

Kol žmogus išsivalo savo vidų po prastų parodų, praeina nemažai laiko	p. 6
Iš šiukšlių daromas literatūros grožis	p. 12
Kodėl Kristus Valgirginui atrodė mažumėlę silpnokas šamanas	p. 14

Baimė

J.-K. Huysmansui

GUY DE MAUPASSANT

Po vakarienės mes vėl pakilome ant denio. Prieš mus, visame Viduržemio jūros paviršiuje, mirguliuojančiame po dideliu ramiu mėnuliu, nė menkiausio virptelėjimo. Didžiulis laivas slydo, blokšdamas į dangų, regis, nusėta žvaigždėmis, storą juodų dūmų liežuvį, o už mūsų, išjudintas greitai čiauziančio sunkaus laivo, sraigto plakamas putojo, tarytum raizgėsi baltutėlis vanduo, virpėdamas tokia vaiskuma, kad, sakytum, tai kunkuliuojanti mėnesiena.

Mūsų buvo šešetas ar septynetas – tylių, sužavėtų, įsmeigusių žvilgsnius į tolimą Afriką, kurios link plaukėme. Traukdamas cigarą, kapitonas ūmai vėl grįžo prie pokalbio per vakarienę.

– Taip, tą dieną man buvo baisu. Mano laivas šešias valandas prakymojo ant tos uolos, jūros plakamas. Laimė, vakarop mus pastebėjo ir priglobė anglų barža, gabenusi anglis.

Tada pirmą kartą prabilo aukštas vyras saulės nurudintu veidu, rimtos išvaizdos, vienas tų žmonių, kuriems, jauti, yra tekę keliauti per nežinomus kraštus, patirti nuolatinius pavojus ir kurių ramaus žvilgsnio gelmėse, rodos, tebeglūdi kažkas iš tų neregėtų gamtovaizdžių; neapsiriksi spėdamas – vienas tų užgrūdintų drąsuolių.

– Sakote, buvo baisu, kapitone, – nė už ką netikiu. Jūs painiojate žodį ir pojūtį, kurį patyrėte. Veiklus žmogus niekad nepabūgsta užgrūvusio pavojaus. Jisai jaudinasi, jam neramu, jis susirūpinęs, bet baimė – kas kita.

Kapitonas nusijuokė:

– Po paraliais! Kartoju jums – man buvo baisu.

Vyras įdegusiu veidu vėl lėtai prašneko:

– Leiskite man paaiškinti! Baimė (ir narsiausi žmonės gali bijoti) – tai kažkas klaikaus, tai kraupus pojūtis, tarytum būtų susiskaidžiusi siela, tai šiurpūs sąmonės ir širdies spazmai, vien juos prisiminus iš susijaudinimo eina pagaugai. Bet jei esi drąsus, šitai nenuitinka nei prieš užpuolimą, nei prieš neišvengiamą mirtį, nei prieš visus žinomus pavojus: tai įvyksta susiklosčius tam tikroms neįprastoms aplinkybėms, kai patiri kažkokią paslaptinę įtaką prieš nenusakomą pavojų. Tikra baimė – tarsi koks migloto seniai praėjusių laikų siaubo prisiminimas. Žmogus, kuris tiki dvasiomis ir įsivaizduoja tamsoje regis šmėklą, veikiausiai jaučia baimę, siaubingą jos klaiikumą.

Baimė mane užklupo maždaug prieš dešimt metų pačiam vidury dienos. Vėl pajutau ją vieną praėjusios žiemos gruodžio naktį.

O juk esu patyręs nemažai rizikos, nemažai, regis, pražūtingų nuotykių. Daug sykių buvau sumuštas. Plėšikų paliktas mirti. Kaip sukilėlis Amerikoje pasmerktas pakarti ir prie Kinijos krantų įmestas į jūrą nuo laivo denio. Kaskart tardavausi esąs žuves, bet tuojau pat stodavau ant kojų nesigraudendamas ir netgi negailestaudamas.

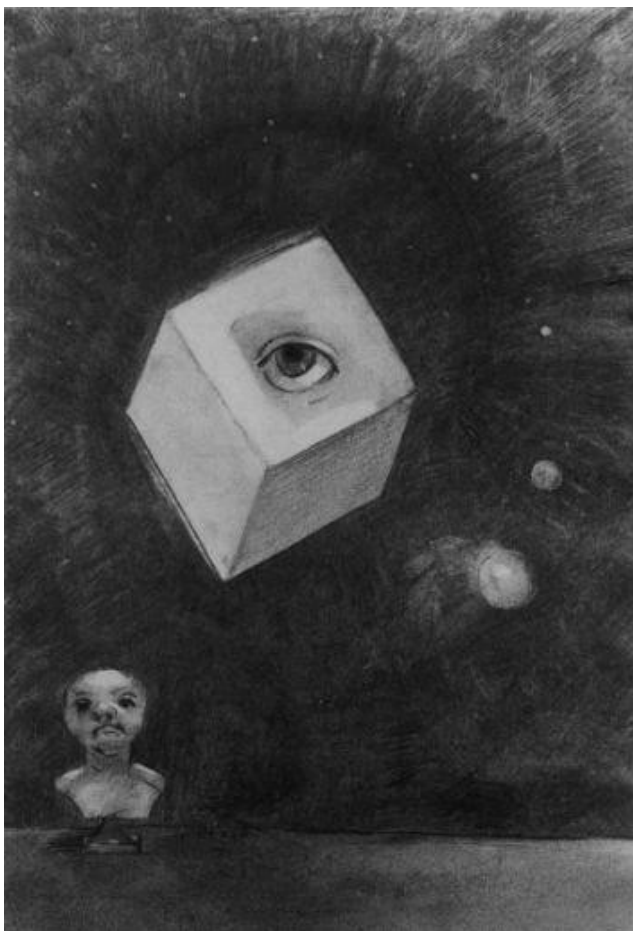
Bet baimė – kas kita.

Pajutau ją Afrikoje. Tačiau ji – šiaurės duktė; saulė ją išsklaido kaip rūką. Įsidėmėkite, ponai. Rytiečiams gyvenimas nėra toks svarbus; jie išsyk pasiduoda; naktys ten šviesios, be to niaurus nerimo, kuris apsėda smegenis šaltuose kraštuose. Rytuose gali apimti panika; bet baimės nepažįsti.

Na ką gi, štai kas man nutiko toje Afrikos žemėje:

Aš keliavau per didžiąsias kopas į pietus nuo Uarglos*. Tai vienas keisčiausių pasaulio kraštų. Jūs žinote, koks lygus smėlis, be galo nusidriekusių vandenyno paplūdimių smėlis. Tad štai, įsivaizduokite, kad ir pats viesulo

Prancūzų rašytojo Guy de Maupassant'o (tikr. Henry René Albert Guy de Maupassant, 1850–1893) novelė *La Peur* pirmą kartą išspausdinta laikraštyje „Le Gaulois“ 1882 m. spalio 23 d. Vėliau kūrinys įtrauktas į rašytojo novelių rinkinį „Slankos pasakojimai“ (*Les Contes de la bécasse*, 1883).

Odilon Redon. Akis. 1880

užgriūtas vandenynas virto smėliu; įsivaizduokite bežadį geltonomis dulkėmis virtusių sustingusių bangų šėlą. Jos aukštos kaip kalnai, tos bangos – nelygios, nevienodos, netolygiai iškilusios visai kaip nertėjančios srovės, tik dar didesnės, mirguliuojančios kaip muaras. Ir ant tos įnirtosios jūros, nebylios ir sustingusios, nuožmi pietų saulė stačiai lieja savo negailestingą liepsną. Reikia ropštis tomis aukso pelenų bangomis ir vėl nusileisti, ir vėl ropštis, ir ropštis be galo, be jokios atvangos ir šešėlio. Arkliai nuilsę prunkščia, iki kelių grimzta ir slysta, leisdamiems nuo tų keistų kalvų šlaito.

Mudu keliavome su draugu, lydimi aštuonių spahių** vyrų ir keturių kupranugarių su varovais. Slegiami kaitros, nuovargio ir nualinti troškulio, kaip ir šita liepsnina dykuma, mes nebesikalbėjome. Staiga vienas vyrų tarytum riktėlėjo; visi sustojo; mes nustėrome, priblokšti keisto reiškinių, pažįstamo keliautojams tuose atokiuose kraštuose.

Kažkur netoli mūsų, bet nežinia kur dundėjo būgnas, paslaptingas kopų būgnas; dundėjo aiškiai, čia garsiau, čia tyliau, nuščiūdamas, paskui vėl griaudėdamas tuo nenusakomu bilsmu.

Siaubo pagauti arabai susižvalgė; vienas jų savo kalba tarė:

– Virš mūsų mirtis.

Ir štai mano bendrakeleivis, draugas, kone brolis, staiga krinta nuo arklio galva į priekį, pakirstas saulės smūgio.

Tas dvi valandas, kol aš bergždžiai stengiausi jį atgavinti, mįslingasis būgnas grumėjo man ausyse monotoniškai, kartkartėmis su pertrūkiais, ir aš jaučiau, kaip į mano kaulus smelkiasi baimė, tikra baimė, atgrasi baimė to mylimo lavono akivaizdoje, toje saulės išdegintoje įduboje tarp keturių smėlio kalvų, o neapčiuopiamas aidas siuntė mums tankų būgno tratėjimą per du šimtus mylių nuo bet kurio prancūzų kaimelio.

Tą dieną aš supratau, kas tai yra bijoti; dar geriau tai supratau kitą kartą...

Kapitonas pertarė pasakotoją:

– Atleiskite, pone, o tas būgnas? Kas tai buvo?

Keliautojas atsakė:

– Neįsivaizduoju. Niekas to nežino. Karininkai, kuriuos dažnai užklumpa šis keistas garsas, laiko jį sustiprėjusiu, išplitusiu aidu, nesaikingai išpūstu kalvotų kopų, vėjo nesamų smėlio smilčių kruša, kliudančia sausų žolių kuokštus, nes pastebėta, kad tas reiškinys visad vyksta netoli saulės išdegintų ir kietų kaip pergamentas augalėlių.

Taigi tas būgnas tarsi koks garso mirażas. Ne daugiau. Bet sužinojau tai tik vėliau.

Dabar apie antrąjį savo išgyvenimą.

Tai nutiko praėjusią žiemą vienoje šiaurės rytų Prancūzijos girioje. Sutemo dviem valandom anksčiau – toks apniukęs buvo dangus. Mano vedlys valstietis žingsniavo šalia manęs siauru keliuku po išėlusio vėjo virkdomų eglių skliautais. Tarp jų viršūnių mačiau pakrikai skriejančius debesis – pakvaišusius debesis, regis, sprunkančius nuo kažkokio siaubo. Kartais, įnirtingo šuoro pagauta, visa giria linkdavo viena kryptimi skausmingai dejuodama, ir mane persmelkdavo šaltis, nors sparčiai žingsniavau ir vilkėjau sunkiais drabužiais.

Vakarieniauti ir nakvoti turėjome pas miško sargą, kurio namas buvo nebetoli. Vykau tenai medžioti.

Kartais mano vedlys pakeldavo akis ir kuždėdavo: „Koks liūdnas metas!“ Paskui papasakojo man apie žmones, pas kuriuos ėjome. Prieš porą metų tėvas užmušė brakonierių ir nuo to laiko tapo niūrus, tarsi slegiamas kokie prisiminimo. Du vedę jo sūnūs gyvena su juo.

Tamsa buvo gūdi. Nieko neįmačiau nei prieš save, nei aplinkui, ir visos tos tarpusavy besibraiziančios medžių šakos pripildė tamsą nepaliamajam gausmo. Pagaliau išvydau šviesą, ir netrukus mano bendrakeleivis jau beldė į duris. Mums atsakė šaižūs moterų klyksmai. Paskui vyriškas prislopintas balsas paklausė:

– Kas ten vaikšto?

Vedlys pasakė, kas. Mes įėjome į vidų. Vaizdas buvo nepamirštamasis.

Vidury virtuvės stovėjo žilaplaukis senis paklaikusiomis akimis ir laukė mūsų su užtaisytu šautuvu rankoje, o du kirviais ginkluoti žaliūnai saugojo duris. Tamsiose kertėse įžiūrėjau dvi suklypusias moteris, įsikniaubusias veidu į sieną.

Nukelta į p. 3►

* Miestas Alžyro vidurio rytuose, Uarglos oazėje Sacharos dykumoje, 128 m aukštyje.

** Spahiai – Prancūzijos kariuomenės lengvosios kavalerijos pulkai, kurių kareiviai buvo verbuojami tarp Alžyro, Tuniso ir Maroko vietinių gyventojų.

Ką sufleruoja žurnalisto Jamalo Khashoggi nužudymas?

Trys valstybės, vienas negyvas žurnalistas, pernelyg daug neaiškumo ir grėsmė geopolitiniam stabilumui, bent jau Viduriniuose Rytuose, o gal ir už jų ribų? Nors Jamalo Khashoggi mirtis tebėra viena populiariausių temų pastarojo meto JAV ir pasaulio žiniasklaidoje, klausimų, kas ten nutiko ir kas dar nutiks, šiandien turime daugiau negu atsakymų.

Šiek tiek konteksto ir įsivėlusios šalys

Jamalas Khashoggi buvo vienas aršiausių Saudo Arabijos režimo kritikų, nuo 2017 m. rezidavęs ir dirbęs JAV. Šių metų spalio 2 d., turėdamas su būsimomis vedybomis susijusių biurokratiškų reikalų, jis įžengė į Saudo Arabijos konsulatą Stambule, Turkijoje, ir... jo nebepalik. Mėnesį trukusi nežinia, žurnalisto paskelbimas mirusiu, Turkijos ir Saudo Arabijos „tyrimai“, po kurių Stambulas patvirtino, kad Jamalas Khashoggi išties buvo nužudytas, o Rijadas pradėjo skelbti viena kitai prieštaraujančias įvykių versijas, kad žurnalistas pastatą paliko, nors vėliau šie teiginiai buvo atsiimti, ir t. t. Šiuo metu nėra netgi aišku, ar nužudymas buvo suplanuotas, ar jis įvyko neplanuotai, galbūt mėginant Khashoggi grąžinti į Saudo Arabiją. Žodžiu, konservatyvioji Persijos įlankos monarchija ne pirmą kartą atsikrato dar vienu režimo kritiku, šįsyk turėjusiu tvirtų ryšių su JAV (Indianos valstijos universitetas yra Khashoggi *alma mater*), o pastarosios nepateikia tokios tvirtos pozicijos, kokią turėtų tarptautinį atgarsį turinčio įvykio atveju, tuo labiau tokio, į kurį nešvariai yra įsivėlus viena svarbiausių šalies strateginių partnerių.

JAV pozicija: kognityvinis disonansas?

JAV – paradoksų šalis. Iš vienos pusės, kaip išsivysčiusi šalis, ji nebalsuoja aktyviai. 2016 m. prezidento rinkimuose balsavo 56 proc. balsavimo teisę turinčių žmonių – pavyzdžiui, ilgą nedemokratinę istoriją turinčioje Meksikoje 2012 m. rinkimuose balsavo 66 proc. balso

teisę turinčių piliečių, o Belgijoje 2014 m. balsavimo teise pasinaudojo net 87 proc. rinkėjų (Drew DeSilver, „U. S. trails most developed countries in voter turnout“, *Pew Research Center*, 2018 m. gegužės 21 d.). Iš kitos pusės, dar XIX a. pabaigoje po Ameriką keliavęs Alexis de Tocqueville'is, prancūzų diplomatas ir politologas, liaupsino tenykštę pilietinę visuomenę su visa jos asociacijų gausa ir politiškai orientuotais gyventojais. Bet nors JAV administracija jau daugelį metų yra strateginės partnerės su Saudo Arabija, žurnalisto Khashoggi nužudymas aktyvesnės visuomenės reakcijos nesulaukė. Dar svarbiau – kodėl aktyviai propaguojamos žmogaus teisės ir laisvės visame pasaulyje, JAV nekreipia dėmesio į režimą, kuris labiausiai ir garsėja religinių laisvių varžymu ir moterų teisių pažeidimais?

JAV ir Saudo Arabijos diplomatiniai santykiai prasidėjo dar ketvirtajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje – nuo tada konservatyvi monarchija ištikimai rėmė sekuliaros demokratijos užsienio politiką, bendradarbiavo reguliuojant naftos kainų stabilumą ir, žinoma, reguliariai tiekė juodąjį auksą. Šio resurso tiekimo reguliarumas yra svarbu, bet klausimas, kiek išties esminiai yra žurnalistų dažnai minimi JAV naftos interesai užsienyje: pirma, 2017 m. JAV importavo nei daug, nei mažai – penktadalį šalyje sunaudojamos naftos („How much oil does U. S. export and import?“, *American Geosciences Institute*), antra, Saudo Arabija, nors ir būdama antra pagal dydį tiekėja, tais pačiais metais eksportavo 9 proc. visos į JAV iš užsienio įvežamos naftos („How much petroleum does the United States import and export?“, *U. S. Energy Information Administration*).

Be demokratinio Izraelio, Saudo Arabija yra vienintelė Amerikos draugė Vidurinių Rytų regione, ir tai svarbiau negu ekonominiai išskaičiavimai. Nepaisant to, nerimą kelia tai, jog JAV valstybės galva pabrėžtinai priminė, kad Khashoggi nebuvo JAV pilietis (suprask, ne mūsų reikalas) ir kad šalies santykiai su Saudo Arabija šiuo metu yra kaip niekad „puikūs“ (Edward Wong et al., „Trump Calls Relations With Saudi Arabia ‘Excellent,’ While Congress Is Incensed“, *The New York Times*, 2018 m. spalio 11 d.).

Saudo Arabija tebeturi šiltą kėdę Jungtinių Tautų Žmogaus teisių taryboje, kita vertus, JAV svarsto apie ekonomines sankcijas Saudo Arabijai (tiesa, kol kas atsargiai ir neryžtingai) ir jau atšaukė vizas tiems režimo piliečiams, kurie yra įtariamai įsivėlę į žurnalisto nužudymą.

Pasekmės: galimas nestabilumas regione ir už jo ribų

„Jeigu bent viena šalis atsisakys laikytis tarptautinių normų ir teisinių principų, kilis grėsmė stabilumui regione, o to šiuo metu mažiausiai reikia“, – tikina Jimas Mattisas, JAV gynybos sekretorius, kartu pabrėždamas, kaip šio skandalo metu yra svarbu neklibinti tvirtų Vašingtono ir Rijado diplomatinių santykių (Iddrees Ali, „Mattis says Khashoggi killing undermines regional stability“, *Reuters*, 2018 m. spalio 27 d.). Saudo Arabija JAV ir kitoms Vakarų demokratijoms yra svarbi kaip geopolitinė atsvara prieš augančią Irano įtaką (vis tiek mažesnis blogis iš dviejų, tuo labiau kad ir „Didžiojo Šėtono“ Saudo Arabijos piliečiai, kitaip negu kai kurie iranėčiai, JAV nevodina), bet faktas, kad niekas nenorės viešai remti ultrakonservatyvaus režimo, kai jo vykdomi šiurkštūs žmogaus teisių pažeidimai tampa ne vien nevyriausybinų organizacijų, bet ir pasaulinės žiniasklaidos dėmesio objektu, ypač kai jie vyksta ne režimo viduje ir daugiausia paslapčiomis, o užsienyje ir viešai.

Burbėti, kokia tarptautinė politika gali būti niekinga, nėra didelės prasmės, nes viskas beprotiškai sudėtinga. Trumpai sakant, stebime kompleksiską politinę dilemą tarp žmogiškųjų vertybių ir niūraus pragmatizmo: nors Jamalo Khashoggi nužudymo istorija, Saudo Arabijos užsienio reikalų ministro pavadinta „isterija“, nuskambėjo su trenksmu, klausimas, ar jos sukeltas triukšmas bus pajėgus pakeisti ne vieną dešimtmetį puoselėto geopolitinio žaidimo taisykles.

– MARIJA SAJEKAITĖ –

Rudėninis judėjimas

Lapkritis, kaip visuomet, prasidėjo nuo ano pasaulio ir jo gyventojų. Tik žaidžiame, kunigų ir tradicijos paskatinti, ar iš tiesų ta niekieno teritorija, pafrontės zona tarp žemės ir dangaus, zimbija nuo abipusių maldų ir užtarimo, nematomų gyvybės, meilės, draugystės srautų? Kas bepatikrins ir išmatuos? Tikėjimo išpažinimo punktas apie šventųjų bendravimą paneigia baimę likti užmirštam, išsitrynusiam. Kareiviai, miško broliai, kaliniai ir tremtiniai, žuvę tūkstančiais, labiausiai rizikavo eiti ir praeiti, išsibarstyti, ištirpti spengiančio tyloje. Dienoraštis ar laiškėlis, eilėraštis, užkas-tas žengiant mirti, keletas žodžių ant geto sienos paskutinį gyvenimo rytmetį buvo kvietimas ir pažadas toliau bendrauti. Dėl to nežinia kaip ir atrandame dabar visa tai, perskaitome, kontaktuojame. Išlenda iš po žemių kaulai, vestuvinis žiedas, geležinių pančių liekanos. Kur kraujas tiško, žemčiūgai tviska.

Kaip mokam, taip atsiliepiam. Kiek galime mylėt, tiek mylime. Bet patys su savo brangia laisve ir gražu gyvenimo siekiais būtume pasmerkti tuščioms pastangoms, jeigu ne anie šventi kontaktai. Kad ir prisiminus senąsias protesto ir maišto Vėlines. Kas šiandien pasakys, kiek ana neregimoji pusė mus užtarė ir palaikė, versdama niekais riauiojančio liūto kėslus?

Viskas pildosi net kalendoriškai, su juokingu mokykliniu tikslumu. Išsyk po Helovino nakties, auštant Visų Šventųjų rytui, pasibeldė į duris angelas. Tiksliau, beldė ne jis, o kitas brolis pranciškonas. Matau baltą maišą iš plastmasės pluošto, į tokius kolūkiuose pildavo zuperį. „Nuo Staselės“, – sako. Staselė yra mūsų parapijietė, darbštuolė, pilna artimo meilės. Pamaniau, kad siunčia vienuolynui rudens gėrybių. Bet maiše visai ne tai, o apsilaupiusi medinė angelo figūra, kitados puošusi kažkurį Bernardinų bažnyčios altorių. Viena moteris, Staselės draugė, prieš keturiasdešimt metų, kai bažnyčioje buvo sandėlis, pasidėrėjo su darbininkais ir parsinešė namo. Gal motiniškas instinktas veikė ar koks nenorminis anais laikais šventumo ilgesys. Bet turbūt nebuvo naudos. Ant angelo kūno iki šiol nusėdusios tarybinės dulkės. Dešinė ranka atskirta, taip pat abi kojos. Lyg būtų kas kėsinęs jį ketvirčiuoti.

Tampu gailestinguoju samariečiu. Paguldžiau ant lovos, apžiūrėjau žaizdas. Nuploviau nuskilusią ranką ir kojas. Nauja patirtis. Nesu gyvenime vystęs naujagimio, niekada taip neliečiau vaikiško kūno. Per krikštą tik vos vos brūkšteli šventais aliejais kūdikio galvą ir krūtinę. *Good boy!* – sakau jam, dėkoju už ilgąmetę bažnytinę tarnystę. Ir kad atlaikė keturis dešimtmečius maiše nuo zuperio lyg pranašas Jona banginio pilve. Plačiai atmerktos akys nusuktos į sieną. Angelai nuo velniško režimo nukentėjo ne mažiau už „Katalikų Bažnyčios kronikas“ leidėjus. Prisimenu, kaip atrodė Bernardinų altoriai, kai ten atsikraustyta. Ir daug kur panašiai. Angelų invalidų gretos. Kovėsi už laisvę ir jie. Dvasinių Vyčio kryžių ordininkai.

Aišku, nepulsiau dabar studijuoti angelologijos, nors ji mielesnė ir įdomesnė nei demonologija. Dar labai aktuali mums, kai ieškome savo tapatybės. „Jį padarei ne ką menkesnį už angelus, garbe ir grožiu jį vainikuoji“, – čia eilutė iš psalmyno, senojo vertimo. Kalbama apie žmogų. Prieš tai autorius klausė: „Kas gi žmogus, kad tu jį dar atmintum?“ Atsakymas stublina. Beveik angelai. Tik vos vos mažiau negu jie. Šią psalmyno vietą cituos ir Laiškas žydams, Naujojo Testamento teologijos šėdeveras. Vadinasi, sugretinimas ne šiaip sau.

Tas atsargus „ne ką“, skiriantis mus nuo angelų pasaulio, išliks, nesumažės. Dabar, po trumpo angelų anatomijos kurso, galėčiau ir palyginti. Mačiau iš arti, liečiau kūną, akis, plaukus. Apžiūrėtos išnarstytos medinės galūnės. Plevėsuo-janti vystyklo skiautė – kaip visų naujagimių. Skysti plaukučiai, sušukuoti į kairę. Sočiai maitintas kaip dauguma jo brolių ir seserų, ne veltui Tomas Akviniėtis giedojo, ir šiandien tebegiedame, apie angelų duoną. Kas skirtų angelų nuo Palangos paplūdimyje besiturškiančių mažylių, yra tik jo sparnai. Jie būtų tas „ne ką“, užfiksuotas psalmėje. Bet šis angelas tarnaudamas Dievui neteko sparnų. Gal dėl kokio nelaimingo atsitikimo ar demonų išpuolio. Ant vieno peties likęs bairus strampas, o ant kito – tik sparno žymė. Svarbiausia angelo kūno dalis pasirodo ir pati trapiusia, labiausiai pažeidžiama. Nieko nuostabaus. Turbūt ir demonai iš keršto taikosi visų pirma į sparnus.

Mes sparnų neturime. Gal šiek tiek saugiau. Toks Kūrėjo sumanymas. Nebūsime tarpininkai, nekursuosime tarp dangaus ir žemės, nešini tai kokia šventa knygele, tai gėlių puokšte ar dieviškos meilės strėlėmis. Visa kita galioja vienodai – Dievo garbinimas ir tarnavimas jam. Ištikimybė. Savo kūno atstatymas pavojams. Kova, net jei vaikiška, už Dievo karalystę. Vienodai kankinami, išnarstomi, jeigu ką. Amžiaus nepaisoma.

Kelis kartus esu bandęs skaičiuoti, kiek angelų nardo po Bernardinų skliautais. Juk seniai suskaičiuoti du tūkstančiai stiuok figūrų Šv. Petro ir Povilo bažnyčioje. Bet man nepavyko. Pradedi skaičiuoti ir susipainioji. Nepamatai galvutes, įsisukios tarp debesų ar besiilsinčios ant altoriaus atbrailos. O kitąsyk vaikštinėja koks vaikiškūstis, ir tada netyčia įtrauki jį į angelų sąrašą, nes juk „ne ką“ menkesni mes padaryti, dar ir gražumo vainikas. Žinau, kad sąrašo nebus. Tuščia jo. Aišku, kad angelų daug, visa armija. Kiti štai grįžta namo kaip iš tremties ar karo. Jau nebe pirmas toks.

Visos gražios mūsų istorijos, sutapimų ir netikėtų blyksnių turėtų įgyti mums kažkokį neoficialių stebuklų ar pusiau stebuklų statusą, kai tarsi iš degančio Mozės krūmo tau prisistatoma, šaukte šaukiama: „Aš esu, kuris esu!“ Bet pliumpteli akmenukas į vandenį, ir vėl ramu, lyg niekur nieko. Grauzti save, kad neišgirsti Viešpaties kvietimo, nesureaguoji, netampi labiau tikintis? Evangelijoje Kafarnaumo miestui dramatiškai pagrasinta, kad jis nugarmės į pragarus, nes nepamatė nuostabių Jėzaus darbų. Taikyti tai sau ir kitiems, mėginti susigėsti ar išsigąsti? Bet jeigu šventųjų bendravimas tikras dalykas, jeigu angelai kyla ir leidžiasi ant žmogaus sūnaus, gal nebus lengvabūdiška tyliai pasikliauti tuo judėjimu. Jis leidžia galvoti apie visą Dievo tautą, apie būrį, sudarytą iš žemės gyventojų ir dangaus kareivių, besidalijančių Kristaus pergales vaisiais.

Prieš liepsnojančių krūmų nereikia religinių žinių patiekros. Nusiaunamos kojos. Ar nusirengiama, kaip padarė Pranciškus Asyžietis mirties valandą.

– JULIUS SASNAUSKAS –

Kaip sekasi žygiuoti, Macronai?

Turbūt pati žinios prigimtis lemia tai, kad svarbūs procesai žiniasklaidoje pasirodo pranešimų gausa ir dingsta atsiradus kitiems svarbiems įvykiams. Tiesa, žiniasklaidos pamiršti arba apskritai nepastebėti procesai vyksta ir toliau. Tokia struktūrinė žiniasklaidos išdava yra tai, kad retas mūsų šiandien žino, kaip toliau vyksta konfliktas Rytų Ukrainoje, apie antskrydžių Sirijoje plėtotę ar karą Jemene. Visa tai – vakarykštės naujienos.

Panašiai nutiko ir su Emmanuelio Macrono pergale Prancūzijos prezidento rinkimuose. Ši atitiko visus *trendy* žinios reikalavimus. Visų pirma tai buvo kova tarp dviejų skirtingų pasaulio vizijų. Macrono maršas skelbė veikiančio neoliberalizmo viziją, kurioje tikri politiniai skirtumai tarp dešinės ir kairės dings, visi pajus klestinčios ekonomikos kuriamą gerovę ir bus laisvi nuo kolektyvistinių prievartos formų. Popieriuje tai atrodė kaip dešinioji ekonominė politika plius kultūrinis liberalizmas. Tiesa, vien tik toks receptas vargu ar būtų pritraukęs tiek žiniasklaidos dėmesio. Macrono centrizmą populistinį daro keturi dalykai: 1) būdamas buvęs bankininkas ir ekonomikos ministras, sugebėjo save pristatyti kaip outsiderį, kuris ateina pakeisti sistemos; 2) žadėjo centrizmą, kuris veiks visiems; lyg visa Prancūzija taptų dideliu banku arba virtų Silicio slėniu ir niekam nereikėtų gaminti detalių Pakistane; 3) žadėjo reformas ne tik Prancūzijai, bet ir Europos Sąjungai; 4) jo politinė figūra nukreipta į save ir savipakankama. Ne veltui savo kadenciją prezidentas pavadino jupiteriška. Šiuo požiūriu jis daug artimesnis Trumpui ar Putinui. Net ir jo suburtus judėjimas „En Marche!“ vis labiau atrodo kaip į vieną tikslą orientuota įmonė nei politinė partija. Analogija taip pat galioja ir kalbant apie didelį dėmesį retorikai, išvaizdos ir kompozicijos detalėms, trumpai tariant, įvaizdžiui.

Po kelių tradicinių politinių partijų nesėkmių rinkimuose ir Trumpo triumfo Macrono pergalė įgavo bene kosmologinę reikšmę. Juk Macronas sustabdė dešiniojo nacionalizmo žygį! Bet galbūt dar svarbiau yra tai, kad jis yra vienintelis šiuo metu pasaulyje (*sic!*) pasiūlęs naują centristinę viziją, kuri gavo daugumą didžiosios šalies rinkimuose. Tai beprotiškas faktas. Be Vokietijos, idėjos, kuriomis grįsta dabartinė pasaulio tvarka, niekur negali surinkti 50 procentų, o dažnai net ir daugumos. Todėl iškart po rinkimų Macronas buvo pristatomas kaip Europos ir centristinės politikos (paskutinė) viltis ir pavyzdys. Tad belieka paklausti: kaip, praėjus daugiau nei pusantrų metų nuo išrinkimo, sekasi politinio centro didžiausiai vilčiai Europoje (matant, kaip nuo centro tolsta Respublikonų (JAV) ir Torių (Didžioji Britanija) partijos)?

Kuo nepatenkinti prancūzai?

Spalį vykusių apklausos parodė, kad į Macroną nepalankiai žiūri net apie 70 procentų prancūzų. Apskritai prezidento reitingai grimzta stabiliai ir užtikrintai kaip rublis, muzikos grupės „Nickelback“ pardavimai ar vilniečių viltys pamatyti Nacionalinį stadioną. Galime palyginti: į Trumpo darbą nepalankiai žiūri tik apie 53 procentai JAV piliečių. Lietuviškais masteliais Macroną nepopuliarumu šiek tiek lenktų Veryga (73 %), bet Zuokas būtų populiarėsnis (jį nepalankiai vertina 64 %). Visai ne jupiteriška kompanija. Tai žinant, nenuostabu, kad Macrono prezidentavimo laikotarpis yra nusėtas streikų: jau protestavo viešbučių darbuotojai, geležinkelininkai, studentai, o visai neseniai protestuota dėl nepakankamų priemonių stabdant klimato kaitą. Būtų galima klausti: kodėl žmonės, prieš 17 mėnesių išrinkę Macroną prezidentu, dabar protestuoja prieš tai, ką jis ir žadėjo? Galop Macronas nemelavo, jo darbo kodekso reforma, gerovės valstybės ir mokesčių turtinėjimams bei verslui mažinimas buvo manifešte, su kuriuo jis ėjo į rinkimus. Tad kuo dabar nepatenkinti prancūzai? Keli momentai svarbūs tam, kad tai suprastumėme. Pirmą, už Macroną balsavo tik apie 30 procentų visos Prancūzijos populiacijos. Antra, gana greitai paaiškėjo, kad visos Macrono pertvarkos yra dešiniojos. Jei šalyje buvo žmonių, nesupratusių, kad politinis centras yra dešinėje, jų iliuzijos greitai subliūško. Net ir gryniesi ekonominiai rodikliai, kurie, rodos, neturėtų nuvilti neoliberalios valdžios, įstrigo: nors Macronui pavyko sumažinti nedarbą vienu procentu, nedarbo lygis liovėsi mažėti, o kelis pastaruosius mėnesius netgi nežymiai išaugo.

Makronizmas anapus Prancūzijos

Kartais sakoma, kad Macronas pasiūlė tradicinę taupymo politiką (*austerity politics*) Prancūzijai ir kairiąją politiką ES. Būtent jo ambicingi planai reformuoti euro zoną Lietuvoje nuskambėjo garsiausiai. Jo pamatiniai siekiai – įsteigti ES finansų ministro postą, bendrą biudžetą, skirtą krizės ištiktoms narėms remti (kairiojo pozicija), ir depolitizuotą instituciją, kuri prižiūrėtų, kaip šalys narės laikosi bendros finansų politikos (visai ne kairiojo pozicija). Šie Macrono planai žlugo jau pirmą kartą pasiekę Vokietiją. Tiesa, net jei kanclerė Merkel palankiai žiūrėtų į Prancūzijos prezidento idėjas, tokia reforma vis tiek būtų atmesta Višegrado šalių (Lenkijos, Vengrijos, Čekijos, Slovakijos), Austrijos bei Italijos (dėl „daugiau Europos“) ir Šiaurės šalių (dėl „daugiau ekonominių įsipareigojimų“). Taigi, ir šiame fronte Macrono vizionieriškos kalbos nesukelia norėto efekto.

Macrono populistinis centras turėjo pakylėti aukštyn ir kitą centristinei politikai būdingą savybę – moralinio teisingumo vizualiką. Šalia bepročių, diktatorius remiančių kraštutinės kairės atstovų ir fašistinės radikališkos dešinės centras yra ne tik vienintelė sveiko proto, bet ir vienintelė moraliai teisinga pozicija, nenuvesianti mūsų į naujas žudynes. Tai mėgsta kartoti centristai. Macronas išties išliko principingas daugumoje savo kalbų, kritikuodamas Putiną, Trumpą ar reikšdamas nepasitenkinimą kelionėje į Višegrado šalis. Visgi jo glėbesčiavimasis su Trumpu dažnai antiamerikiškai nusiteikusiai Prancūzijos publikai atrodė atgrasus. Ką gi, pasakytų centristai, *realpolitik*. *Realpolitik* pavyzdys buvo ir Macrono reakcija į reikalavimą nustoti pardavinėti ginklus Saudo Arabijai po žurnalisto Jamalo Khashoggi nužudymo. Tokį reikalavimą prezidentas pavadino demagogija ir teigė nematantis ryšio tarp ginklų tiekimo ir žurnalistų žudymo. Dvejuis standartus galima įžvelgti ir prezidento kare su Italijos vidaus reikalų ministru Matteo Salvini. Nuolatos kritikuodamas Salvini dėl nepriimamų migrantų pilnų laivų, Macronas taip ir nepakvietė minėtų laivų atvykti į, tarkim, Marselio uostą. Maža to, prancūzai tikrina kiekvieną traukinį, kertantį Italijos ir Prancūzijos sieną, ir visus migrantus išlaipina. *Bussiness as usual*, bet tikrai ne aukščiausius moralinius standartus sau taikantis populistinis centras.

Po Macrono jupiteriško neoliberalizmo?

Nors Macronas dar valdys ilgus metus, atrodo, kad jo centristinis veikiančio neoliberalizmo pažadas žlunga. Politinis centras lieka be herojų ir įkvepiančios vizijos ir kliaujasi tuo, kuo tikėjo nuo pat Thatcher laikų – alternatyvų nėra. Todėl šiandien laukiama, kol populistai patys žlugs, sužlugdys savo valstybes, o viso to paragavę ir karčią piliulę nuriję žmonės grįš prie tegu ir neįkvepiančio, bet saugaus ir pažįstamo. Tokioje situacijoje svarbu iš akių nepamesti vieno: tiek teigimas, kad šiuolaikiniame finansiniame kapitalizme nėra nieko esmingai neteisingo (centrizmas), tiek sudėtingos problemos aiškinimas apčiuopiamomis figūromis, tokiomis kaip Briuselis ar migrantas (populizmas), yra tos pačios monetos pusės. Todėl, kad ir kaip utopiškai sėkmingai būtų įgyvendinta centro politinė programa, populizmas niekur nedings, kol pati centristinė politika nebus rimtai permąstyta. O kol tai neįvyks, aklas centrizmas ir įmiršęs populizmas kelia vienodą pavojų pasaulio ateičiai. Tad galbūt teisūs sakantys, kad vienintelė alternatyva šiandien yra alternatyva tarp socializmo ir barbarizmo.

– RUSLANAS BARANOVAS –

Baimė

► Atkelta iš p. 1

Mes susipažinome. Senis atrėmė šautuvą į sieną ir liepė paruošti man kambarį; paskui, kadangi moterys nė nekrustelėjo, ūmai man tarė:

– Matot, pone, prieš dvejus metus šią naktį aš užmušiau žmogų. Pernai jis buvo sugrįžęs manęs išsivesti. Šįvakar vėl jo laukiu.

Paskui pridūrė tonu, kuris privertė mane šyptelėti:

– Štai kodėl mums neramu.

Kaip išmanydamas jį apmaldžiau, patenkintas, kad atvykau kaip tik šįvakar ir dalyvausiu šitos prietaringos baimės spektaklyje. Pripasakojau visokių istorijų, ir man beveik pavyko visus juos apraminti.

Prie židinio, įbedęs nosį į letenas, miegojo senas šuo, žlibas ir ūsuotas, vienas tų šunų, kurie būna panašūs į kokius nors pažįstamus žmones.

Lauke įsisiautėjusi audra purtė mažąjį namelį; pro siauro priedurio langelio stiklą akinančių žaibų šviesoje ūmai išvydau visą vėjo draskomų medžių siautulį.

Nors ir kaip stengiausi, aiškiai jutau, koks klaiikus siaubas sukaustęs tuos žmones, ir kaskart, kai liaudavausi kalbėti, visi ištempdavo ausis, įsiklausydami į toli. Pavargęs dalintis ta paika baime, jau rengiausi prašyti, kad mane paguldytų, bet senasis sargas staiga pašoko nuo kėdės ir čiupo šautuvą, apdujusių balsu vapėdamas:

– Tai jis! Tai jis! Aš jį girdžiu!

Abi moterys savo kertėse puolė ant kelių, užsidengė veidus, o sūnūs vėl stvėrėsi kirvių. Buvau bebandas juos nuraminti, bet čia netikėtai pakirto miegantis šuo ir, pakėlęs galvą, ištempęs kaklą, įsistebeilijęs į ugnį savo beveik užgesusiomis akimis, gūdziai sustūgo – toks staugimas verčia krūpčioti keliauninkus vakare laukuose. Visų akys nukrypo į jį; dabar jis stovėjo nė nekrustelėdamas, pastyrusiomis letenom, tarsi ištiktas kažkokio regėjimo, ir vėl sustūgo prieš kažin ką nematomo, nepažįstamo ir tikriausiai kraupaus, nes visos jo kailis pasišiaušė. Mirtinai išblyškęs sargas riktelėjo:

– Jisai jaučia! Jisai jį jaučia! Jis buvo čia, kai aną žudžiau.

Abi apkvautilus moterys sukliko drauge su šuniu.

Nejučia mano tarpumentę nuvėrė gūdus šiurpulys. Kraupu buvo regėti gyvulio viziją toje vietoje, tokiu laiku, tarp tų galvą pametusiu žmonių.

Taip ištisą valandą šuo staugė nė nekrustelėdamas, tarsi apniktas klaiikus sapno, ir jį mane smelkėsi baimė, siaubinga baimė; ko? Ar aš žinau? Tai buvo baimė, ir tiek

Mes stovėjome sustingę, išblyškę, laukdami kokio nors bausaus įvykio, ištempę ausis, pašėlusiai plakančia širdimi, gąščiodami nuo menkausio garso. O šuo ėmė sukli ratas po kambarį, uostinėdamas sienas ir vis tebeinkšdamas. Tas gyvulys varė mus iš proto! Tada valstietis, kuris mane čia atvedė, pagautas ūmaus siaubo įsiūčio, puolė prie jo ir, pravėręs duris į mažą kiemelį, ištrenkė jį lauk.

Šuo bemat nuščiuvo, o mes nugrimzdom į dar kraupenę tylą. Ir staiga visi kartu krūptelėjome: palei lauko sie-

ną girios link čia užė kažkokia būtybė; paskui ji prasilinko pro duris, regis, užčiuopė jas neryžtinga ranka; ir porą minučių, per kurias visai netekome galvos, nieko nebuvo girdėti; tada ji sugrįžo, tuo pačiu pasieniu, ir tyliai pasibraižė kaip vaikas nagu – ir netikėtai už langelio stiklo išniro veidas, baltas veidas žėrinčiomis lyg plėšrūno akimis. Iš jo lūpų išsprūdo nenusakomas garsas, gailingas mormesys.

O virtuvėje pasigirdo garsus pokštelėjimas. Senasis sargas iššovė. Beregint pripuolė sūnūs užbarikadavo langelį pristūmę didelį stalą ir šį dar užrėmė komoda.

Ir, prisiekiu, pokštelėjus šuviui, tokiam netikėtam, mano širdį, sielą ir kūną sukrėtė toks baisus jaudulys, kad pajutau, jog alpstu ir tuoj mirsiu iš baimės.

Taip sulaukėme aušros, neįstengdami pajudėti ar ištarti žodelio, pagauti neapsakomos panikos.

Atlaisvinti duris išdrįsome tik tada, kai pro stogelio viršum durų plyšį išvydome siaurą šviesos ruožą.

Pasienyje priešais duris tįsojo senasis šuo kulkos sumaitotu snukiu.

Išsirausęs urvą po statinių tvora, jis buvo pasprukęs iš kiemo.

Vyras saulės nurudintu veidu nutilo; paskui pridūrė:

– O juk tą naktį man negrėšė joks pavojus, bet mieliau būčiau vėl išgyvenęs visas tas valandas, kai grūmiausi su baisiausiais pavojais, nei vienintelę šūvio į barzdotą veidą lange minutę.

Vertė Jonė Ramunytė

KORANA SERDAREVIČ

Prašom palaukti

Korana Serdarevič gimė 1982 m. Zadare, Kroatijoje. Studijavo kroatų kalbą ir literatūrą, kurį laiką dirbo žurnaliste, o nuo 2013 m. dirba mokytoja gimnazijoje ir verčia iš anglų kalbos. Už trumpąją prozą ne kartą apdovanota savo šalyje. 2015 m. išleistas jos pirmasis trumposios prozos rinkinys.

Ligoninės priimamajame, prasmirdusiame nuo žmonių, jų prakaituotų pažastų ir prislopintų baimių, sėdi du žmonės ir kalbasi. Iš tiesų kalba tik tas su ūsais, toks užsidegęs, kad net neatsikvepia, o tada jis palinksta į priekį ir įsispoko į priešais esantį liesą žmogelį.

– O šiandien tikriausiai esu pačiu laiku. Sakau tau, mano broliui, kuris niekada neišmokė nei skaityti, nei rašyti, yra lengviau. Anas viską prisimena, viskas jo galvoje sudėta. O aš užsirašau ant popieriuko ir pametu. Tada aš nežinau, o jis žino.

Jo, jo, – kitas žmogus pasimuisto ant plastikinės kėdės ir susitraukia. – O ir visas pasakas ir daineles, kur jį močiutė su mama išmokė, viską jis atmintinai žino. Paklausk manęs, ar prisimenu bent vieną knygą, kurią reikėjo perskaityti. Nė vienos. Ir kas tada protingesnis?! – sušunka, ir kelios galvos atsiskūta į jį.

Kitas vos spėja nusižiovauti, kai pasirodo gydytojas ir praeina pro jį stebindamas eiles akių. O ūsorius spoks ir įsidėmi daugiausia, jis visas suakmenėjo iš nuostabos ir pagarbos, pamiršo visą savo logiką ir dar kartą pradėjo peržiūrėti popierius juodame segtuve.

Gydytojas vengia žvilgsnių ir skuba pirmyn. Pacientai sėdi ant žydrų atlenkiamų kėdžių, surikiuotų prie abiejų sienų, ir kiekvienas norėtų jo ko nors paklausti, priminti, atkreipti dėmesį į save. Kažkas jau ir atsistojo, bet gydytojas griežtas.

– Prašom palaukti, – nukerta.

Akimis ir toliau kalbama, kol jos stebi gydytojo nugarą. Jo atsagstytas baltas chalatas plevėsuoja.

– Mama, žiūrėk, jo apsiaustas kaip Supermeno, – sušunka berniukas koridoriaus gale.

Juokas trumpam atgaivina šią vietą.

– Kiek tam mažiui metų? – paklausia prie kitos sienos sėdinti ponija. Bet kurią akimirką jos akys gali paskęsti mėlynuose paakiuose, kurie plinta po visą veidą.

– Keturi, – atsako motina. – Vis ko prisigalvoja.

– Oi, tada jie įdomiausi. Prisimenu, koks maniškis buvo, o dabar tu pažiūrėk į jį, – atsako ponija ir galva parodo į jaunuolį, kuris sėdi už dviejų laisvų kėdžių.

Jis net nepakelia galvos, nepertraukiamai spoks į savo mobilųjį, o pirštas juda ant ekrano.

– Nukrito nuo motociklo ir, atrodo, gavo smegenų sutrenkimą. Nebežinau... Ir ką dabar, negali namuose uždaryti... – jos balso tonas pasikeitė, lyg tuo pačiu metu dalyvautų ir kitame pokalbyje. – Laukiam jau dvi valandas, kad ir ko klausiam, vis sako, kad palauktume, – atsiūsta ir pažvelgia į moterį su vaiku.

O ši tik linkteli galvą ir pradeda iš rankinuko traukti popierius bei įvairias smulkmenas. Užsiėmusi, daugiau nė akių nepakelia. Plačiojoje koridoriaus dalyje, ten, kur išsiskirstoma į Kardiologiją, Neurologiją ir Kraujo tyrimus, gydytojas pasisuka. Vis dar bijo, kad kas nebėgtų iš paskos, negriebtų už pečių, nesikreiptų.

Kaip tik tuo metu slaugė iš lifto išstūmė lovą su ratukais, kurioje guli senutė, ir paliko ją tvarkingai pristumtą prie sienos. Su ja – spuoguotas jaunuolis, kažin ar pilnametis. Sukinėjasi aplink lovą, kuičiasi kišenėse, taisosi marškinius. Atrodo, kad jam neįjaukti būti prie sergančio, seno kūno. „Sėsk, branguti, sėsk čia“, – močiutė parodo į lovos kraštą. „Ką tu čia, jau visai nubūdai?“ – atrėžia jis. „Nagi čia, ant lovos, vietos tai yra...“ – atsako ji ir vėl pabando šiek tiek pasislinkti į šoną. Bet kūnas lieka įsirėmęs į metalinius turėklus. Tuomet ji liaujasi. Raukšlės tik dar labiau įsirėžia į jos odą. „Trūksta tik kad išprakeiktos lovos iškristum...“ Anūkas nusisuka nuo jos ir atremia nugarą į šaltą lovos turėklų kraštą. Lyg už jo nieko nebūtų, tik ta riebaluota siena, į kurią remiasi susirūpinę, išsigandę ir žaizdoti. Močiutė žiūri tiesiai priešais save. Paslapčia sugniaužia kumščius po sunumeruota atklove. Reikia tik truputį palaukti, ir jis galės eiti, kur tik nori. Tik truputį palaukti. Viename kampe, ten, už jos anūko nugaros, praskrenda baltas gydytojo chalatas. Jos lūpos sujuda tylioje maldoje. „Nedaryk man gėdos, po velnių... – iškošia vaikas ir persmelkia ją žvilgsniu. – Čia ne dievas, kad jam melstumeis.“ Koridorius priešais gydytoją visada ilgas ir baltas. Kad ir prie kokių durų jis eitų, už nugaros visada lauks dešimtys žmonių. Tegul tik laukia, pagalvojo jis ir nervingai nuėjo toliau. Nusiramino tik tada, kai už nugaros užsidarė tuščios virtuvėlės durys. Dabar čia niekas neužeis. Išsitraukė mobilųjį ir surinko numerį. Skambėjo ilgai, bet niekas neatsiliepė. Kurį laiką jis pastovėjo priešais langą ir stebėjo šalia ligoninės stovinčius automobilius. Šiandien mažai kas perka mašiną, kad geriau gyventų, pagalvojo jis. Prakeiktas praktiškas viską užmuša. Galiausiai kitame ragelio gale pasigirdo balsas. Gydytojas sugniaužė tuščią kumštį balto chalato kišenėje.

– Kaip ten viskas? – paklausė jis. – Tik dabar radau porą minučių...

– Taip pat, – atsakė balsas.

– Grįšiu už poros valandų. Tik prašau jūsų, neikiškite jam per daug maisto ar vandens.

Kai grįžo į skyrių, slaugė, su kuria dirba jau visus 19 metų, pažiūrėjo į jį, bet nieko nepasakė. Gydytojas atsėdo prie stalo ir atsiduso. Kitados ji jam atrodė graži, kartais prisimindavo jos rankas, kai ant stalo dėliodavo tyrimų atsakymus ar pakeldavo ragelį. Galbūt kitados reikėjo su ja daugiau kalbėtis, labiau ją pažinti. Bet laikui bėgant dienos trumpėjo ir visos galimybės išseko.

– Kitas, – pasakė jis ir pavargusiom akim įsistebeilijo į duris.

Pro žaliuzes skverbėsi saulė, ir ant baltos ligoninės lovos patalynės rikiavosi balti dryžiai.

Po pietų priimamasis galiausiai ištuštėjo, gydytojas nusivilko chalata ir pakabino ant pakabo. Slaugė atsiveikino ir išėjo, šnarėdama baltom šlepetėm ant pilkų plytelių.

– Kokia padėtis? – paklausė jis savo buto tarpdury.

Žilagalvė ponija pažvelgė į jį su užuojauta ir nuėjo į butą. Ant sofos prieš televizorių gulėjo didelis rudas šuo.

– Net nepajudėjo, – sukuždėjo ji, lyg kambarėje miegotų vaikas. – Iš tiesų tai nustojo inkšti prieš kokią valandą ar dvi...

– Ačiū jums, ponija Lidija. Dabar perimsiu aš, – atsakė gydytojas ir pasižiūrėjo į moterį.

– Šaldytuve yra vakarykščio guliašo, nežinau, ar jūs šiandien...

– Susiskambinsim rytoj, ačiū.

Šuo jį sekė žvilgsniu, bet nepajudėjo. Žmogus prisėdo prie jo ir pradėjo ilgais judesiais glostyti kailį: nuo galvos iki uodegos, kuri sustingusi kabėjo nuo krašto. Laukė, kad bent kartą pavizgintų, o tada švelniai pakėlė jo uodegą ir vėl padėjo kaip suglamžytą vėliavą.

– Turim eit, vilke, – pasakė jis.

Tada apsilviko striukė ir prisiminė, kad nežino, kaip reikės jį nunešti. Prirėmė laiptinės duris, o buto duris paliko plačiai atvertas. Užtrenks koja, nerakins. Keliamas šuo inkštė. Jo kūnas visai suminkštėjęs. Tik akys gyvos.

Geriausia jį nešti taip, kad kojos kabėtų iš šonų. Bet gyvūnas vis tiek sunkus, ir žmogus susvyravo. Gal paieškoti pagalbos? Pagalvojo, kaip kartu su kuo nors jį išnešti, laikydami už kojų. Ne, ne, pavyks ir taip, išneš jį iš buto kaip žmogų. Kaip žmoną ar vaiką.

Galviausiai paguldė jį ant užpakalines sėdynes ir pagalvojo: ar kenčia, kad nebegali iškišti galvos pro langą? Sūcypė automobilio padangos.

Visą kelią sustingęs šuo tylėjo. Žmogus vis atsisukdavo ir paglostydavo jam pilvą. Vairavo suspaustom lūpom, akiniai kabėjo ant nosies galo.

Į kliniką įėjo ramiai ant rankų laikydamas šunį. Jau išmoko tai daryti. Veterinaras pasisveikino galvos linktelėjimu ir parodė į baltas duris.

Jis paguldė gyvūną ant stalo. Pajuto, kad rankas sveria kažkokia našta, o gerklė stingsta ir drėksta. Žiūri į priešais gulintį gyvūną: kūnas, kuris metų metus gėrė visą nedovanotą šilumą, nuslopintą ligoninės palatoje ir priėmimuose, kuris buvo kairė jo lovos pusė, šilta galva ant kelių, sekmadienio popiečių ramybė, džiaugsmo ir ilgesio žvilgsnis. Dabar šuns akis traukė šešėlis. Lauke jau buvo visai sutemę, ir diena ilsėjosi nuo žmogaus neramybės.

– Prašom palaukti, – pasakė veterinaras ir uždarė duris.

www.vecernji.hr

Vertė Kristina Tamulevičiūtė

Įstrigo

Juodu kailiuku, baltom letenėlėm ir varlyte po kaklu kačiukas žavėjo meiliu skambiu murkimu, glaustymusi, trinomusi užrietus uodegę, lyg savo vertės iškeltą vėliavėlę. Visų kiemo ir gatvės vaikų nuglostytas, numurktas. Vardu Mitrius, Mitriukas.

Katinukas šėldavo, karstydavosi medžiuos, rūpindamasis maistu artėjančiai žiemai atnešdavo apsižioplinusį paukštelį, tempė leisgyves žiurkes, ištrūkusias paviršium iš apsemto lizdo ryšių linijos šuliny. O sykį partempė ir mažytę, šlapią, beprotiškai persigandusią voverę, voverės vaiką. Ir kaip pavyko nutverti? Drėbtelėjo prie durų: šekitės, visiems užteks. Apgailėję, namiškiai čiupo leisgyvę, apkramtytą voveriukę ir skubiai nunešė gyvūnų prieglaudon. Paprastai murkliuokui atleisdavo tokius lyg nekaltus plėšikavimus. Mitruolis net ant inkilo atsitūpęs laukdavo baimingai ratus sukančio varnėno.

Aukos laukė ir klastingi langai. Ir sulaukė. Jų šaltas blizgesys virto bejausmiai spąstais. Tą vasaros naktį tuš-

čiam kambary užsižaidęs murkliukas užmigo pasislėpęs už sofą. Paryčiais, dar sutemus, pramerkęs akytes panorą pasilaukinėti. Lango viršus įžambiai praviras. Pabandė lango rėmu lipti įsikibęs kaip ir visi katinukai, kabindamasis nagiukais. Nepavyko. Plastikais kietas, riesti nagiukai vis nuslysdavo. Mitriukas buvo jaunas ir šoklus, smarkiau atsispyręs šoko link praviro plyšio, nedaug trūko, plyšy truputį įstrigo, jau ir galvytė kieman pralindo, būtų ir prasibrovęs, jei nagiukai būtų smigę į medinį rėmą. Plastikais per kietas, keturiom kojytėm, iš švelnučių letenėlių išlindusiaisiais aštriausiaisiais nageliais vis labiau ir įnirtingiau braižė ir draskė slidų lango rėmą. Vikruolio murkliuko jėgos silpo, galvytė besiblaškant vis giliau ir giliau strigo pavirame siaurėjančiame lange. Klatingasis langas sulaukė savyjo grobio. Visiškai užspaudė švelnųjį kakliuką. Kačiukas paskutinėmis jėgomis konvulsyškai dar kabinosi už rėmo, daužėsi visu kūneliu. Veltui. Kojytės slydo ir slydo. Langas liko šaltai blizgas, žiaurus. Pasitikėjęs

savo stiprumu, neįvertinęs slidaus plastiko, numylėtinis murkliukas užsismaugė. Jo žūties siaube atmerktose akytėse liko pradėjęs aušti ir nebeišaušęs pilnas nuotykių rytas, kačiukiškai padykusios vaikystės dienos. Nuriedėjusi ašarėlė susiliejo su rasos lašeliu.

Plastikiniai langai tarsi nebylus, skaudžiai įgarsintas prakeiksmas. Liūdnas nutikimas vėl primena, gal kas pasikeis, galbūt išras minkštesnį plastiką. Sukurs tobulesnę medžiagą langams į pasaulį: kiemą, sodą, gatvę, upės vingį, ežero pliuškenimą, smagių nuotykių. Atsisakius susidėvėjusių medinių langų ar, tikriau, jų rėmų, langinių, apsidėslidžiuju, apgaulingai šiltųjų langų manija, čėžančių 30 laipsnių šalty sukietėjusiomis tarpinėmis gumomis, rasojančių, pakrašteliais pelijančių, laukiančių mažųjų draugų aukų.

– ATSARGUS KATINAS –

MARIJA JELIFIOROVA

Volandas prieš Spragtuką

Prieš 90 metų, 1928-aisiais (pagal kitą versiją – 1929 m.), rusų rašytojas, dramaturgas, teatro režisierius ir kritikas Michailas Bulgakovas (1891–1940) pradėjo rašyti savo garsų romaną „Meistras ir Margarita“. Kūrinio koncepcija, teminiai branduoliai, siužetinės linijos ir pavadinimas ne kartą keitėsi, o dabartinis pavadinimas ir siužetas išsikristalizavo maždaug apie 1937 m. (Bulgakovas romano rašyti taip ir nebaigė, galutinę redakciją po autoriaus mirties atliko jo žmona Jelena). Literatūros mokslininkai ir kritikai „Meistre ir Margaritoje“ jau seniai yra įžvelgę tam tikrų Dantės „Dieviškosios komedijos“, Johanno Wolfgango von Goethės „Fausto“, E. T. A. Hoffmanno romantinių pasakojimų, Fiodoro Dostojevskio romanų motyvų, temų, idėjų parafrazių. Čia siūlome susipažinti su rusų literatūrologės Marijos Jelifiorovos išryškintomis „Meistro ir Margaritos“ ir žymiosios Hoffmanno pasakos „Spragtukas ir pelių karalius“ (1816) intertekstinėmis paralelėmis. (Straipsnyje kūrinį ištraukus cituojamos iš šių lietuviškų vertimų leidimų: Ernstas Teodoras Amadėjus Hofmanas, „Spragtukas ir pelių karalius“, Vilnius: Lietus, 1995, vertė Adelė Laigonaite; Michailas Bulgakovas, „Meistras ir Margarita“, Vilnius: Vaga, 1996, vertė Algimantas Mikuta.)

1. Abiejų kūrinų siužeto pagrindas – gelbstinti moters meilė. Ir viename, ir kitame tekste pagrindinės veikėjos mylimasis – nuo valdžios nukentėjusi auka: meistras pažemintas ir paverstas pamišėliu, Spragtukas – juokdarius (o tai iš esmės tas pats). Abiem atvejais herojei dėl meilės tenka atsakyti patogaus biurgeriško gyvenimo ir susidėti su demoniškomis antgamtinėmis jėgomis.

2. Ir Hoffmanno, ir Bulgakovo kūrinio veiksmas susietas su svarbiausiomis krikščioniškojo kalendoriaus šventėmis – atitinkamai su Kalėdomis ir Velykomis. Šis skirtumas aiškintinas tekstų auditorija: Kalėdos – pagrindinis Vakarų Europos, be to, labiau „vaikiška“ šventė, Velykos – ikirevoliucinės Rusijos, „suaugusiųjų“ iškilmė.

3. Abu kūriniai „perkirsti“ įterptiniais siužetais apie kitų veikėjų silpnadvasiškus poelgius praeityje: Bulgakovo romane – tai meistro romanis apie Ponciją Pilotą, Hoffmanno pasakoje – Droselmajerio pasakojimas apie princesę Pirlipatę.

4. Herojėms padeda vienaakiai magiški pagalbininkai. Krikštėvis Droselmajeris „dešinę akį visada užsirišęs dideliu juodu raiščiu“; Bulgakovas vienaakių patrigubino: Volando akys skirtingų spalvų, be to, dešinioji „tuščia, juoda ir negyva“ (jos tarsi nėra), Azazelo akies vyzdys aprauktas, o Korovjovo vienas akinių stiklas suskilyje.

5. Pagrindinė veikėja patenka į paralelinį pasaulį, kur dalyvauja milžiniškose iškilmėse. Persikėlimo vartus į aną pasaulį atstoja paprasčiausias butas (Marijai – nuosavas, Margaritai – svetimas). Abiem atvejais kelionė „tenai“ vaizduojama kaip fizinė, erdviška, o į savo pasaulį grįžtama pabundant iš sapno: Margarita pabunda gurkštelėjusi stebuklingo vyno iš Berliozo kaukolės, o Marija taip ir nespėja paragauti ano pasaulio skanumynų – ji užmiega ties karamelės piatele ir atsibunda jau savo tikrovėje.

6. Pokylio herojės garbei dalyviai – ne visai gyvi: Bulgakovo romane jie – numirėliai, Hoffmanno pasakojime – lėlės. Apie numirėlių ir lėlių panašumą Hoffmannas pats yra užsiminęs savo „Smėlio žmoguje“.

7. Pagrindinės veikėjos stebimi paralelinio pasaulio stebuklai:

Bulgakovas: „Korovjovo tempiama už parankės, Margarita išvydo esanti tropikų miške.“

Hoffmannas: „Ji atsidūrė mažame krūmyne, kur viskas spindėte spindėjo. Bet labiausiai stebino tie keisti vaisiai, kuriais buvo aplipę visi medžiai.“

Bulgakovas: „Gretima salė buvo be kolonų, vietoje jų vienoje pusėje mirgėjo siena iš raudonų, rausvų, baltų rožių, o kitoje – tokia pat siena iš pilnavidurių japoniškų kamelijų.“

Hoffmannas: „Vietomis ant mūro sienų buvo pibarsyta gražių puokščių, sudėtų iš žibučių, narcizų, tulpių, leukonijų. Tamsi ugninė sienų spalva tik dar labiau parėškino akinantį pamatų baltumą, mirguliuojantį rožiniais atspalviais.“

Bulgakovas: „Estradoje už tulpių sienelės, kur neseniai grojo valsų karaliaus orkestras, dabar šėliojo beždžionių džiazas. Dirigavo milžiniška gorila gauruotomis žandėmis, rankoje laikanti triubą ir nerangiai šokinėjanti į taktą.“

Hoffmannas: „Ant vienos tų vartų galerijos, išmūrytos, matyt, iš miežių cukraus, šešios raudonomis liemenėmis

apsitaisiusios beždžionytės taip gražiai grojo janyčarų maršus...“

Bulgakovas: „Paskui Margarita atsidūrė baisingo dydžio baseine, apjuostame kolonomis. Iš milžiniško juodo Neptūno nasrų tryško plati rausva srovė. Nuo baseino kilo svaiginantis šampano kvapas.“ (Vėliau Begemotas prileis į jį konjako.)

Vaikiškame Hoffmanno pasaulyje alkoholio, žinoma, nėra, bet pagal užmojį Bulgakovui iki jo toloka:

„Tai Apelsinų upelis, – paaiškino paklaustas Spragtukas, – jis tik gardžiai kvepia, bet nei didumu, nei gražumu neprilygsta didžiulei Limonado upei, kuri kaip ir šis įteka į Migdolų Pieno ežerą.“ (Toliau nuodugniam aprašomus pačių įvairiausių gėrimų upės ir ežerai.)

Fontano čia, beje, irgi esama: „...o aplink jį [cukruotą pyragmedį] keturi labai didelių meistrų padaryti fontanai švirkštė į orą orsada, limonadą ir kitus skanius saldžius gėrimus. Apačioje į dubenį rinkosi grynas kremas, tiesiog masinės nieko nelaukiant kabinti jį šaukšteliu.“

8. Anapusinėse iškilmėse susidaro baisinga svečių spūstis, Hoffmanno pasakoje įgaunanti gerokai apokaliptiškesnį pobūdį nei Bulgakovo romane: į grūstį patenka didysis Mogulas, lydimas „devyniasdešimt trijų didikų ir septynių šimtų vergų“, penki šimtai žvejų ir trys tūkstančiai turkų kareivių. Per sumaištį kažkokiam indų šventikui net nutraukiama galva ir sėkmingai jam uždedama (nebūtų lėlė!). Bulgakovo romane nutrauktos galvos epizodas vėl perkeliamas į kitą pasakojimo vietą – į Volando pasirodymo Varjetė sceną. Vis dėlto ta lengvybė, su kuria nuraunama ir vėl pridodama Žoržo Bengalskio galva, primena Hoffmanno lėlių pasaulį (o ir „indiška“ veikėjo pavardė kelia asociacijų su indų šventiku).

9. Pagrindinė veikėja išgirsta užuominų apie karališką savo kilmę:

Korovjovas Margaritai: „Be to, jūs juk ir pati karališka kraujo.“

Droselmajeris Marijai: „Ech, Marytėle, tu esi daugiau apdovanota negu aš ar kas kitas. Tu esi kaip ta Pirlipatė gimusi princese, nes tu karaliauji gražioj, šviesioj karalystėj.“

10. Stebuklingasis pagalbininkas domisi maketais: Volandas turi atgyjančius šachmatus ir neįtikėtinai tikrovišką Žemės rutulio modelį, kuriame galima įžiūrėti net kariaujančius žmones; Droselmajeris meistrauja žaislines pilis su žygiuojančiais kareivėliais ir šokančiomis poromis.

11. Atkerėtasis mylimasis herojė pasiima į anapusinę karalystę. Atkreipsime dėmesį, kad Bulgakovo romano finalinėje persimainymo scenoje meistras netikėtai įgauna XVIII amžiui būdingą šukuoseną: „Jo plaukai dabar bolavo mėnesienoje, supinti į ilgą kasą, kuri plaikstėsi vėjyje.“ Hoffmanno pasakos pabaigoje Spragtukas „buvo labai dailiai susišukavęs ir išsipudravęs, o užpakaly per visą nugarą jam karojo šauni kasa“ (Hoffmanno epochoje tai nieko stebėtino). Spragtuko kasa – nuolat pabrėžiamas jo atributas – tiesiogine šio žodžio reikšme kyšo iš Bulgakovo teksto.

12. Pašaliniai stebėtojai visus stebuklus stengiasi racionaliai paaiškinti. Šis motyvas Hoffmanno kūryboje aptinkamas ne tik „Spragtuke“, o Hoffmanno ir Bulgakovo poetikos panašumus kritikai pastebi jau seniai.

Ir vis dėlto Bulgakovas rašo ne hofmanišką, o savo istoriją – ne vaikišką, o skirtą suaugusiems ir patyrimo pamokyta bei liūdna. Tai vaikystėje norisi auksinės karietos, pusės karalystės ir kad „vestuvėse šoktų dvidešimt du tūkstančiai gražiausių figūrų“, subrendus norisi ramybės, nuošalumo gyvenimo apraižygtame namelyje ir kad pagaliau visi atstotų. Vaikystėje pasaulis aiškiai atidalintas į herojų ir piktadarių ir atrodo, kad gėris blogį nugalės nukirtus septynias pelių karaliaus galvas; o suaugėlis supranta, kad blogis banalus ir dažniausiai įsikūnijęs ne septyngalvėje pabaisoje, o eiliniuose žmonėse, sugadintuose gyvenamojo ploto problemų. O ir meistras tarsi netampa anapusinės karalystės valdovu... ar vis dėlto tampa? Rodos, vis dėlto ten valdo jisai – juk tik jam suteikti įgaliojimai atšaukti Poncijaus Piloto – savojo romano herojaus – prakeiksmą. Volandas praneša: „jam [Pilotui] atleidimo jau paprašė tasai, su kuriuo jis taip trokšta pasikalbėti“. Kieno gi užtarimo prašė Ješua? Kaip paaiškėja iš tolesnio teksto... būtent meistro. Anapusinis pasaulis, į kurį patenka herojus, pasirodo besąs jo paties vaizduotės pasaulis, kuriame jam suteikta neribota val-

džia. Bet kadangi meistras per daug pavargęs, to pasaulio elementus tenka tiesiog einant prikurti Margaritai:

„Antai priekyje amžiniejį tavo namai, kuriais esi apdovanotas. Jau matau Venecijos stiklo langą ir sienas apraizgiusias vynuoges. Štai namai, tavo amžiniejį namai. Žinau, vakarais čia tave lankys tie, kuriuos tu myli, kuriais tu domiesi ir kurie tavęs netrikdys.“

Atkreipsim dėmesį: Bulgakovas nemini, kad herojai iš pradžių patys pamatė visa tai. Įspūdis toks, kad naujojo pasaulio tikrovė kuriama tiesiog mūsų akyse ir kad Margarita tampa tos kūrybos bendraautore ir podraug su meistru yra to pasaulio valdytoja. Žinoma, pasakos žanro atmintis įveda savo dėsnius: herojė turi tapti karaliene. Bet jeigu šiuodu Bulgakovo romano herojus ir galima vadinti karališka pora, tai ji yra besiilsinti, nuo pasaulio triukšmo pasitraukusi karališka pora. Meistro anksčiau sugalvotas prašmatnus miestas su sodais paliekamas Poncijui Pilotui, kuriam autorius kilniadvasiškai atleidi (ir vėl branda: vaikas apie princesę Pirlipatę užmirš ir nepasidomės, kaip jai klostėsi toliau). Herojai naująjį pasaulį kuria sau – privataus gyvenimo utopiją, kuri primena jau ne Hoffmanno pasaką, o filosofinę Voltaire'o apysaką, kur „puoselėjamas savo sodas“.

*https://gorky.media
Vertė Andrius Patiomkinas*

VIAČESLAV KUPRIJANOV

Odisėjo giesmė

Kada mano laivas priplauks prie kranto,
Drauge su manim išlips ir giesmė,
Jos anksčiau klausėsi vien tik jūra,
Ten giesmė rungėsi su sirenų šauksmu.
Joje bus girdėti vien drėgni prie balsiai,
Taip skambantys blyškiame vertime
Iš klajonių kalbos į priplaukos kalbą:

Myliu tave jūros žuvėdrų riksmu užkimusiu,
Kleketavimu erelių, lekiančių į Prometėjo kepenų kvapą,
Tūkstantveidžiu jūros vėžlio tylėjimu,
Kašaloto cypsėjimu, trokštančiu būti riaumojimu,
Aštuonkojo čiuptuvų pantomima, nuo jos
Stojas piestū visos vandenžolės.

Myliu tave visu kūnu, iš jūros iškopusiu,
Visomis jo upėmis, Amazonės ir Misisipės intakais,
Visomis dykumomis, jos apsimeta esančios jūros,
Girdi, kaip jų smėlis išsaususioj mano gerklėj birinėja.

Myliu tave visa širdimi, akies vyzdžiu ir plaučiais,
Myliu tave žemės pluta ir žvaigždėtu dangum,
Krioklių kritimu ir veiksmazodžių asmenuotėm,
Myliu tave hunų antplūdžiu Europon,
Šimtamečiu karu ir totorių-mongolų jungu,
Spartako sukilimu ir Didžiuoju tautų kraustymusi,
Aleksandro kolona ir Pizos bokštu,
Golfo srovės siekiu sušildyti Šiaurės sągalį.

Myliu tave traukos dėsnio raide
Ir mirties bausmės nuosprendžiu,
Mirties bausmės amžinai krintant
Tavo bedugnian Bermudų trikampin.

Iš rusų kalbos vertė Vladas Braziūnas

Prisiminimai apie Adomo Galdiko kūrybą ir asmenybę

125-ųjų Adomo Galdiko gimimo metinių proga šiais metais buvo surengta ne viena dailininko darbų retrospektyvinė paroda. Kauno paveikslų galerijoje parodoje „Kūrybos briaunos. Adomo Galdiko (1893–1969) retrospektyva“ buvo eksponuojama didelė dalis Galdiko kūrinių iš Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus rinkinių, A. ir P. Galaunių namuose pristatyta paroda „...Tavo Adas. Adomo Galdiko grafika ir archyvai iš Pauliaus Galaunės rinkinio“, Telšiuose, Plungėje, Rietave surengtos parodos „Spalvingas dailininko Adomo Galdiko (1893–1969) kūrinių lobynas“.

Šia proga JAV lietuvių visuomenės veikėja, „Katalikų kronikos“ organizatorė, filosofijos ir farmacijos mokslų daktarė ROZALIJA ŠOMKAITĖ dalinasi prisiminimais apie ilgą tarpusavio bendravimą ir bendradarbiavimą su dailininku išėjimoje.

Adomas Galdikas (1893–1969) buvo vienas iš pirmųjų didžiųjų mūsų tapybos meistrų, kuris įnešė naujumo į modernėjančią tautinę lietuvių tapybos mokyklą. Dailininkas vienas pirmųjų pradėjo sistemingai gilintis į XX a. moderniosios dailės kryptis. Menininkas jau ankstyvojoje kūrybos raidoje išsiskyrė jaunatviška ir inovatyvia tapyba, daug anksčiau nei „Ars“ grupė subrandino moderniojo meno idėjas. Buvo aktyvus įvairių parodų Lietuvoje ir už jos ribų dalyvis tiek ankstyvojoje, tiek vėlesnėje, išėjimo metu kūryboje – dalyvavo grupinėse ir asmeninėse parodose Freiburge, Paryžiuje, Niujorke, Amsterdame, Bostone, Čikagoje ir kt.

1944 m. Galdikas kartu su galingu pabėgėlių srautu pasitraukė į Vakarų. 1945 m. pasitraukė į Štadę, Bukstehudę, o 1946 m. į Freiburgą. Freiburge prasidėjo naujas, nepaprastai svarbus jo peizažinės tapybos raidos etapas. Vis dėlto, ieškodamas geresnių kūrybos sąlygų, 1947 m. išvyko į Paryžių. Po parodų palankiausi atsiliepimai plito prancūzų spaudoje, buvo iškeliamas Galdiko kūrybos savitumas, lyriškumas. 1952 m. išvyko į Niujorką, kur tuomet intensyviai skleidėsi abstrakčiojo ekspresionizmo kryptis. Akivaizdu, kad atvykęs į Ameriką pateko į naują, netradicinę meninę aplinką – avangardo meninį centrą, kuriame 5 deš. pab.–6 deš. pr. buvo susikūrusi Niujorko mokykla, sujungusi abstrakcijos ir ekspresionizmo siekius. Nuo 1953 m. atsivėrė naujas Galdiko kūrybos proveržis. Freiburgo laikotarpio abstraktėjantys peizažai buvo labiau sukoncentruoti, lyriškai intensyvesni, o amerikietiški darosi monumentalesni.

Galdikas Paryžiuje (1947–1952)

Prisiminimuose daugelis amžininkų yra minėję, kad Paryžiuje Adomas Galdikas su žmona Magdalena Draugelyte-Galdikiene gyveno nepaprastai kukliai, glaudėsi mažame kambarėlyje vienoje mažutėje lovelėje. Paryžiuje Galdikas neturėjo nei tinkamos aplinkos tapyti, nei lėšų nusipirkti gerų medžiagų. Vis dėlto buvo apsisėstas tapybos, gausiai lankė parodas, stebėjo tuometinį meninį lauką. Paryžiuje gyveno Lietuvos prisiminimais, nuolat pasakodavo apie gimtinę. Kadangi jo žmona dalyvavo Pasaulio katalikų organizacijos veikloje, kur buvo dažnai sutinkama ir lietuvių bendruomenės atstovų, Galdikas taip pat palaikė ryšį su lietuvių išėjimais.

Adomas Galdikas. Pasislėpusio gyvuliuko abstrakcija. Iš Rasos Adams kolekcijos

Bendradarbiavimas su dailininku

Pirmą kartą Galdiką sutikau Long Ailande. Viena kultūringa ponija savo vasarvietėje kas savaitę rengdavo kultūrinius pasisėdėjimus studentams. Tuomet Adomas į mane net nepažiūrėjo, tik pasisveikindamas padavė ranką. Atrodo, kad menininkas dėmesį skirdavo tik atrinktiems žmonėms. Vėliau, kai jau buvau apsigynusi farmacijos magistrą, matydama, kaip vargsta Galdikai, ėmiausi pardavinėti jo paveikslus, nes dailininkui nelabai sekėsi pačiam ieškoti kontaktų, be to, man labai patiko jo paveikslai, mėgau jo spalvas.

Adomas man leido pardavinėti jo paveikslus, teigė, kad aš turiu jo darbų suvokimą ir pajautimą. Amerikos lietuvių bendruomenėje buvo pelnęs žinomą vardą. Niekad iš Galdiko neimdavau pinigų už parduotus paveikslus, dailininkas man leisdavo išsirinkti paveikslą už atitinkamą sumą. Menininkas savo paveikslus vertino, pykdavo, jei kas jo darbų nesupranta ir nuvertina. Kiekvienam paveiksliui pats parinkdavo rėmą ir pats įrėmindavo. Kai į jo namus atėdavo pirkėjai ir ilgai derėdavosi dėl kainos nesuprasdami kūrinių, Galdikas liepdavo visus kuo greičiau išvyti. Visiškai be skrupulų sušukdavo: „Vyk tą bobą! Lauk! Gyvent man neduoda!“ Būdavo labai sudėtinga, kai paveikslas jau suderėtas, o Galdikas tiesiog išvydavo pirkėjus lauk. Man taip pat rodydavo tik dalį kūrinių, nemėgdavo visko atskleisti.

Išskirtinė menininko asmenybė

Kiek prisimenu Galdiką, kone visiems jis atrodydavo pasipūtęs. Su bet kuo nebendraudavo, mėgdavo dažnai ką nors pašiepti, kartais malonybiniais, kartais ir aštresniais žodžiais, bet nepiktybiškai – tai boba, gyvatėlė, velnias, rupūžė ar kūtvėla... Toks buvo jo žemaitiškas būdas. Adomas yra sakęs, kad bendraujant tokiu aštresniu būdu jam pavyksta apsaugoti savo asmenybės vidų. Kompanijoje būdavo pažiba, su juo buvo linksma, draugai sakydavo: „Eime, ten bus Galdikas!“ Taip pat dailininkas pasižymėjo spontaniškumu. Jei greitai ką sugalvodavo, tai ir iškart lėkdavo kaip zuikis. Skubėjo gyventi, atrodo, kad net bižojo ko nors nesusipėti, dėl to anksti keldavosi ir viską planuodavo. Jis man nuolat skūsdavosi neturįs laiko.

Galdikas buvo nepaprastai vaikiškos spontaniškos dvasios. Kartą ankstyvą pavasarį važiuojame į Filadelfijos parodą, jau vėlavome, o Galdikas vidury autostrados pamatė itin jam patikusį žydintį medį ir pradėjo šaukti, kad sustočiau, norintis škiuoti – aš vos vos jį galėjau sutramdyti. Kai skridome į Klivlando parodą, Galdikas turėjo ant kelių pasidėjęs savo skrybėlę, ją nuolat nešiojo, nes buvo beveik visai plikas. Stiuardės vis tiesė ranką skrybėlę saugiai padėti į lentyną, o Galdikas, nieko nesuprasdamas, pamanė, kad ta mergina prie jo kabinasi, tad per visą lėktuvą jis pradėjo man šaukti į kitą pusę, kad patraukčiau nuo jo tą bobą. „Vyk tą mergą, ko ji kimba!“ Tada ilgai kvatojau.

Kūrybinė aplinka Amerikoje

1960 m. Niujorke Galdikas įsigijo nuosavą dviaukštį namą, rūsyje iširengė dirbtuvę su dideliu langu, pro jį matėsi eglė. Nors namas stovėjo prie pat gatvės, Adomas jį pirkto tik

Adomas Galdikas. Rudens gėlės. Iš Rozalijos Šomkaitės kolekcijos

dėl nuostabios eglės. Kai kurdavo, nieko neįsileisdavo į dirbtuvę, nuo pat ankstyvo ryto dirbdavo visą dieną. Jo dirbtuvė buvo tikra spalvų odisėja. Taip pasinerdavo į spalvas, kad aplinka jam tiesiog nebeegzistavo. Jis labai intymiai bendravo su gamta, kiekvieną rytą, 10–11 valandą, dirbtuvėje jį aplankydavo voverytė, pabarbandavo koją į langą, jei nerasdavo prie lango jai padėtų riešutų. Dažnai Galdiko abstrakčiuose kūriniuose galime pastebėti pasislėpusius gyvūnėlių kontūrus, pavyzdžiui, voverytės uodegą.

Jo darbus Amerikoje vertino Hugo Feiglis – rusų žydas, *Madison Avenue* esančios galerijos „Feigl Gallery“ savininkas. Jis ypač gyrė Galdiko žiemos ciklą, bet Galdiko aliejinius paveikslus laikė ne jo technikos išraiška. Niujorke Galdikas palaikė artimus ryšius su Jacques'u Lipchitzu, teigė, kad jis turi geriausių smūtkelių kolekciją – net 100! Lipchitzas buvo Galdiką supažindinęs su Feigliu. Taip pat Adomas palaikė artimus ryšius su Arbit Blatu. Juozo Bagdono, Česlovo Janušo tapybos labai nemėgo, nesutarė ir su Kazimieru Žoromskiu, nes, pasak Galdiko, jis buvo pagiežingas ir jam pavydėjo, o nenuoširdžių žmonių Galdikas nepripažino. Dailininkas Bronius Murinas žvalgėsi į Galdiko darbus, kiek kopijuodavo siužetus ir tapyseną.

Klebonas Leonardas Andriekus dažnai lankydavosi pas Galdiką, išsirinkdavo geriausius paveikslus, po to apsigalvodavo, atnešdavo atgal. Dažnai pasiimdavo geriausius dailininko darbus ir dar derėdavosi, skūsdavosi, kad neturi, kaip sumokėti. Tai itin erzino Galdiką, jis sakydavo, kad Andriekus tik trukdo jo darbą ir išvilioja paveikslus. Jis taip pat dažnai kritikuodavo Galdiko darbus. Adomo paveiksluose galima pamatyti miško gyventojais apsimečiusius jo kritikus. Pavyzdžiui, kaip panas pavaizduotas literatūrologas Juozas Ambrazevičius-Brazaitis, kuris buvo parašęs kritikos straipsnį apie Galdiko darbus. Paveiksle aiškiai atpažįstama Brazaičio šypseną. Prisimenu, kad Galdikas ant to paties paveiklo anksčiau ironiškai tapė ir tėvą Andriekų, o vėliau užtapė Brazaitį.

Kūrybinės inspiracijos ir estetinė pajauta

Galdikas man niekada nepasakodavo apie savo kūrinius, nedaugžodžiavo. Paskirdavo konkretų susitikimo ir bendravimo laiką. Greitai atiduodavo supakuotus ir atrinktus kūrinius ir sakydavo, kad jau laikas išvažiuoti. Galdikas teigdavo, kad pirkėjams turiu rodyti tik kelis kūrinius, nes daugiau paveikslų tiesiog nesuvokia jų protas, jie gerai nebeįsisavina.

Adomas ypač mėgo Niujorko rudenį ir pavasarį, išstis valandas praleisdavo eskizuodamas gamtoje. Jis buvo tikras panteistas – kai pamatydavo kertamą medį, verkdamas bėgdavo tolyn, nenorėdavo net girdėti. Išties, gamta jam buvo šventa oazė. Savo darbuose stengėsi perteikti gilų gamtos pajautimą. Visi jutimai išsiliedavo spalvos ritmais. Jis taip išplieksdavo, paglostęs lapą liedavo spalvos simfonijas. Neapsakomai giliai jausdavo medžius, stengdavosi spalva perteikti jų dvasią, užimą, judesį. Gar-

Raudona sofa

Raudoną sofą pagrobė Cecilija. Jai niekada neatleisiu: net jei ateitų keliais ir verkdamas melstųsi.

Sofa nebuvo raudona – veikiau švelniai plytinė: tokia, į kurią pažiūri, ir širdis atšyla.

Atkeliavo iš Olandijos nelabai švariame furgone kartu su kitomis sofomis ir buvo pati prašmatniausia dėvėtųjų karalystėje. Vos pažvelgę supratome, kad raudonoji mus išgelbės: oda neįbrėžta jokioje vietoje, neišsėdėta ir nei dubusi.

Nuo jos sklido tokia šiluma, kad mums ėmė kaisti skruostai – taip būna, kai tave kas nors myli ir patekusiame į duobę švelniu balsu sako: „Viskas bus gerai, vaikeli: išsikapstysi!“

Duobė tikrai buvo giloka: ką tik įsikraustėme į alkoholių nudrengtą butą prie Filharmonijos Subačiaus gatvėje, name, kuris, kaip vėliau paaiškėjo, buvo paveldas. Tai reiškė, kad reikia turėti milijoną, nes pigiai remontuoti neleis įstatymas.

Už skolas buvome išmesti iš visų ankstesnių skylių be jokių patogumų, po pažasčia nešini mažu vaiku ir baisiai nerimaujantys, ar apie didelę bėdą nesužinos mūsų tėvai ir darbdaviai Viešpačiai. Bankrutavę žmonės yra Gėda – jiems niekas nepadeda, nes smerkia: už negebėjimą mainikauti savo naudai, per minkštą širdį ir susimovimą.

Buvome labai smarkiai susimovę: skolas, septintas iš eilės butas, vis labiau nudrengtas, – supuvusios grindys, pelėsis kampuose, langai į šiaurę ir didžiulė paskola bankui: „Bankininke, visų mažutėlių Globėjau, melskis už mus, kad pavyktų nors šį, Septintąjį, kartą.“

Gal tą butą prie Filharmonijos – mūsų viltį – kaip nors pavyks sutvarkyti, parduoti, išsikraustyti į kokį nususų ir su visais atsiskaityti.

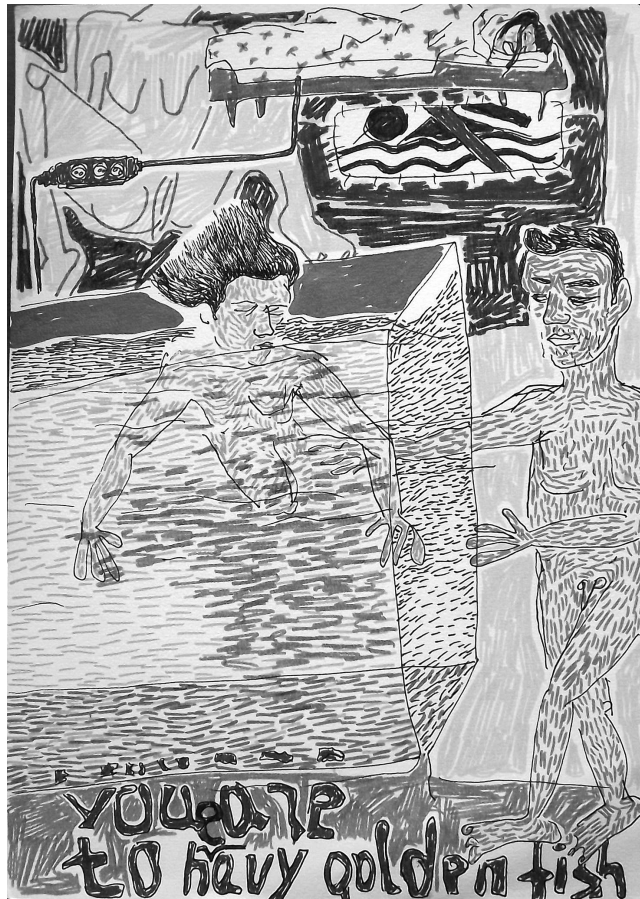
Bankininkas netarė „amen“ – abejingu veidu žvelgė į skaičiukus mano algalapyje, nes nežinojo, kad kabu ant plauko: jeigu laikraštis, kuriame dirbu, suostų, kad neturiu ko valgyti, neperku dantų pastos, kvėpalų ir skalbiu apatines kelnaites rankomis, man nepadėtų jokie virazai, nes gebėjimas rašyti greitus sakinius neįeina į prestižo sąvoką.

Prestižas mūsų laikraštyje buvo užnugaris ir turtai: aš, jų darbuotoja, buvau tik ubagė ir melagė, kuri meistriškai slėpė savo suknežintą statusą.

Laikinai jie to nežinojo: pagal išgales laikiausi puikiai.

Melagė – savigynos kategorija, pažeidžiamųjų Motina. Man buvo TIK keturiasdešimt – neketinau pasiduoti.

Vyras Olandijoje surado dėvėtų sofų saloną – odinių! – ir mes beveik įgijome teisę kvėpuoti: tikrinome kainas to-

Jolitos Puleikytės piešinys

kiam „Alio“ laikraštuke ir supratome, kad, pardavę mūsų pasididžiavimą – Raudonąją sofą! – pelnysime tūkstantį litų (net Tūkstantį!).

Tą mėnesį, kai vertingąją sofą, savo tikrąją Draugę, parduosime, išdidžiai paklosime pirmąjį įnašą bankui, o aš pagaliau nusipirksiu higieninių paketų ir man nereikės į tarpkojį grūsti tualetinio popieriaus, nuvynioto nuo redakcijos ritinio.

Popieriaus stengiausi nuvynioti nedaug – taupiau viską, savo ir svetimų: kad ir jų neišiktų bankrotas, nes bankrotas yra gėda, liga ir smegenų suminkštėjimas, baimė, kad tave demaskuos, išjuoks, apkaltins ir pakars ant gėdos stulpo, kuris žmonių vaizduotėje įgyja iškrypėliškas formas.

Pavyzdžiui, eini pro skelbimų stulpą troleibusų stotelėje ir regi užrašą: „Šita moteris yra urbonaitė, jos visa šeima

yra skolininkai. Kai įlips važiuoti, tikrinkite ne tik bilieta, bet ir piniginę – gal iš tikrųjų turi turto, bet tik apsimeta ir skolas neatiduoda!“

Paniškai baidžiausi skelbimų stulpų stotelėse: jie visi galėjo mane demaskuoti ir paskelbti apsimetėle, nors iš tiesų buvau tik gyvenimo įbauginta moteris (laimė, transporto televizija atsirado vėliau – nors toji manęs negąsdino!).

Raudonoji sofa buvo geriausias mūsų laimikis iš atvežtųjų devynių kitų sofų, nes šios gėdijosi nubrozdyjimų, įbrėžimų ir todėl nemokėjo šypsojosi kaip mūsų numylėtoji.

Raudonosios glėbys buvo šiltas, oda minkštutė ir aš tikiu, kad ji būtų leidusi paverkti jai ant odinės krūtinės, kai jau būčiau pradusi viltį išsikapstyti, tada šelmiškai būtų kepstelėjusi ranktūriu, „išlaužusi“ jogs judesį ir tarusi: „Ko čia žliumbi? Juk aš su tavimi!“

Stebuklinga sofa! Beveik žmogus, nes viską supranta.

Bet pro duris vidun žengė Cecilija, verslininkė ir mūsų kaimynė. Ji valdė Vilniaus kirpyklas, virkdė kirpėjas ir per atlaisvus vyko į Žemaitiją aukoti Bažnyčiai.

Aukojo gausiai – kad sektųsi verslas. Kiekvienais metais, reguliariai ir pastoviai. Šventoji Cecilija!

Aš ją suprantu: mes neaukojome – mums verslas nesisekė.

Cecilijos šešių kambarių butas buvo tobulai suremontuotas pagal visus paveldo reikalavimus.

Kaimynė buvo apdairi ir viską suprantanti. Ji išvydo Raudonąją sofą, pritūpė ir žaibiškai atsiminė, kad mano vyras jai skolingas 200 litų!

„Oooo! – vyrui tarė Cecilija apsidairiusi. – Kaip tik atėjau atsiimti skolos: pasibaigė pinigai – juk žinai, kaip būna.“

Ir maloniai nusišypsojo – tokia pačia šypsena kaip klaupdamasi per atlaisvus prie Mergelės Marijos paveikslėlo.

„Jeigu neturi, paimsiu šitą palaikę raudonąją sofą, gal kokiame sandėliuke pravers. Arba kirpykloje pastatysiu“, – paaiškino Cecilija.

Mano vyras neturėjo 200 litų. Mudu neturėjome nė dvielių litų – tik savo viltį, įkūnytą Raudonojoje sofoje.

P. S. Kol Cecilija kvietė savo sutuoktinį padėti išsinešti mūsų sofą, mudu su vyru tylomis pritūpėme ir pabučiavome Raudonąją – švelniai lyg šeimos kūdikį.

Juk niekas nematė. Visai niekas.

– AUDRONĖ URBONAITĖ –

sas ir spalva jo paveikluose egzistavo šalia. Menininkas stengėsi sujungti žemės ir dangaus plotmes. Net ir abstrakčiausiuose jo darbuose galima įžiūrėti medžio šaką ar šaknį. Galdikas dirbdavo labai intensyviai, kartais darbai net nespėdavo išdžiūti, o juos jau veždavau parduoti – būdavo susidariusios skylės nuo neišdžiūvimo, bet pirkejai vis tiek juos nupirkdavu.

Nauji lietuviai ateiviai dar neturėdavo atitinkamos sumos sumokėti už paveiklus, tad pirkdavu juos išsimokėtinai, be jokių sutarčių. Tuomet žmonės buvo tikrai sąžiningi, dabar tokie principai niekaip neveiktų. Kai Galdikui už visus nupirktus paveiklus iš Klivlando parodos atnešiau pilną maišą pinigų, jis kaip mažas vaikas jį apsikabino ir verkė. Buvo toks tyras kaip mažas vaikas. Tuomet bėgo į įvairiausias parduotuves pirkti išsvajotų teptukų už 100 dolerių.

Man dažnai Galdikas sakydavo, kad nesilankyčiau prastinėse parodose ir negadinčiau savo skonio. Pasak menininko, kol žmogus išsivalo vidų po prastų parodų, prašina nemažai laiko, tad kam gaišti laiką. Menininkas norėjo, kad jo paveikslai būtų atitinkamai pakabinti prie geriausių kūrinių. Net ir prie Vytauto Kasiulio darbų nenorėjo kabinti savųjų paveikslų. Kasiulio linija jam net neegzistavo.

Galdikas labai domėjosi Rytų Azijos menu. Iš kelionių man yra parvežęs rytietišką vazą ir septynių rytietišku deivių karolius.

Menininko didžiausiose abstrakcijose galima įžiūrėti ne tik gamtą, jis stengėsi perteikti ir savo požiūrį į religiją. Kadangi buvo nepraktikuojantis katalikas, jo tikėjimas buvo daugiau panteistinis, kosminės pajautos. Aiškiai atsimentu, Galdikas skaitė prancūzišką pasaką apie kleboną, kuris patekęs į dangaus pakraštį mato, kaip šv. Petras su šakėmis stumia parapijiečius į pragarą. To-

kią ironišką tikinčiųjų sceną jis yra pavaizdavęs, tarsi užsifravęs viename savo abstrakčiame kūrinyje. Daugelyje kitų abstrakcijų galima pamatyti vaiko galvutę ir įvairių gyvūnų kontūrus. Daugybei Galdiko paveikslų esu davusi pavadinimus, nes jis tiesiog jų nespėdavo užrašyti, nemėgdavo kalbėti apie savo paveikslus, teigė: kas supranta, tas supras. Menas buvo jo atskiras, uždaras pasaulis. Parodų katalogų rengėjai, nežinodami paveikslų pavadinimų ir nežvelgdami, kas ten abstrakčiai pavaizduota, dažnai patys sugalvodavo pavadinimus ir, galiu pasakyti, neretai pavadinimai neatitikdavo tikrojo paveikslėlo turinio. Viena tempera yra pavadinta „Tamsus miškas“, o iš tikrųjų ten pavaizduoti du kabantys kiškiai, kone Chaimo Soutine'o kūrybos interpretacijos analogas! Tai viena gražiausių Adomo šilkinių temperų, galbūt net iš Freiburgo ar Paryžiaus laikotarpio, nes tik vėliau jis pradėjo tapyti dar didesnes temperas. Galdikas domėjosi Soutine'o kūryba, privačioje bibliotekoje turėjo jo albumą. Kitame juodame paveiksle galima įmatyti tarsi žmogaus griaučius ir per juos prasišviečiančio kryžiaus kontūrus. Šiame paveiksle tarsi simboliškai užsifruotas giltinė įsiveržimas. Juodų paveikslų ciklą jis kūrė po artimo draugo poeto, vertėjo, „Vienybės“ laikraščio redaktoriaus Juozo Tysliavos mirties, kai jį ištikio staigus širdies smūgis darbe. Kitas paveikslas oficialiai yra pavadintas „Žiemos pasaka“, o iš tikrųjų ten pavaizduotos rudens gėlės – astrai.

Menininko gyvenimo saulėlydis

Galdikas bijojo mirties, laidotuvių labai nemėgo. Kai sunkiai susirgo, apie ligą nieko nepasakojo, net jo lankyti neleido, tik žmona buvo prie jo. Kai sveikata pablogėjo, jį

aplankė tėvas Andriekus. Kai klausdavau, kaip jis laikosi, atsakydavo: „Neblogai, mano sveikata gera, kodėl mane čia, ligoninėje, uždarė. Čia manęs prašau nelankyti.“ Mano nuomone, kepenų vėžį jis gavo dėl nuolatinio miegojimo prie dažų ir kartkartėm dirbtuvėje išgertos alaus stiklinės.

Visą gyvenimą Adomą kankino menininko nepripažinimo klausimas. Galdikas pasakodavo, kad su juo bus panašiai kaip su Paryžiaus mokykla, nes ir Soutine'as vargo dar gyvas būdamas, o jį pripažino tik mirus. „Taip ir man bus“, – sakydavo Galdikas.

Jo laidotuvių dieną grįžau iš tarptautinio farmacinių suvažiavimo Venesueloje, buvau smarkiai susirgusi, kamavo aukšta temperatūra, tačiau kone mistiškai pajutau, kai jį laidojo žemėn, kuomet gulėjau lovoje, šalia esantys visi jo paveikslai tarytum sudrebėjo, buvo neapsakomas mistinis patyrimas, tai prisimenu iki šiol.

Po mirties visi Galdiko paveikslai buvo patikėti Magdalenai Galdikienei. Tad ji stengėsi pažymėti daugumą vyro nepasirašytų tapybos darbų. Kai Magdalena mirė, visi darbai atiteko Putnamo vienuolynui. Gaila, daugybę gerų paveikslų Putnamo seselės pardavė už juokingas kainas be jokios registracijos ir visas palikimas išsisklaidė negrįžtamai.

Lietuvių tauta dar yra nepakankamai įvertinusi Adomo Galdiko asmenybę ir jo darbus. Taip pat iki šiol nepasirūpinta abiejų Galdikų perlaidojimo klausimu Lietuvoje – Galdiko svajonė buvo atgulti būtent gimtojoje Lietuvos žemėje. Liūdna, kad ir Galdikų namelis Kaune nuo 1989 m. iki šiol stovi visiškai apleistas.

Parengė Ieva Kuzminskaitė-Staigienė

ROMAS SADAUSKAS

Iš „Paskutiniųjų“

1. Visko dar bus

...RAŠTE pasakyta
jog
viskas praeina
tai jau tikrai
nušokavo vaikystė
prašuliavo jaunatvė
tarsi nebūta
brandos dienų
ne kur pasidės
kaip nors kada nors
praslinks ir senatvė
tai ne kitaip
visko dar bus
ne kitaip
dar pagyvėnsime
dar paušime
jeigu laukdami
kuris
nepalūšime
meile mano
vienatine
mano drauguže...

2. Žodžio neišmes

...tai bus
bene paskutiniai
(astankiniai)
suvargusios širdelės
paplazdėjimai
nukaršusio poeto
jau begarsiai
(ir beveik bekvapiai)
pabezdėjimai
kai
šypsantis išeina
viso labo grimasa
o bandant fantazuoti
deja
pasakoma tiesa
o iš dainos
žodžio neišmes...

3. Išeinant

...brisi upe
vandeniui įkandin
tarp abiejų žalių krantų pažvelgsi
nuo kito kranto
kaip
toliau ir toliau
bėgi
vandeniui iš paskos
kaip bebėgdamas susilieji
su tuo
kas gražaus
paliks krantuose
tai sudieu

patikėkite
visiškai nebaisu
išeiti
bėgančios upės
įkandyje...

4. Ieškojimai

...tol ieškojai
kol užmiršai
ko ieškai
menka paguoda
kad
esi senas
nes
gali būti
jog
to niekada nežinojai
dar menkesnė

Ramunės Pigagaitės nuotrauka

paguoda
kad
poezija
ne kas kita
tik
niekada nesibaigianti
nežinomybė
taigi
ieškok sveikas
toliau
kas belieka...

5. Senos spynos

...surūdijo
šias spynas rakinėje
raktai
sutrūnijo
jomis užsklęstos durys
dulkėmis virto
turtai
už tų durų slėpti
ogi mes
(visa tai
atminty tebelaikantys)
esame
nei pakarti
nei paleisti...

6. Pilnatvė

...nuščiuvę
ir
visko pilni
visiškai
rudeniniai
gimtieji miškai...

7. Dainelė apie nemeilę

...manęs
jau nemyli niekas
išskyrus jį
o jis
viso labo šunėkas
vardu Amsys
o gal net ne viso
tik labo
tik jis
tebemyli žmogėką
kurio
jau nemyli niekas
išskyrus jį –
šunėką
vardu Amsys...

8. Kaulų rinkimas

...rankeliojame
protėvių kaulus
(arba pelenus)
ne savo ar savo
valia
išsibarsčiusius po sibirius
(arba amerikais)
ir
tam nebus galo
kolei
nebus kam palaidoti kaulus
(ar pelenus)
mūsų pačių
iki paskutinio
čia
gimusio ir gyvenusio
beigi
rinkusio
protėvių kaulus
(ar pelenus)
išbarstytus
po sibirius
(ar amerikais)
kolei esame
rinkim toliau
idant ir patys
kada nors
būtume surinkti...

9. Samanė

...Dievas
laiko nekūrė
laiką
samanė žmogus
laikinoji Žemė
o ne amžinasis Dangus
ne kitaip
tik todėl
kažko užsimanę
va
mes sėdime
pademeny
ir gurkšnojame
iš vamzdelio lašnojančią
samanę
lauželyje kepto
baravyko kotu
užsikąsdami
ir viskas nė motais
taip buvo per amžių amžius
su mumis ir jumis
neturėkit vilčių
ne kitaip dėsīs
ir prie kitų valdžių
bei prie kitų dievų
o lauželis tebetraška
samanė tebelaiša
prisivarvinkim
ir įkalkime
dar po vieną
prieštaraujančių
negirdžiu...

10. Audra ir štilis

...jūra
tai sūrymo lašas
po dangumi
pasaulinė banga
žmonių užmiršta
trikampis ties Bermudais
arba banginis
baltai nudažytas
apatiniame „Štormo“ denyje
ir nusviestas už borto
atgal į gelmę

visa tai
(ne tik)
teko patirti
vieną rudenį
ties Biskaja
(įsisiautėjus uraganui)
– Amen
teištarė Šileris
jaunas tuolaik kapitonas
(audros ir tylos poetas)
bet
uraganas nurimo
pavargusi jūra
nutolo
ir
štai mudu sėdime
(gyvi skenduoliai)
Klaipėdoje
ant molo
nei tas banginis
abudu
baltai pražilę...

11. Ant ežerėlio rymoju

kažką prisimines
ištare poetas
kurio vardo
niekas
dabartės nepamena
liko tik šie žodeliai tarsi
poeto atodūsis
virtęs daina neužmirštama

kam nuo to gera
kam tai brangu
stabelkite
prie
Nežinomojo poeto kapo
ir
žiūrėdami sau po kojų
prisiminkite mintyse
ant ežerėlio rymoju...

12. Dulkės

...dienų dienas
nuo ryto ligi vakaro
taip sėdėjau
belaukdamas
belaukdamas
tikėdamas
tikėdamas
kad
pamažu
pamažu
užklos mane dulkės
nei knyga
pačioj viršutinėj lentynoj

tai gerai
kad tu pasakei
iš tolo:
– nelauk
aš niekada daugiau
neateisiu
nuo tavęs
dulkų nušluostyti...

LEOPOLD STAFF

Leopoldas Staffas (1878–1957) – vienas didžiausių ir įtakingiausių XX a. pirmosios pusės lenkų poetų, vertėjas, eseistas, redaktorius. Per ilgą kūrybinę biografiją išgyveno tris ryškesnius poetikos kaitos etapus. Čia spausdinami vertimai eilėraščių iš dviejų paskutinių, daugiausia laisvųjų eilių forma rašytų poezijos rinkinių „Gluosnis“ (*Wiklina*, 1954) ir „Devynios mūzos“ (*Dzie-więć muz*, 1958). Lietuviškai yra išleista Staffo eilėraščių rinktinė „Medaus spalva“ (1986, vertė Albinas Žukauskas).

Alea iacta est

Kaulai mesti,
Oda ir kaulai,
Peržengiu save.

Už manęs – praeitis:
Varpinė be balso,
O priešais – sodas:
Kvapas – tai gėlių baigtis.

Pamatai

Stačiau ant smėlio
Ir sugriuvo.
Stačiau ant uolos
Ir sugriuvo.
Dabar statyt pradėsiu
Nuo kamino dūmų.

Vakaras

Vakaro tyloj
Valtyje guliu.
Žvaigždės virš manęs,
Žvaigždės po manim,
Žvaigždės manyje.

Tiltas

Aš netikėjau,
Stovėdamas ant plačios
Ir sukuriuotos upės kranto,
Kad pereisiu šį tiltą,
Nupintą iš trapių, plonučių nendrių
Ir surištą karnom.
Ėjau lengvai nelyg drugelis
Ir sunkiai – lyg dramblys,
Užtikrintai nelyg šokėjas
Ir sverdėjau lyg neregys.
Aš netikėjau pereisiąs šį tiltą
Ir, jau stovėdamas kitam krante,
Aš netikiu, kad perėjau jį.

Tolstojus

Tolstojus nuo liūdesio pabėgo,
Turėjo viską, taigi nieko.
Einu linksmi keliu kaitroje,
Turiu tik savo šešėlį.

Trys miestai

Trys maži miesteliai,
Tokie maži, kad galėtų visi
Viename sutilpti...

Nėra jų žemėlapy,
Jie sugriauti per karą,
Nes juose gyveno žmonės
Uolūs, tylūs,
Ramybę mėgę.

O broliai, drungni, abejingi,
Kodėl tų miestų nebeieškot?
Koks skurdžius tas žmogus, kuris
Neklausia nieko.

Problemos

Problemų niekas neišsprendžia.
Jas pergyvena –
Nelyg dienas, kurios praėjo, baigęs,
Nelyg išaugtus
Ir nunešiotus drabužius,
Kurie nuslysta nuo pečių.
Ir pro paskutines duris
Žengi apnuogintas ir laisvas
Nelyg aušra.

BOHDAN ZADURA

Bohdanas Zadura (g. 1945) – lenkų poetas, eseistas, prozininkas, vertėjas. Pagal išsilavinimą – filosofas. Nuo 2004 m. – svarbaus mėnesinio lenkų literatūros žurnalo *Twórczość* („Kūryba“) vyr. redaktorius.

Žmogžudysčių skyrius dirba be poilsio dienų

(iš *postmandelštaminių eilių*)

Užversti kunigą skiną panką bjaurybę
Už Tėvą ir Sūnų žodžiu už Trejybę
Užversti ir tą prezidentą raudoną
Galės atminimui pagerbt jo lavoną

Užversti gėjų lesbę ir pederastą
Ne tuo galu jie viską čia mąsto
Užversti kalę ir jos seną krieną
Šioj žemėj nekalto nerasi nė vieno

Užversti pizduką teisėją ir studentą
Užversti alchašą benamį ir abstinentą
Užversti vokietį anglą rusą arabą
Užversti čeką (mat nemūsiškai švapa)

Užversti šunį katę užversti veltui
Užversti veganą kad šūdo nemaltų
Ir gelbstint jo dvasią darželį rūtų
Užkalti karstą kad smarvės nebūtų

Užversti rūkalių (šiaip sau dėl nieko)
Jei žudosi pats tai nēr čia ir grieko
Užverst nerūkalių nes cizos neturi
Užversti taksistą ir Alią smagurę

Užversti karpį žiurkę auksinę žąsį
Užversti Zadurą ir Lechą ir Stasį
Užversti kekšę gal kada bus šventoji
O Rushdie ak taip jam fatva dar galioja

•

Laša iš čiaupo
Pernakt be tikslo
Angelo plaukas
Vata iš stiklo

Sode islamo
Kelį jis glosto
Deda mėnulis
Ant kelių skruostą

Ant tavo kelių
O gal ant kito
Viskas tau pinas
Miegok lig ryto

•

mistiniai kūnai
urviniai kūnai
dangiški kūnai

vaisiaus vandenys
arktiniai vandenys
terminiai vandenys

pragariškos ugnys
švento Elmo ugnys
bengalinės ugnys

žiurkių spiros
karvių blynai
žmonių eilės

Plačkelnės

Sūnūs tavo sūnų
sulauks tokių laikų, kai moteris,
nešiojanti suknelę ar sijoną,
bus laikoma nepadoria.

RAFAŁ FAGAS

Rafał Fagasas (g. 1968) – Katovicuose gimęs lenkų poetas, pagal išsilavinimą ir specialybę – informatikas.

Virvė nuo kampo

Ant tos virvės nuo kampo iki vinies prie durų
(rūdys ir medis padengti lako lukštu)
kruopščiausiai iškabinėju keletą savo įsikūnijimų
išeidamas gesinu šviesą ir tada ant laiptų

pajaučiu palengvėjimą languotą ir juostuotą
laisvai nusvyra rankovė su atsegta saga
ir pagaliau visa tuštumos pilnatvė kvėpuoja skylės

Išdziūstu vienišas ant kanapinės virvės
kur pro langelį šviečia mėnuo ir bilietas kišenėje
visiškai pamirštas nežinia į kur

Kaitros židynys

Debesys yra tam, kad nutyktum
sutemos apraišką, kontrasto ryškumą,
skambesį, kuris apnuogina vidinę žmogiškąją pusę
iš negrabiai susiūtų žvėriškumo atliekų.
Tam iš tikrųjų yra tas stratogumulų
tikslas ir kilmės netikrumas.

Debesys yra tam, kad turėtume vilties
vilko inkštimumi ir antilopės bėgsmui,
pasireiškiantiems lengvai, be dėmelės
žmogiškojo falšo. Tam yra toji sutema,
krintanti ant saugaus miesto
virš žibintų elektrinio piemens,
juosiančio žmogaus dominiją.

Virš stogų yra šiek tiek erdvės,
taigi ištraukiame antenų periskopus
ir su skausmu krūtinėje ieškome
stepės, dykumos, ežero, neaprepiamybės paviršiaus.

Senolių taryba

...taigi paklausk manęs atidžiai
tiesa, kad vis tankėjančiame prisiminimų
miške kaskart sunkiau atrasti
tinkamus žodžius, kad sakiniai pinasi
aplink kulksnis kaip patriarcho barzda
tačiau tai ne priežastis
dar ne priežastis
nesiklaudyti

...dabar mąstote vaizdiniais
mąstote greitai ir neskausmingai
(taip norėčiau numirti)
ir užuot vertinę nuomonę
jas skaičiuojate, užuot klaūšę
išklausote

...o vos iš vieno apylinkės taško
atsiveria vaizdas į vis dar žalią slėnį
tačiau jūs taškus dedate tik ant „i“
tik ant „i“

Būtent todėl nuleidžiu galvą
ir stebiu savo pėdas
sėdėdamas ant juodo fotelio
krašto

Ariadnė mezga

O kai žvaigždynų cirkas grįš vakare į Kretą
kai mums lapai pagels, pirštai pagels ir siela
Ariadnė sės megzti tūkstantakį megztinį
visaregį nertinį senoliui Tesėjui

Gijos vejasi kaip anksčiau
gija atveria labirintą
į kairę ir į mazgus ir į verpetus
iš pradžių geros akys, po to išvirkščios
paleistos timpos garsu
įtemptų lyros stygų garsu
vis naujos akys
gijos vejasi kaip anksčiau

Ir jau išsisėmė tema ir nieko daugiau neįvyks
kalavijas liks kaboti ant sienos, keliautojas jau niekur nebeis
visaregis nertinis šnekasi su pliažo smėliu
o po pažastimis jam raukšlės nuo pernelyg dažno šypsojimosi

Aklas pyktis

Į Sudaką atėjau pavakare, iki viešbučio mane palydėjo berniukas.

– Kuo tu vardu? – paklausiau.

– Kostikas, – nusišypsojo plačiai, – Konstantinas aš, bet visi vadina Kostiku.

Mačiau kalvą, iškilusią virš miesto, griuvėsius ant kalvos. Kostikas nežinojo istorinės architektūros paminklo praeities, tik stebėjo, kaip vyko filmavimas griuvėsių fone. Vietiniai gyventojai nesidomėjo pusiasalio istorija, jie neturėjo šaknų šioje žemėje. Keliaudama pėsčiomis mačiau gipsines statulas, vaizduojančias karius; vyrų kilo į mūšį, rankose iškėlė granatas, plačiai pravėrė gipsines burnas ir rūsčiai suraukė antakius, baltai nudažytos skulptūros buvo visiškai vienodos, nepaliko jausmas, kad einu ratu ar žingsniuojau vietoje.

– Jūs neįsivaizduojate, kokie atkaklūs mūšiai vyko Kryme, turėjome atsikovoti kiekvieną žemės pėdą, – į mano klausimą, kodėl, eidama plentų, už kiekvieno posūkio išvydavau gipsinę statulą, atsakė Jevgenija Filipovna. – Vietiniai gyventojai drauge su vokiečiais priešinosi mūsų armijai, jie smarkiai talkino vokiečių kariams...

– Ar vietiniai gyventojai nenorėjo būti išvaduoti? – paklausiau senutės.

– Jie buvo išdavikai, – liūdnamai palingavo galvą ji.

– Kaip gali išdavikais būti visi krašto gyventojai?! – nusistebėjau.

– Jūs jauna, Rutočka, jūs nesuprasite.

Kostikas pasisiūlė palydėti mane ir iki pilies. Bekalbant priėjo dar vienas paauglys. Pažadėjau pasinaudoti pasiūlymu užkopti į kalvą, jei pavyks apsigyventi viešbutyje. Žingsniauome trise – Konstantinas, Denisas ir aš. Prabėgo suskiau sergantį šuo; niekur nemačiau tiek daug vaikataujančių šunų plikomis, šlapiuojančiomis nugaromis ir šonais kiek Sudake. Beveik priėjus viešbutį, prisiartinio dar du paaugliai, vienas vyresnis, gal penkiolikos metų. Šviesaus gymio, papurtusiu veidu – vaikas žvelgė truputį žvairomis akimis pro storus akinius stiklus; nesupratau, kodėl jis man paliko slogų įspūdį. Kostikas, Romanas ir Denisas nesiskyrė nuo bet kurio dvylikamečio, paprasti berniukai, mielai pasakojantys apie savo miestą, į kiekvieną klausimą atsakinėjantys linksmi, lyg lenktyniaudami, vis papildydami vienas kitą. Adrianas, tokiu retu vardu prisistatė vyriausiasis iš keturių paauglių, nors ūgiu aukštesnis už kitus, neatrodė sportiškas, greičiau apkūnus. Apžiūrėti griuvėsius Konstantinas pasiūlė, kai ėjome dviese, tokios didelės palydos nesitikėjau, mačiau, kad ir jis nėra patenkintas pagausėjusia kompanija.

– Mokotės vienoje klasėje? – paklausiau berniukų.

Jie buvo klasės draugai su Denisu, Romanas mokėsi paralelinėje klasėje, o Adrianas septintoje. Priėjusi viešbutį padėkojau Konstantinui už pagalbą.

– Ar man palaukti jūsų? Ar norėsite pamatyti pilį, čia tik dešimt minučių kelio? – berniukas mostelėjo ranka.

Iš tiesų, kalva kilo miesto viduryje, aiškiai mačiau gynybinę sieną.

– Palauk, prašau... – atsakiau.

Viešbučio administratorė, išgirdusi, kad nakvosiu tik vieną naktį, pasiūlė vienietį kambarį už žemą mokestį su sąlyga, kad neregistruos atvykstančiųjų knygoje. Įsidėjau pasą į užpakalinę džinsinių kelnių kišene, atsirakinau kambarį, numečiau krepšelį ant lovos, apsilvilkau megztinį ir išėjau

į aikštę. Kostikas laukė manęs. kažkas įvyko per tą laiką, kol įsikūriau viešbutyje, berniukas buvo nekalbus, nedrįso pažvelgti į akis. Už dvidešimties žingsnių stovėjo Denisas su Romanu, praėjus porą gatvelių, prisijungė Adrianas. Pastebėjau pašaipias kibirkštėles Romano akyse ir akivaizdžiai pasikeitusią Adriano laikyseną. Vaikinas buvo be akinių, rankoje nešėsi metalinį pusės metro ilgio strypą, pliaukšėjo be perstojo juo į kairį delną. Šviesi pavakarė, aplinkui vaikštinėjo žmonės, kalva ir pilis rodėsi pačiame miesto centre. Įkalnė prasidėjo nepastebimai, kopti apsisprendžiau išgirdusi lazdelės pliaukšėjimą ir išvydusi Adriano pozą – vaizdas, o ypač garsas įsiutino mane: nesupratau šio pykčio prigimties, nepajėgiau tinkamai į jį reaguoti; ketinimą įbauginti pirmiau kaip siekį pažeminti.

Klausinėjau apie artimuosius, berniukai vengė pasakoti apie save. Užsiminiau, kad atvykau su šeima (tai buvo netiesa), pasiūliau už atlygį parodyti mums apylinkes. Kostikas vis žvilgčiojo į Adrianą, kuris be akinių nematė ir nesuprato jam rodomų ženklų. Kuo rūsikanesni darėsi Kostikas su Denisu, tuo žvaliau bėriau klausimus aš, neleidau atsikirsti viensieniams „taip“ ir „ne“. Visgi vieno dalyko nenumačiau – keldavau si ir užmigdavau anksčiau, neatkreipiau dėmesio į tai, kaip greitai Kryme sutemsta gegužės mėnesį – nebuvo pasiekę gynybinės sienos, o visą grupę apgaubė alsis šilta naktis. Apstulbau: į miestelį atėjau šeštą valandą vakaro, kol apsigyvojau viešbutyje, praėjo pusvalandis, dešimt minučių iš lėto kopėme kalva ir staiga visiškai tamsu – šito nesitikėjau. Adrianas užsirikė. Berniukai žinojo išgriuvusią angą sienoje. Nė vienas iš keturių negalėjo atsakyti, pilis tai ar tvirtovė, kada ir kodėl buvo pastatyta. Nei gynybinė siena, nei pats statinys niekuomet nerestauruoti, griuvėsiai neapšviesti, nesimatė jokios informacijos. Pasiekus žemą akmeninę atbrailą, už kurios vėrėsi status skardis, trys jaunesni palydovai dingo. Adrianas stengėsi suteikti savo veidui ryžtingą išraišką, jo burna persikreipė, nervingai kramtomą cigaretę šokčiojo tarp lūpų, galva buvo atraginta. Atrodė apgailėtina – tikras nevykėlis! – nesubrendęs, o jau sugadintas, lyg supuvęs abrikosas; pietų kraštų vaisiai yra gražūs, sultingi, bet genda nuo menkiausio prisilietimo ar neatsargaus spustelėjimo. Jaltoje mačiau aukštesniųjų klasių mergaites, dar paaugles, kurių vešlios kūno formos netilpo mokyklinėse uniformose, persirengusios vaikštinėdavo vakarais krantine, ieškodamos naudingų pažinčių: nebuvo kūniškų malonumų, kurių negalėtum nusipirkti už pinigus Kryme, vienintelis klestintis verslas pusiasalyje – tai sekso paslaugų sfera. Mano sprendimas keliauti į kraštą be tapatybės (teisingiau būtų sakyti – į iškreiptos tapatybės kraštą) buvo klaida: važiuodama mažiau apie delfinus ir literatūrą (apie Aleksandrą Griņą), nieko nežinojau apie Krymo totorių tremtį ir naujuosius pusiasalio gyventojus.

Jaučiau vėšą, sklandančią nuo pakrantės, girdėjau ošiant, bet uolų tamsoje nemačiau.

– Jei numesi kūną iš tokio aukščio, jo niekas neris ir neatpažins. Ar žinote – (visgi man pavyko jį priversti kreiptis į mane „jūs“), – kad Sudakas pirmąja Kryme pagal čia įvykdytų nusikaltimų skaičių, o Krymas pirmąja Tarybų Sąjungoje – devyniasdešimt žmogžudysčių per sezoną?!

Siaubingą statistiką, jei nemelavo, kalbėjo apie smurtą su pagarbiniu virpuliu. Menkiausias išgaščio ženklas galėjo deto-

nuoti tvyrančią įtampą, jaučiau grėsmę, bet mažiau bliaiviai. Priėjusi paprasčiau:

– Atpalaiduok veido raumenis, Adrianai, išspjauk cigaretę, nustok vaipytis – nusiimk kaukę ir liaukis dėtis tuo, kas tu nesi: jei nori kalbėti apie žmogžudystes, varyk toliau, bet daryk tai paprastai, natūraliai, būdamas savimi. Aš išklausysiu – nežinau, ko atvažiavau į Sudaką...

Mano regėjimas aštrus, vaikystėje aistringai mėgau šaudyti – dvi tetos dirbo šaudyklose – akies kraštu pastebėjau žiežirbą nuo cigaretės, kurią vėjas nešė dešinėje, už dešimties žingsnių, pasukau galvą į tą pusę ir pašaukiau:

– Konstantinai, Denisa, mes laukiame jūsų, ateikite čia.

Šuktelėjau negarsiai, bet įsakmiai, kad jiems nekiltų abejonių – sprendžiu aš, o ne Adrianas.

Mačiau, kaip persimainė jo veidas ir vaikas subliūško. Bandoje turi būti aišku, kas yra vedlys: net tarp avių, kai šalia nėra avino, vyksta kova dėl teisės vadovauti grupei, o rodosi tokie baikštūs ir nekalti gyvuliai, nuolat minimi Biblijoje. Berniukai atsirado taip pat nepastebimai, kaip ir buvo dingę. Jaučiau palengvėjimą balsuose ir laikysenoje, grįžtant vienas per kitą siūlėsi padėti kopiant per gynybinę sieną, ypač stengėsi Kostikas. Jie vėl jautėsi savimi, bendravome taip, lyg nieko nebūtų įvykę; Adrianas nesišalino, gal tik buvo tylėsnis už kitus ir metaliniu strypu liovėsi pliaukšėjęs. Ten, virš skardžio, priėjus berniukams supratau, kad per kelias minutes, kol kalbėjome dviese su Adrianu, jie spėjo susivokti, kokios gali būti šio „nuotykių“ pasekmės, spėjo išsigąsti ir jau gailėjosi, įsivėlė į šlykščią avantiūrą. Adrianas prisipažino pasiūles berniukams parodyti nuoga merginą, tikėjosi įbauginti mane ir priversti nusirengti nuogai.

– O tu jau matei? – paklausiau jo.

– Aš suaugęs, – atsakė.

Perkopę gynybinę sieną, ilgai sėdėjome ir kalbėjome, atsirėmę nugaromis į akmenis, žvelgdami į miestelio žiburius. Vienas pažįstamas buvo davęs man paskaityti brošiūrą apie Amerikos paauglių nusikalstamumą, perpasakojau keletą istorijų, berniukai klausėsi nuščiuvę. Nusileidus nuo kalvos, palydėjo mane iki viešbučio, atsiveikinant Adrianas pasiūlė:

– Jei norėsite nueiti į šokius Sudake, įspėkite mus, viena neikite – tai nesaugu...

Padėkojau jam. Viešbutyje ilgai neužmigau, vaizduotė piešė vis baisesnes scenas: turėjau atsikelti ir atitraukti lovą nuo sienos, kad galvūgalis nebarškėtų – krėtė nervinis drebulys ir dantys kaleno. Prisiminiau, kad į Simferopolio geležinkelio stotyje saugojimo kameroje paliktą lagaminą neįdėjau jokio dokumento ar bent raštelio, kur būčiau nurodžiusi savo vardą, pavardę, vietą, iš kur atvykau. Mano kelioniniame krepšelyje taip pat tik keletas buitines reikmenų, o viešbučio registracijos knygoje nebuvo įrašo apie atvykimą į Sudaką. Laiškus artimiesiems siųsdavau kas kartą vis iš kito miesto, o korespondenciją pasiimdavau Aluštos pašto skyriuje *iki pareikalavimo*.

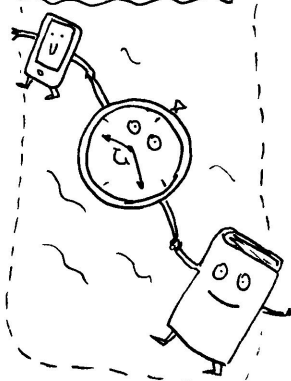
Pabudusi išėjau į autobusų stotį ir pirmu reisu išvykau iš miesto.

– RŪTA KAPOČIŪTĖ –

TEKSTAI NE TEKSTAI

NAUJAS SKAITYTOJO PORTRETAS

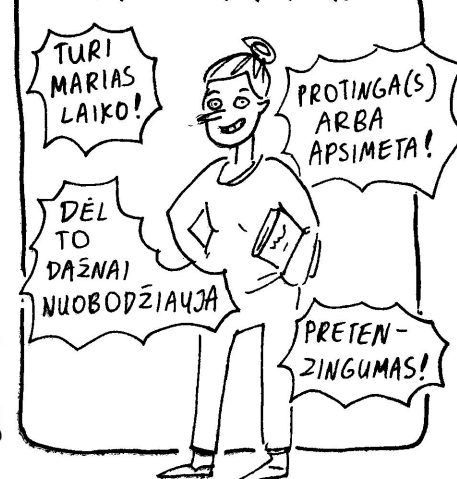
IR KNYGOS, IR TELEFONAI TRA GERI BŪDAI leisti laiką

bet, telefonams perėmus dalį knygos funkcijų, knyga tam tikrose aplinkose ėmė įgyti kitas reikšmes negu iki šiol.

TAIP ATsiranda naujas SKAITYTOJO PORTRETAS

IR, ŽINOMA: DAUG LAIKO PRALEIDŽIA TUALETE!

Toli arti

Feisbuke kadaise sklandė memas: „SPORTS: Math for people, who hate nerds. MATH: Art for people, who hate artists. ART: Sports for people, who hate themselves.“ Nors tai neva stereotipai, įžvalgos juose esama. Mane visada stebino, kad žmonės, patekę, pavyzdžiui, į onkologinę ligoninę, tarsi praranda visą gyvenimą iš karto – neturi ką veikti, nes neturi savęs. Įprastai jie yra pratę užsiimti tik kuo nors fiziniu. Sportą irgi tradiciškai suvokiame kaip modernų karo pakaitalą, todėl sentimentų jam neturiu. Nors pateisinu tą faktą, kad sportuojant gaminasi dopaminas ir žmogus darosi laimingesnis. Bet apskritai tai, mano akimis, beprasmybė.

Arūno Matelio „Nuostabieji lūzeriai“ – mediatyvus dokumentinis kinas, jis kvėpuoja emocija. Imi žavėtis išverme, pergales troškimu, net kančia, vedančia į savo kūno ribų peržengimą. Kone transcendentinį įspūdį kuria garso takelis iš kvėpavimo ritmų. Veikėjai vartoja frazes „psichologiškai stiprus“, „gregory“ – tai maloniai egzotiška, jei sportą tradiciškai suvokiame kaip primityvias rungtynes. Montžas poetiškas, žaizdos įgauna stigmų atitikmenį. Tarp veikėjų vyrų nėra jokios erotikos, nors jie vienas kitą masažuoja ir stumteli už užpakalių. Tiesiog tai berniukų karai, galios žaidimai. Geras filmo pavadinimas. Eksperimentuoti kūnu, jį bandyti, sulaužyti, remontuoti, operuoti, reabilituoti. Tyrinėti kūno galimybes. Įveikti nevykėlių savyje, kad taptum dar didesniu nevykėliu.

Kadangi važiauvau į skaitymus latvių literatūros festivalyje „Dzejas dienas“, nutarėm aplankyti ir Rygos bienalę. Bendras įspūdis – supratau, kad mene svarbiausia dabar pranešti apie fašizmą, tarsi niekas dar nebūtų girdėjęs. Parodyti interneto kabelį Atlanto vandenyno dugne arba paguldyti meno vartotoją ant kušetės ir surengti jam kelių minučių audioterapijos seansą. Bet radau ir šturpą keliančių kūrinių, pvz., Hanso Rosenströmo „Mikado“, garso instaliacija vienam žiūrovui, (2009–2018). Jį net sunku atpasakoti – sėdi grimo kambaryje, žiūri į veidrodį, bet atrodo (pojūtis tikrai įtikinamas), kad prie tavęs glaustosi vaiduoklė, kažką vblendama apie unikalų tavo raukšlių grožį. Maža to, vaiduoklė avi aukštakulnius.

Šiuolaikinį meną vartoti paprasčiausiai tingiu – kai išvystu ant sienos prirašytas knygas, spjaunu į jas ir išeinu, ypač jei vizualumas nesustabdo, nes emociškai būna *joks*. Tokiu būdu pražiopsojau labai įdomų Sveno Johnės kūrinių „XXI a. pradžios anomalijos“ – po rinkimų plakatus primenančiomis fotografijomis buvo prirašyta visokių perversiškų istorijų, kuriomis dar galėtų pasinaudoti ir šiuolaikiniai gotiškojo romano rekonstruktoriai. Pirmasis lietuvių kūrinių, kurį aptikome, – Julijono Urbono „Eutanazijos kalneliai“ (2010) – kininė skulptūra apie tai, kad eutanazijos malonumo spirale sukulia priešmirtinę euforiją. Didžiojo stebinio brolio įspūdį paliko Taus Machačevos instaliacija „Dear R., R., K. [...]“ (2018). Daugybė aparatų baltoje salėje šnabždėjo pirmųjų elektroninių laišku frazes: „Dear“, „I’m sorry“ ir pan.

Kol ieškojome buvusio biologijos fakulteto, irgi pavers-to bienalės ekspozicijų erdve, parke radome turbūt neprograminę instaliaciją su rūkstančiais dūmais (greta kabojo įspėjimas, kad ugniagesiai apie šį projektą informuoti, jų šauktis nereikia). Dūmai ėjo kaip iš ungurių rūkyklos, tik be kvapo. Praėjome sovietinės Latvijos humanitarų skulptūras ir pastebėjome paminklą Puškinui, gausiai išpuoštą gėlėmis ir – kažkodėl – obuoliais. Tada pro fakulteto vartus pastebėjome „Brexit“ kioską iš Britanijos vėliavos, kurį naiviai palaikiau kokios nors anglų kalbos mokyklos reklama. Filologams, kaip matėsi iš nuotraukų socialiniuose tinkluose, labiausiai patiko instaliacija iš senų knygų, trenkianti per galvą kartu su vandens garmėjimo garsu. Kvapų instaliacija buvusioje chemijos laboratorijoje irgi labai tiko. Pojūčius sudirgino Marko Diono „Turas po tamsų muziejų“ (2018) – retai kada pasijunti taip bejėgiškai, nes aklinos tamsos natūralioje aplinkoje nebūna.

Vienos smagiausių instaliacijų važiauvome pasižiūrėti į Jūrmalą; ji buvo eksponuojama geležinkelio stotyje-

Žilvinas Landzbergas. Saulės konservavimas. 2018

-galerijoje, architektūriškai primenančioje bangą. Anne Duk Hee Jordan „Ziggy ir jūros žvaigždė“ (2016–2018) – linksmas jūros gyvūnų *porno*, savotiškas Vudstokas jūros gelmėje (vaizdo įrašą reikia žiūrėti gulint ant vandens čiuožinių). Buvo šiltas rugsėjis, pabraidėme dar ir tikroje jūroje. Buvusiam „Bolševikės“ tekstilės fabrike bene išpuodingiausias buvo Andrio Eglyčio „Plytų baras“ (2018) – postkatarstifistinis *kabakas*, kuriame tarp plytų galima pažaisti tenisą ir išgerti. Toje pat erdvėje priėjome ir in-tuityvistą Žilviną Landzbergą („Saulės konservavimas“, 2018) – labai estetišką, išsiskiriantį precizišku braižu.

Prieš kelionę į Vilnių užsukom į vadinamąjį „Halės turgų“ (taip jį praminiau dėl to, kad labai panašus į mūsų), esantį prie pat autobusų stoties. Ant mėsos prekystalių stovėjo pamerktos gėlės, netgi lelijos, gal kad užgožtų kvapą. Užėigos iškaba „Cepelins“ priminė, kad kulinarinis žydų paveldas nėra mūsų vienu nuosavybė. Be visokeriopo nuostabaus kičo, radom spalvotų nuotraukų antkapiams pavyzdžių, tokių ovalių keraminių cepelinų. Pradėjom apžiūrėti, iškart prisistatė pardavėjas. Pasiteisinu, esą domimės viso labo technologija – kad nesuprastų, jog vaipomės. „Reikia prileisti dažo, čia ir visa technologija.“

Apie MO muziejaus atidarymą jau parašė visi, nebėra apie ką ploti katučių. Nebent apie pačius paveikslus, kurių taip lengvai nepajudins nei renginiai, nei gražūs žmonės aplinkui. Leonas Katinas, Mindaugas Skudutis, Kostas Dereškevičius, vemianti Arvydo Šaltenio moteris – tapyba man yra tai. O piešinys – tvirtos, užtikrintos Mindaugo Lukošaičio linijos; mažuose miesteliuose irgi pirmiausia fokusuojų žydų namus, dažniausiai su įėjimu iš gatvės, tarnavusiu prekybai. Dar spurdanti Jurgos Barilaitės plaukikė stiklinėje (autorę sutikau kavinėje, iš to susijaudinimo nepamačiau net Birutės Žilytės freskų), Eglė Ridikaitė, Dalia Kasčiūnaitė, Rūta Katiliūtė, Povilo Ričardo Vaitiekūno potėpiai, Antano Martinaičio dažų kvintescenija. Kitų meilių neminiu, nes jau daug kartų joms išpažinau savo jausmus. Marginalas Algimantas Julijonas Stankevičius-Stankus – apie tokį pirmąkart išgirdau. Fotografija jaudina mažiau, bet Aleksandro Macijausko dramatismas nejudinti negali – ir tie šiaudais aplipę batai, ir gyvulių akys, ir bulvių maišą ant nugaros užsivertusi moteriškė.

O žmonės į atidarymą susirinko gražūs, buvo galima eiti vien dėl jų – pasižiūrėti jaunosios ir vyresnės kartų inteligentų. Berniukų chorai „Ažuoliukas“ ir „Dagilėlis“, nuo pat ryto išrikiuoti prieš pastatą, dainavo „Mo“. Juokavome, kad dainos žodžiai – Mindaugo Nastaravičiaus.

Gal prieš dvidešimt metų per „Literatūros akiračius“ kalbėjusi Birutė Pūkelevičiūtė citavo tokią vokišką dainelę: „Fischerin, du Kleine, fahre nicht alleine.“ Lipdama į lėktuvą vien ją ir niūniavau, tik pirmąjį žodį pakeičiau į „Dichterin“. Keliavau į moterų literatūros festivalį „Schamrock“ Miunchene; viena, bet jaučiausi gerai, pasitikėjau savo tekstų vertimais, kuriuos atliko Markas Roduneris ir Vytenė Muschick.

Miunchene medžiai dar daug žalesni, ten piečiau, angliškame parke sekmadienį masiškai kursuoja tėvai su kūdikių vežimėliais. Upelio užtvankoje su banglentėmis nardo ekstremalių pojūčių entuziastai. Senamies-tyje kepa kaštainius, suvenyrų parduotuvės pasiruošusios Kalėdoms: siūlomi senoviniai eglutės žaisliukai, malūnai su sekularizuotomis prakartėlėmis, raudonos kojinės ir t. t. Knygynai taip pat transliuoja „Spragtuką“ ir gausiai siūlo dovanas. Tipinis Bavarijos suvenyras – blondinė didelė iškirptė, tiesianti alaus bokalus. Aptikau net regioninių drabužių parduotuvę – kalniečių kostiumai visoms amžiaus grupėms. Ties aludėmis – iškabos su šventaisiais. Net oro uoste dvelkia troškintais kopūstais, kurie užgeriami, suprantama, alumi. Visgi *S-Bahn* požemiuose kabo antialkoholinės socialinės reklamos. Labiau į miesto pakraščius – nežinia kurio amžiaus vitrinos

su galanterinėmis senienomis, visokie zingeriai, hipsterių rajone – suoliukai iš medinių dėžių, apželdinti žole. „Allepo Grill“ siūlo sirų maisto. Ant tilto per Izaro upę stovi ar ne Atėnės skulptūra, o jai ant šalmo tupi paukštis.

Susiradau Vinco Mykolaičio-Putino ir Balio Sruogos universitetą; vėly vakarą aplinkui buvo daug gyvybės, studentai gurkšnojo alų, stovėjo gausybė dviračių. Jų savininkai turbūt triūsė per naktį veikiančioje bibliotekoje. Vincas Mykolaitis čia klausėsi literatūros paskaitų ir formavosi veikiamas Diltheyaus dualizmo. Ant Rotušės sienos gotiškuoju šriftu buvo užrašyti sporto pasiekimai olimpinėse žaidynėse trečiajame dešimtmetyje. Kovotojus prieš nacizmą jie labai pagerbia, pavyzdžiui, Walterį Kligenbecką, prie kurio vardu pavadintos gatvės kabo gėlėmis apipintas jo portretas. Užsukau į tuštutėlę Šv. Luko bažnyčią – vargonavo, matyt, ruošėsi „Never again“ koncertų ciklui. Taip minimos Pirmojo pasaulinio karo aukos, atminties simbolis – raudonos aguonos. Viešbučio televizorius rodė filmą apie paskutinį kaizerį.

Nuėjau į „Penkių kontinentų muziejų“ – ten ištikio kažkokia mistinė bendrystė su žmonija, nors man tai apskritai nebūdinga. Rytietiškos dramblių marionetės, XVI a. Irano miniatiūra su polo žaidėjais, kaligrafiškai užrašyta ir į paveikslą panašesnė musulmonų poezija, stulbinantys Okeanijos drožiniai, Filipinų Rūpintojėlis (XIX a., pavadintas protėvio figūra), siuvinėjimai iš kriauklių, ekstravagantiškos kaukės, iš medžio drožtas krokodilas. Atrodo, tai taip toli ir taip svetima, kad niekada nebus artima, bet yra. Atsiveria kažkokios universalios ir pribloškia pavida- dalų bendrumu, kolektyvine pašamone ar kt. Beje, vokiečiai garsiai atsiprašinėja už istorinį kolonializmą, rengia tomis temomis atskiras parodas (mačiau Berlyne). Ekspozicijoje iš Šiaurės Amerikos įdomiausia buvo vaikams skirta lėlė kačina, nežemiškų galių turinti būtybė; jų yra virš 250 rūšių, visos turi skirtingas subordinacijas. Pietų Amerika – daugiausia keramikos dirbiniai iš Peru, labai gražūs, zoomorfiški; taip pat ir kaukės, kaukolės, ryškiaspalviai rūbai. Afrikai atstovauja šiuolaikinis karstas, imituojantis „Nike“ sportbatį. Kaukės, atrodančios kaip Mončio įkvėpimo šaltinis, nėsčios moters skulptūra arba moteris, laikanti ant rankų vaikus ir pamynusi vyrą, – matriachato išraiškos.

Festivalyje labai apsidžiaugiau pamačiusi, kad kroatų ir šveicarų poetė Dragica Rajčić mezgė, amerikietei avangardistei Audrey Chen atliekant akustinį performansą. Savo eilėraščius skaitė garsi amerikiečių poetė Anne Waldman; ji vedė ir seminarus-dirbtuves, bet aš nedalyvavau, netikiu tokių mokymų prasme. Jos skaityme buvo šis tas performatyvaus, bet kai pasidalinau filmuota medžiaga feisbuke, lietuvių poetai vyrai reagoavo itin skeptiškai. Nenuostabu, juk tinkamas poezijos atlikimas – kaip ir jų nuosavybė. Man patiko prancūzė Odile Cornuz, iš Somalio kilusi Lubi Barre, šveicarė Judith Keller. Per grindis ropojo kūdikiai, dvi ledinės blondinės su perukais ir korsetais atliko politinį performansą pavadinimu „Brexit“. Bičiulė, pamačiusi nuotrauką, replikavo taip: „Jeigu tai ateis ir pas mus – tikiuosi, aš to nesulauksiu.“ Vulgarijau seniai atėjo, vaikiojama per visų laikraščių antraštes, tik jos tema – emigracija.

Nesufalsifikuotų dienoraščių fragmentai: 2007

Tęsinys. Pradžia Nr. 18

Vasario 16, penktadienis. Vakar pagaliau paskambinau Sigitui G. Pasakiau, kad noriu jį paremti, bet nežinau, ką galėčiau jam pasakyti, ko jis pats nežino. Jis atsakė, kad jau pats mano skambutis – parama. Tuo ir baigėm. Užjaučiu jį. Noriu, kad jis atsipeikėtų. Bet tiesiai to pasakyti neišina.

Vakar išėjo Vytauto S. knyga [„Mažoji rinktinė“], kurios leidimą prižiūrėjau: kišausi į atranką, tariausi dėl maketo. Šiandien Vytautas žada ją atvežti.

Kovo 17, šeštadienis. Įveikiau daugiau nei pusę [Stasiuko] „Pakeliui į Babadağą“. Smagu skaityti. Labai nenorėčiau gyventi tarp šiukšlių. Bet šiukšlinis grožis man yra visai suprantamas. O ypač iš šiukšlių daromas literatūros grožis. Be to, knyga turi metafizinę dimensiją: tas kepurėnėjimasis šiukšlynuose pateikia neblogą pasaulio vaizdą, pasaulio kaip žmonių gyvenimo. Čia jau Beckettas.

Kai vakare atsigulęs paklausiu savęs, kas aš esu, jaučiuosi nelyg burbulas, iškilęs iš tamsių tamsių gelmių ir neturintis žalio supratimo apie burną, kuri jį išpūtė.

Gegužės 25, penktadienis [kaime]. Liko išversti vieną Wrighto eilėraščių. Stumiūsi ir su testamentu. Po truputį skaitau Becketą. Tai šturpiusia trilogijos dalis [„Nejvardijamasis“]. Vis dėlto analogijų su budizmu randu: negalimybė esmę nusakyti žodžiais; nežinojimas, kas esi. Tik pyktis [tave] sukūrusiųjų atžvilgiu ir patyčios iš kitų – jau ne.

Gegužės 27, sekmadienis [kaime]. Sekminės. Eidamas mišku, mačiau kurapkų pulkelį. Jauniklės tučiuojau dingo tarp žabų, o senė ėmė vaidinti vos paskrendančią... Mano vaikystės paukščiai. Žiemą per gilų sniegą ateidavo į kiemą palestai.

Birželio 19, antradienis. Pradėjo žydėti cikrijos. Mano puikiosios asketiškosios gėlės. Šiandien jų jau visai nemažai. Beje, vieną mačiau baltą – pirmą kartą gyvenime.

Rugpjūčio 6, pirmadienis [kaime]. Skaitau „Vimalakirčio sūtrą“. Nuostabu. Šiandien perskaičiau apie išmintį *be metodo* ir metodą *be išminties*. Gyliš! Ir vertimas geras [vertė Kugevičius].

Lyg pasistūmėjau su „Melu“ [esė „Melas yra labiau“]. Turiuosi apčiuopęs tą ideologinį strypą, ir stilistiką tarsi. Turėtų baigtis [žodžiais]: „Ir žinoti, žinoti...“

Rugpjūčio 8, trečiadienis [kaime]. Visą naktį dusau ir maudė širdį. Mat vakare lipau į kalniuką paskambinti Vytautui S., kuris, pasirodo, baisiausiai pyksta ant Castoro & Polluxo [jų teigiamą recenziją apie jo knygėlę „Šiaurės Atėnuose“ palaikė neigiamą].

Vakar, atrodo, prasimušė „Melas“. Parašyta jau du trečdaliai. Viskas pajudėjo, kai prie pirmosios frazės „Meluoju nuo pat kūdikystės“ dar pridūriau „Ak, ak...“

Rugpjūčio 11, šeštadienis [kaime]. Vakar netikėtai atvažiuo kalėdojantis kunigas [iš Marcinkonių]. Simpatiškas jaunas vyras išlipo iš automobilio su kamža ir stula. Paklausė, ar galėtu palaiminti mus ir namus. Sutikom. Ceremonijos metu stengiausi pagarbiai nusiteikti krikščionybės atžvilgiu, kontaktuoti su jų Dievo forma ir nepamiršti budistinio varianto. Lyg pasisekė. Kunigas atrodė nuoširdus ir uolus, bet gal pernelyg aktyvus, „agresyvokas“. Buvo tam tikros įtampos.

Rugpjūčio 13, pirmadienis [kaime]. Baigiau „Vimalakirčio sūtrą“. Manau, kad per nago juodymą pasikeičiau.

Rugsėjo 5, trečiadienis. Sėkmingo pasivaikščiojimo taisyklės: a) neskubėti; b) suvokti garsus ir vaizdus tik kaip formas, jų neidentifikuoti; c) karts nuo karto koncentruotis į, tarkim, padus, jausti, kaip jie susiliečia su, pavyzdžiui, batų padais; d) objektą, iškylantį kaip kliūtį, traktuoti kaip objektą, kuriam kliūtis esi tu; e) nesuvokti – karšta ar šalta.

Rugsėjo 7, penktadienis. Skaitau [garsiai] mantrą: „Namo bhagavate...“ O už lango stiklo linkčioja saulės nušviestos blyškios surfinijos.

Rugsėjo 8, šeštadienis. Keturios /.../ bodhisatvos savybės: a) padėti visoms gyvoms būtybėms, nelaukiant pagalbos iš jų; b) kęsti visas būtybių kančias; c) nepykėti ant jokių gyvų būtybių; d) mąstyti apie savo klaidas, nekalbėti apie kitų trūkumus.

Lorenos stogas šlaputėlis. Surfinijos [balkone už lango] kaip stiklinės.

Lapkričio 10, šeštadienis. Perskaičiau Giedros esė „Š. A.“ Patiko. Smagu, kai tirštut tirštutėlį gyvenimą paverčia iliuzija, miražu. O kiek objektų, situacijų, būsenų etc. apsakyma puikiu literatūriniu būdu! „Kai visi Lietuvoje seniai jau buvo išsikovoję nepriklausomybę, dar gulėjai su juo vienoje lovoje.“ Liuks.

Neseniai paskambino Vytautas S. Pranešė, kad „7 meno dienoje“ esąs apie mane giriamasis kelių asmenų tekstas. Dieve! Vėl kebli situacija... Man nereikia jokių giriamųjų tekstų. Bet aš negaliu nebūti dėkingas žmonėms, kurie tokiu būdu išreiškė man savo simpatiją. Ir esu jiems dėkingas, nors kiek gero jiems daviau, o kiek blogo – sunku pasakyti.

Lapkričio 13, antradienis. Dėl teksto „7 meno dienoje“. Vis dėlto, geriau jo nebūtų buvę, nes: a) jis vėl įbruko mane bereikalingo dėmesio centru; b) jaučiu, kad premijos noras galvoje šmėsteli dažniau; c) kai kas ten persūdyta; d) tekstas sukels pavydo, pykčio, susierzinimo. Bet, žinoma, negaliu nesidžiaugti, kad šitie žmonės mane myli.

Lapkričio 28, trečiadienis. Vakar aplankiau Ričardą V. Parodė šviežią labai neblogą paveikslą. Smagu.

Ketinu pradėti galvoti, koks bus tasai žmogus, į kurio kūną pereis manasis sąmonės srautas [t. y. tasai, kuris paveldės

mano karmą]. Ir net mėginti bent kiek tą srautą pagal išgales reguliuoti.

Gruodžio 2, sekmadienis. Kodėl dar nenorėčiau mirti? Tikiuosi dar vos vos pasistūmėti. Nors pastangų dedu pernelg mažai. Daugiausia manausi esąs pažengęs apmąstymų srityje. Beveik nepasistūmėjęs – darbų. O iš viso stoviu vietoje – kalbų [t. y. liežuvio valdymo] karalystėje.

Vis sunkiau rasti, ką skaityti. Mečiau Sartre'o „Žodžius“ – neįdomios psichologinės pastabos, silpnai išreikštos [lietuvių] kalba. Mėginu Strindbergo „Juodąsias vėliavas“. Bet irgi kažko nelaukiu.

Gruodžio 10, pirmadienis. Nekokia naktis, nekoks rytas: medituoti nesisekė, pusryčiaudamas kramčiau mintis. Vakar buvo Paulius [anūkas]. Daviau skaityti [Jenseno] „Karaliaus našlovė“. Ten pateikta pasaulio schema. Be to, tai padaryta pasitelkus išraiškingus įvykius, įtaigią meninę kalbą, jauti šiaurę, skandinavus, yra nemaža gaudulio ir likimiškumo, bet nėra dejonų ir sentimentų.

Gruodžio 19, trečiadienis. Skaitinėju pirmadienį nusipirkta Arthura Sch. Randu daug ką, ką esu dėstęs savosiose esė. Mat, kaip buvo įsigėręs [nuo vėlyvos jaunystės, kuomet skaičiau pirmą kartą!] O gal ir aš pats priėjau prie panašių idėjų.

Nepamiršti, kad akimirka nepasikartos!

Gruodžio 29, šeštadienis. Mano karma: nuolat būti keblioje situacijoje; nuolat jausti vienokią ar kitokią grėsmelę; nuolat nežinoti, kuo tai baigsis; nuolat pačiam tą situaciją atnaujinti.

Gruodžio 30, sekmadienis. Labai svarbu – susitaikyti su savo karma, vadinas, nebijoti to, kas bus dėl tada ir tada atliktų ar neatliktų veiksmų. Nes karma (mano) – tai aš. Vadinas, kas bus – irgi būsiu aš. Be to, tik taikiai sugyvendamas su ja, matyt, ir gali ją vos vos keisti. O pykdamasis – ne. Karma – siūlai, iš kurių numegztas šis megztinis; tai tiesiog toks megztinis. Jis nusimezgė.

Neturiu galimybių (bent taip manau) padaryti ką nors akivaizdžiai gera kitiems. Bet galiu apie juos gerai galvoti.

Gruodžio 31, pirmadienis. Vakar Simas [Mindaugas] N. [visiškai netikėtai] atvežė ir padovanojo puikų savo darbą – „raktą“ iš tamsžalio akmens su į galvutę įsprautu „varžtu“ iš kalnų krištoło.

B. d.

– ALFONSAS ANDRIUŠKEVIČIUS –

Flyover country

Dažnas iš mūsų dar prisimena savo pirmąsias keliones autobusais į Vakarus praėjusio amžiaus paskutinio dešimtmečio pradžioje su namie keptais sausainiais ir suteptais sumuštiniais. Tada tiek istoriškai, tiek kultūriškai, na ir pagaliau – geografiškai artima Lenkija pasirodydavo kaip privaloma neišvengiamybė, kurią reikia kuo greičiau pervaziuoti pakeliui į vokietijas, olandijas irgi prancūzijas – tas *gerasias* labiau siekiamo užsienio šalis. Sustoti vis dėlto tekdavo: autobusams reikėdavo degalų, o keleiviams – tų pykly. Jau vėliau, pigioms oro linijoms atgabenus ankštų lėktuvėlių, Lenkijos pervaziuoti neberekėjo, reikėjo ją perskristi, kad pasiektume išsvajotas airijas, ispanijas irgi graikijas. Su lėktuvėlių gausa ir tų perskrendamų šalių padaugėjo. Štai jums ir *flyover country*. Žinoma, jei atskaitos taškas – Lietuva.

Nepuolėm tada strimgalviais nei Lenkijos pažinti, nei su jos gyventojais bičiuliautis. Mūsų tautos praeities romantizavimas aršiai pšovėsi su artimiausios kaimynės istoriniais ir kultūriniais giminystės ryšiais. 1990-ųjų rudenį istorijos mokytojos patarimas vienuoliktokams gražinti Adolfo Šapokos „Lietuvos istoriją“ savo seneliams ar pasidėti ant stalelio prie lovos pasiskaityti prieš miegą vietoj pasakos atrodė kone šventvagiškas, bet rimtesnių istorijos knygelių jau ir tuomet pamažu radosi.

Jungtinėse Amerikos Valstijose *flyover country* dažniausiai suprantama kaip didžiulis Amerikos žemės gabalas toliau nuo Atlanto ar Ramiojo vandenyno pakrančių. Taigi, šalies didžiulia. Arba vidurys. Ir vidurys ne tik geografiniu, bet ir ekonominiu bei socialiniu požiūriu. Taigi, vidurinės klasės gyventojų sluoksnis. Stereotipų ir prasivardžiamųjų apie šalies vidurinę dalį pakrančių gyventojai turi prisigalvoję daug ir dažniausiai nei labai pagrįstų, nei tikslų. Maždaug – „nė vieno žmogaus ten nepažįstu, bet kažką apie tai girdėjau“. Pavyzdžiui, Teksase visi vaikšto kaubojiškais batais, o pikape ant sėdynės vežiojasi užtaisytus šautuvus, Ajovoje visi išvien mintą kukurūzais, o Minesotoje šneka kaip filme „Fargo“. Beje, labai dažnai *flyover country* išskirtinai yra taikomas būtent Vidurio Vakarams, kurių dalis yra ir Ajova, ir Minesota. Nors, jei pasikliautume vien skaičiais, į Minesotą atskrenda daugiau lėktuvų, negu ją perskrenda, o Niujorko valstija savo ruožtu dažniau yra perskrendama, o ne pasirenkama kelionės tikslu. Kiekvienam savo...

Nors paskiros valstijos ir sulipdo bendrą darinį, vadinamą Jungtinėmis Amerikos Valstijomis, ir jų gyventojai atsiskaito taisyklėmis pablukusiais žalsvais doleriais, visos valstijos turi savo ypatumų, susiklosčiusių per gana neilgą jų istoriją. Dar pridėk įvairiais laikais ir būdais atkeliavusias ir šaknis jau įleidusias etnines bei rasines grupes ir jų (ne)sugyveni-

mą su ten prieš juos buvusiaisiais bei įmesk į bendrą katilą vietos gamtos sąlygas, ir gausi tokią buzą, kurios subtilių skonių nė pats virėjas nebeatrinks. Ir pamėgink supainioti Pietų Dakotą su Šiaurės ar Kanzasą su Nebraska – išgirsi tokią pamokomą visų nelabųjų litaniją iš tenykščio, kad maža nepasirodys.

Kas dažnam *flyover country* gyventojui atrodo stabilu ir pastovu, pakrantės gyventojui dvokia progreso stoka. Iš dalies teisūs ir vieni, ir kiti. Laikė sustingusių šalies vidurio miestų ir kaimų veidai jau seniai išbluko ir iriasi pirmyn kone iš inercijos. Ir sentimentas „viskas, kas mūsų, yra geriausia“ jau seniai nebegalioja. Kaip, beje, ir 2016 metų ultradešiniųjų rinkimų šūkis „We are taking our country back!“ Nuolat besikeičianti šalis vis dar ieško, kas jau seniai prapuolė ir niekada nebesugrįš? Keistoka, kad šoumenas iš realybės televizijos laidos tuščiais pažadais sugundė, atrodo, tvirtai ant žemės stovinčius šalies vidurio gyventojus. Juk prekyba jau seniai pakeitė gamybą, o saulės baterijos – akmens anglis deginančias elektrines. O kalbėti miniai tai, ką ši nori girdėti, jau seniai nebemadinga. Iš senosios šalies liko tik nostalgijos trupiniai, kurių į šviežios duonos kepalą nebesulipdysi. Žinoma, niekas nesiruošia iš *flyover country* atimti jų kasmetinių būsimų sojų pupelių ar kukurūzų derliaus ir jų kainų svyravimų prognozių, entuziazmo dėl kitą penktadie-

Plunksna

Jau kelinta savaitė mėtosi ant mano dirbtuvės grindų, ryte ją randu vis kitose vietose – ne be katės vardu Drozofila (pavadinta taip dėl judraus ir smalsaus būdo) pastangų. Įtariu, kad plunksna trofėjinė, išpešta iš kažkurio įkyriai burkuojančio, pastogėje būstą susiradusio balandžio sparno ar uodegos. Tvoskiančio karščio dienomis katė, retkarčiais pakeisdama dislokacijos vietą, drybso lyg šlapias grindims plauti skirtas skuduras. Tada, kol žiovaudama neparodo adatos smailumo baltų dantų, pagalvotum, kad ji patsai nekaltumo ir gėrio įsikūnijimas. Karštis guldo visus – kates ir žmones, atrodančius geresnius ir ramesnius, negu yra iš tikro. Net pro atviras balkono duris pasiekiantys kaimynų balsai skamba panašiai į lietuvių kalba, nors dar saulei nepatekęs girdžiu juos aiškinantis rėksmingai ir necenzūriškai: situoktinis reiškia, jo nuomone, pagrįstas neišsipildžiusias seksualines pretenzijas, antroji pusė maldauja pabūti žmogumi ir palaukti orų atvėsimo. Ir taip toliau. Reikia laukti!

Išorinė žmonių, gyvulėlių, o ir viso pasaulio ramybė dažniausiai tokia apgaulinga, kad gali apsigauti net pats save geriausiu laikantis žmonių psichologijos žinovas. Tą suprasti ankstyvoje jaunystėje padėjo režisierius Kurosawa savo „Rasiomonu“, kuriame kiekvienas veikiantysis asmuo savaip interpretuoja tą patį įvykį. Daug banalesnė, netgi neverta kalbos, bet užakcentavusi nesusikalbėjimo faktą istorija, kai su Benu laukėme traukinio grįžti į namus iš Opolės. Sėdėjome geležinkelio stoties kaviniukėje ir nuobodžiaudami bei retsykiais persimesdami keliais žodžiais su sėdinčiomis prie gretimo staliuko kolegėmis lenkėmis sriubčiojome kavą. Laiko turėjome apšči, todėl užsisakėme po antrą puodelį, bet Benas apsigalvojo ir siūlė savąjį man. Sakiau, kad man pakaks, ir stūmiau jį atgal. Lenkės supratingai žiūrėjo į tą puodelio stumdymą ir atlaidžiai lingavo galvomis. Po gero pusmečio atvažiavęs Lechas jau žinojo apie tai ir kalbėjo, kad mes kaviniukėje atiminėjome vienas iš kito degtinę. Štai tau ir interpretacija. Kaip jau sakiau, tai tiesiog dėmesio nevertas faktelis, bet jis pamokantis savo paprastumu.

Viską mėgstantis suklasifikuoti ir sudėlioti į lentynėles bei stalčiukus žmogus ilgai ir nuobodžiai aiškino iki banalumo žinomas tiesas apie viso gyvo pasaulio vientisumą,

priežastingumą ir t. t. Kalbėjo apie tai, kad laiko dulkes nušluostę palikuonys mus laikys visiškais dinozaurais. Leidau pro ausis šiuos pseudofilosofinius svaičiojimus ir žiūrėdamas į jo kojų nagus mintyse spėlioju – nagų grybelis tai ar ne. Egzistuoja toks nuo seniausių laikų iki šių dienų: jam gydyti dabar atsiradę daug efektyvių priemonių, bet jis kaip kankino pasirinktas aukas, taip kankina ir dabar. Kaip galima suvokti iš pasakytų (parašytų) žodžių, nesu didelis optimistas ir visiškai netikiu žmonijos pažanga ir neturiu iliuzijų dėl prigimtinio mus lydintio gėrio: tereikia įdėmiau įsigilinti į istoriją, o tada staigiai įsijungti televizorių ar paskaitinėti įrašus feisbuke ar kituose socialiniuose tinkluose. Visko ten yra – gero ir blogo, įdomaus ir niekam nereikalingo. Štai ponitė duoda žinią pasauliui, kad ji stovi Alpėse prie kažkio kalno, kurio pavadinimą pamiršusi, demonstruoja baltadantę šypseną – kokia aš laiminga! Na, laiminga, tai būk toliau laiminga – gal kas ir pasidžiaugs tavo laime. Blogiau, kai iš prigimties nykūs ir kerštingi subjektai piktdžiugiškai ima komentuoti asmenį ir jo veiksmus. Deja, deja, tokių yra visuose visuomenės sluoksniuose, nepaisant amžiaus ir einamų pareigų, o netiesioginis bendravimas, kartais anoniminis, bailiams suteikia daug galimybių. Žiūrėdamas į ekrane vaidinančius, apsimetinėjancius, o kartais paprasčiausiai susireikšminančius kvailius, svarstau, kiek tarp jų yra viduramžiškų drakulų, galvažudžių, vagių, šiaip pajacų. Telioka sulaukti palankiai susiklosčiusių sąlygų ir tada visi civilizacijos ir paviršinės kultūros luobai nušokinės lyg nuo peraugusio svogūno lukštai. Juk *Homo sapiens sapiens* porūšiu tapome palyginti neseniai ir evoliucijos procesas mummyse dar nespėjo įsibėgėti.

Katė Drozofila suka aplink mane ratais, užvertusi galvą maldaujančiai miaukia ir kai trūkus kantrybei įverčiu į indelį katiškų konservų, sušlamščia juos, pasitampo visu kūno ilgai ir į mane nekreipdama mažiausio dėmesio nuslampa jai vienai žinomam keliu. Ko iš jos norėti? Ji dar tokia evoliucijos lygmenyje, kad dėkingumo nesulauksi. Nebent naktį ant pagalvės paguldys pridusintą šikšnosparnį ar išpeštą iš balandžio uodegos plunksną. Žvēriukai ir maži vaikai tuo žavūs, kad nesugeba apsimetinėti, veidmainiauti ir išduoti.

Netikėtai, nors išspausdintas gana seniai, užkabino Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštis. Rašė jį maždaug mano gimimo metais pats sau nemeluodamas, neapgaudinėdamas nei savęs, nei kitų – įvardiniais žodžiais prašo žuties atveju neskaityti, o sunaikinti. Dėl tam tikrų aplinkybių dienoraštis išliko: išliko ne tik autentiškas dokumentas, bet ir gyvo žmogaus sielos šauksmas. Įsivaizduoju jauno mąstančio, pasiaukojusio žmogaus kančią, vertinančio praeities ir ateities, kurios nebuvo lemta sulaukti, oratorių gražbylystes, pasmerkto mirčiai ir tą gerai suvokiančio žmogaus būsenas. Tarytum veiksmas veiksme atpasakojamos bendravimo su beveik bendraamžiu Kapsu ypatybės – žinia, kieno šis slapyvardis. Dienoraščio autorius polemiką tęsia pasilikęs vienas su savo mintimis, vertina pasirinktą kelią, pirmenybę atiduodamas kovai už tautos laisvę. Kostas Kubilinskas visados pabrėžia, kad jam svarbiausia – kūryba, oponentą vadindamas tautiniu fanatiku. Praėjus ne vienam dešimtmečiui, kai tų žmonių neliko, galima vertinti jų pasirinktus kelius naujai. Man Dzūko dienoraštis vertesnis už daugelio pripažintų ir nepripažintų garbėtroškų literatūrinius opusus išgyventa autentika, tikrais jausmais. Kubilinsko kūryba – pradžioje antibolševikinė ir antisemitinė, vėliau pabrėžtinai patriotinė (atrodo, kad apsimestinė), o dar vėliau – dažniausiai, bet ne visa, skirta vaikams. Kuri iš jų tikra? Tikra yra tai, kad sąmoningai ar nesąmoningai likusius gyvenimo metus praleido alkoholiu permerktoje vienatvėje, tikriausiai (?) slegiamas išdavystės ir žmogžudystės naštos. Praėjus dvylikai metų po Dzūko žuties baigė savo dienas kažkur pamaskvės sanatorijoje labai neaiškiomis aplinkybėmis: gal girtas užspringo kąsniu, o gal jam padėjo buvę globėjai. Apie kūrybą dabar galima spręsti kaip apie tą katės atneštą plunksną: gal balandžio, o gal visai kito paukščio.

Paklaustas apie katės kilmę, t. y. veislę, galiu drąsiai sakyti – konteinerinė, nes ją, dar visai mažytę, kartu su sesute nuo šiukšlių konteinerio paėmė geroji dėja A. Jos buvo tokios *durnos*, kad įlipdavo į indelį ir laižydavo ant grindų ištaškytą pieną. Sesutė šių dienų (rašoma rugsėjo pirmąją, taigi, nuo Antrojo pasaulinio karo pradžios septyniadesimt devyneri metai) nesulaukė, o Drozofila kaip savo šaunumo įrodymą kartkartėmis man pristato paukščio plunksną...

– KOSTAS POŠKUS –

Autoriaus piešinys

nį vykšančių miestelio gimnazijos amerikietiškojo futbolo rungtynių ir stirnų ar fazanų medžioklės pradžios ritualų. Savo ruožtu jie neturėtų ignoruoti ir išaugusios metamfetamino epidemijos – jo paklausa pakilo tiek, kad Meksikos karteliai žemomis kainomis „permuše“ vietinius prekyvius taip sukeldami gaujų karus.

Belieka stebėtis ir gėrėtis, kai Dievo pamiršto miestelio pagrindinėje gatvėje jau senokai lėtomis užkaltus langus atplėšia ir kokį buvusį *family restaurant* atgaivina naujakurių šeima, tik kitokios odos spalvos ir gal kiek kitaip apsirengusi negu vietiniai, bet lygiai tokia pat gausi ir darbšti kaip vietinių gyventojų senelių ar prosenelių. Žemės ūkis jau ne pirmą dešimtmetį yra priklausomas nuo darbuotojų imigrantų. Kaip ir milžiniški mėsos perdirbimo cechai, kuriuos didžiosios kompanijos perkelia į vietas, kur darbo įstatymai skylėti, o darbuotojų būrimasis į profesines sąjungas kone neįmanomas. Naujieji atvykėliai susiranda darbus, dažnai sukurdami darbo vietas sau ir kitiems ir net nepretenduodami į socialinę, medicininę ar kokią kitokią paramą, nes, neturėdami reikalingų dokumentų, jie veikia gyvenus tyliau ir miegos ramiau. *Flyover country* imigrantai atrado dar tada, kai aukštai danguje skraidė tik migruojantys paukščiai, todėl manyti, kad šiais laikais Jungtinėse Amerikos Valstijose – imigrantų šalyje – galėtų būti kitaip, yra mažų mažiausia naivu. Ne veltui dabartinė politinė dauguma baiminasi, kad naujieji imigrantai vieną dieną taps piliečiais ir prisiminę jos šių dienų potvarkius „išbuksuos“ ją iš valdžios ilgam laikui.

Amerikos vidurys vis dar yra ignoruojamas didžiosios žiniasklaidos, kuri pasidomi tenykščiais įvykiais, kai tokių, jos nuomone, ten nutinka. Na,

pavyzdžiui, praūžia daug žalos pridantis ir gyvybių nusinešantis tornadas ar ištinka kokio kita gamtos nelaimė. Ar įvyksta koks didesnis pašaudymas, nes mažesnių yra visur ir kasdien, ir prie tokių visi jau seniai priprato. Ir, žinoma, prieš rinkimus. Ypač prezidento. Mat abiejų partijų vėliavnešiams prireikia rinkėjų ir galimų jų balsų rinkimų dieną.

Vos 60 tūkstančių balsų trijose valstijose (Viskonsine, Mičigane ir Pensilvanijoje) nulėmė naują Baltųjų rūmų šeimininką 2016-aisiais. Tada buvo pasigirdę teigiančių, kad *flyover country* įkaitais paėmė visą šalį. Bene didžiausia jų kaltė buvo ta, kad šie atėjo į rinkimus. Žemės druska, kad ir kokia rupi ir purvina būtų, savo darbą padaro. Tai privertė susimąstyti Demokratų partijos vadus, mat jų rinkėjai nėra tokie stropūs balsuotojai kaip respublikonų šalininkai. Paprastai per neprezidentinius rinkimus (tokie šiemet ir bus), kada perrenkama dalis Senato ir visi Atstovų Rūmų nariai, rinkėjų aktyvumas būna dar mažesnis. Rodos, nuo 1914 metų nė karto nebalsavo daugiau kaip 50 procentų balso teisę turinčių piliečių. Taigi, kaip ir visada – kuo daugiau demokratų rėmėjų ateis į rinkimus, tuo didesnė galimybė, kad jų partija ir laimės. Ir tik nuo jų priklausys, ar Senate ir Atstovų Rūmuose demokratai vėl turės daugumą, kuri savo ruožtu mėgins išgrūsti televizijos šoumeną iš Baltųjų rūmų prezidento kadencijai dar nepasibaigus.

Ankstytas sniegas Šiaurės Viskonsine ir Mičigane ar lietus Pensilvanijoje gali paveikti rinkimų rezultatus daugiau negu neigiamos turtingų rėmėjų TV reklamos tose valstijose.

– LAURYNAS LATVIS –

Mieli šatėniečiai!

Mūsų leidinį galima užsiprenumeruoti Lietuvos paštuose arba internetu www.prenumeruok.lt. Kasmėnesinė prenumerata priimama iki kiekvieno mėnesio 26 d. Mėnesio prenumeratos kaina – 2,40 Eur. Mūsų indeksas 0109.

2019 metų prenumerata į užsienį kainuos 70 Eur (spėjantiems užsisakyti iki sausio 1 d. kaina – 60 Eur). Užsienyje gyvenantys skaitytojai gali užsisakyti redakcijoje arba pinigų pervesti į sąskaitą banke „Swedbank“ LT36 7300 0100 0000 7071.

„Šiaurės Atėnus“ jau ketvirtadienio pavakare galima rasti Vilniaus knygynuose „Akademine knyga“, „Eureka!“, „Keistoteka“ ir „Mint Vinetu“.

JURIJ SIMČENKO

Įprastas šamanų gyvenimas

Jurijus Simčenka (1935–1995) – rusų antropologas, etnografas, istorijos mokslų daktaras, Rusijos rašytojų sąjungos narys, tyrinėjęs šiaurės tautas, ypač nganasanus (laisvai kalbėjo šia kalba, rinko jų folklorą, mitų ir paprotinę medžiagą). Svarbią mokslininko gyvenimo dalį sudarė ekspedicijos į Taimyrą, kuriame tyrinėjo nencų, encų, nganasanų ir kitų šiaurės samodų tautų kultūras. J. Simčenka neapsiribojo vien moksliniais veikalais, rašė ir grožinę prozą, kuri papildė ar praplėtė jo tyrinėjimų temas. „Šiaurės Atėnų“ skaitytojams pateikiame vieno iš tokių kūrinių fragmentus.

[...] Iš gyvenvietės žmonių buvau girdėjęs, kad senis Valgirginas iš gyvų šeimynykščų teturėjo vieną dukterį. Tačiau ir ta dažnai sirgo ir labai vėlai ištekėjo už kuklaus ir tylaus žmogaus. Vaikų jiedu vis neturėjo ir neturėjo. Šamano dukte – man ji taip pasakojo – viską, ką tik iš žmonių buvo girdėjusi, pirmiausia išbandė pati. Norėjo pastoti – nepadėjo. Ant senovinės spingsulės, saugotos šeimos namuose, virino pirmojo sniego vandenį. Spingsulė buvo padaryta iš minkšto akmens – plataus dubens pavidalo su iškilumu per vidurį, kur buvo pragręžta skylė. Į šią skylę buvo įstatoma dagtis iš išdžiointų ir susuktų samanų, o aplinkui gabalėliais išdėliojami ir supilami žieduotojo ruonio taukai. Tokiomis spingsulėmis seniau ir pasišviesdavo, ir šildydavosi už lovos užuolaidos, kada nuolat gyvendavo jarangose. Dabar dažniau gyvena namuose. Ant šios spingsulės moteris ir užvirino vandenį iš pirmojo sniego. Ant spingsulės ji tame pačiame vandenyje išvirė žieduotojo ruonio mėšą ir nuoga už užuolaidos atsigulė ant nugaros. Ant pilvo pasidėjo odinė lėkštė su sultiniu, o pati ėmė valgyti žieduotojo ruonio mėšą ir galvoti apie mažą berniuką. Senės kalbėjo, kad tai – pats patikimiausias būdas. Kad jei po šių veiksmų atsiduos vyrui, tai berniukas užtikrintas. Valgirginas dukte viską, kaip mokė senės, tiksliai įvykdė, o vaikelis vis nesirodė ir nesirodė. Moteris prašė savo motinos ir vyro suvalgius musmirių nukelianti Aušron pas Aukščiausiąjį Tvarkytoją, kad paprašytų jai vaikelio.

Pagal čiukčių taisykles motina ir vyras galėjo prašyti tik tai berniuko. Sapne jie nukeliavo į Aušrą, bet nieko doro iš to nebuvo. Aukščiausiasis jiems nepasirodė ir į jų prašymus neatsakė. Liko tik tėvas. Gydytojai jai pasakė, kad vėlu – mėnesinės baigėsi ir vaikai jos kūne neužsimėgs. Gydytojai padėti atsisakė. Valgirginas dukte buvo šiuolaikiškai išauklėta. Mokėsi ir augo internate – buvo paskutinioji. Iš pradžių ji jokiais šamaniškais dalykais netikėjo. Tačiau teliko tėvas. Jis tarė pabandysias. Be jokių musmirių jis leidosi į Rytus, į Aušrą, vis aukščiau ir aukščiau. Ten, iš kur sklinda patys pirmieji šviesos spinduliai, ten, dešinėje, jis pamatė Didelį Namą. Vėliau aš su juo aptarinėjau šį faktą.

– Kaip atrodo namas? – klausiu aš.

– Tiesiog kaip namas, – atsako senis.

– Kaip rusų namas ar kaip jaranga?

– Tiesiog namas, kuriame gyvena, – triuškinančiai aiškina šamanas. – Jis neturi pavidalo. Paprasčiausiai tai toks namas, kuriame gyvena... Jis gali būti bet koks... Akimis jo nepamatysi. Jis taip paprastai, ne akimis matomas.

Ten, prie Namo, iš dešinės, – tai Valgirginas gerai įžiūrėjo, – stovi vaikai. Jie tarsi sustatyti eilėmis.

– Daug ten jų, snarglėtų mažiuokų, stovi, – paaiškino senis. – Reikia kraštinių prašyti. Kraštiniai – mergaitės.

– O kas tau sakė, kad reikia kraštinių prašyti?

– Niekas nesakė... tarsi pats jau žinojau.

Iš viso šio trūkčiojančio dialogo galima patikėti tik tuo, kad Valgirginas matė ne konkrečios formos statinį, o kažkokią Namą, Dievybės Būsto, idėją. O jei kalbėtume apie Dievybę, tai ir su tuo taip pat kaip su Namu.

– O tu pats Aukščiausiąjį Tvarkytoją matei?

– Aš gi tau sakau, kad ten viskas matoma ne akimis, o lyg sapne...

– Kaip jis atrodo?

– Jis tarsi žmogus, tačiau visas iš šviesos. Net sunku į jį žiūrėti...

– Tai Vyriausiasis Dievas vaikus siunčia į žemę?

– Kodėl tu sakai „Vyriausiasis Dievas“? Tai juk Vyriausiasis Dievas... Tai juk Vyriausiasis Dievas... Pas mus jį „Sargą“ vadina...

– A! Tikriausiai tai tiesiog tvarkytojas. „Sargas“!...

Sargais čiukčiai vadina visus, kurie sergsti, saugo. Taip vadina ir piemenis, kurie ir kaimenes prižiūri, – nuaidėjo mano galvoje.

– Reikia „Sargą“ dukters vardu pašaukti, pavadinti jį dukters vardu... Tada jis paleis mergaitę, stovinčią iš krašto, ir ji gims tavo dukteriai.

– O jeigu prašai dėl kitos moters?

– Reikia „Sargą“ tos moters vardu pavadinti.

Gyvybei nutrūkus sielos Mirusiųjų Žemėje turbūt patenka šio „Sargą“ žinion. Jos ir pavidalą vaikišką įgauna – snar-

glėtų mažiuokų. Ir patys Žemėn braunasi – todėl juos reikia sergėti ypatingai būtybei. Ir tą būtybę reikia tapatinti su gimdytine moterimi... Logikos taip samprotaujant yra.

Na, o toliau aš jau pats viską žinojau. Valgirginas dukte iškart po jo šamaniškos apeigos pastoję ir labai sunkiai gimė. Ir amžius atsiliepė, ir prigimtinės savybės, ilgai neleidusios pastoti. Tada senis šamanas pasiuntė žentą eiti prisišaukti naro. Pasak vietinių čiukčių tikėjimų, jeigu moteris negali pagimdyti, jai turi padėti jos vyras. Tik vyras. Net motina turi išeiti iš už užuolaidos ir laukti pirmojo kūdikio klyksmo. Ji turi paruošti nedidelę virvę iš dukters plaukų ir žolelių virkštelei perrišti. O vyras išėina laukan ir mėgdžiodamas narą tris kartus šaukia. Po to jis ateina už užuolaidos ir laukia, kol už jarangos atsilieps naro dvasia. Tuomet moteris ims stangintis, ir vaikelis pajudės. Jį ir turi priimti vyras. Jis apskritai tokiu metu padeda žmonai. O moteris gimdymo metu tyli! Baisia nuodėme laikoma moteriai šuktelėti – parodyti balsą. Į šį šauksmą tuoj pat gali sulėkti *kele* – dvasios. Jos pajėgios ir vaikui, ir gimdyvei pakenkti, kaip tik moka. Todėl gimdyvė gimdymo metu niekada nešaukia. Kaip joms tai pavyksta – nežinau. Tik žinau, kad čiukčės visuomet su ironija kalba apie ruses ir kitas damas, kurios gimdymo namuose šaukia, kiek jėgos leidžia. Ir gydytojai akušeriai stebėdamiesi kalba, kad čiukčės gimdo tylėdamos, be panikos ir triukšmo.

Valgirginas žentas, silpnas žmogus, nesugebėjo prišaukti naro – dvasios. Tuomet reikalavo ėmėsi pats Valgirginas. Jis išėjo iš jarangos ir pašūkavo tarsi naras. Po to įėjo į jarangą ir pajuto, kad naro – šamaniško paukščio – dvasia jau čia, kad naujos jėgos plūstelėjo į dukterį ir kad vaikas pajudėjo. Jis ėmė tyliai šukčioti naro balsu, tiksliau, naras – dvasia reiškėsi per jį balsu, kuriuo klovėsi pradėdama gimdyti moteris. Ir vaikas užgimė netgi labai sėkmingai. Tai buvo mergaitė. Pati vyriausia iš trijų rausvaskruosčių aušrelių, kurios pulkeliu įvirto pažiūrėti į mane, kai pirmą sykį atėjau pas jų senelį.

Taip ir prasidėjo mūsų pažintis. Mudu su seniu nustatėme konvenciją. Jeigu šamanišką apeigą atlikdavo koku nors reikalu, apie tai jis man pranešdavo per kokį nors asmenį. Ateidavau ir jam netrukdydavau. Rašiausi ir žiūrėdavau, ką norėjau, bet nelįsdavau su klausimais ir nedalyvaudavau veiksmo. O jei atvykdavau nepakviestas, tai, savaime aišku, turėdavau įteikti honorarą. Jį įteikiau tuoj pat – ištraukiau atsinešąjį butelį degtinės ir pareikalavau stiklinių. Honoraro dydį nustatydavau pats – atsižvelgdamas į siužeto svarbą.

[...]

Išaušo diena, kai pats atėjau pas senį, kad išsiaiškiničiau visokių šamaniškus veiksmus. Kaip ir buvo sutarta, honorarą atidaviau tik peržengęs slenkstį.

Senį užklupau be ūpo.

– Ko tu manęs vis apie mūsų tikėjimą klausinėji? – sumurmėjo jis. – Nagi, verčiau tu apie jūsiškį tikėjimą papasakok.

Mano mintys jau išsidriekė per rusų tikėjimus, tačiau nusprendžiau apsisotiti ties Kristumi. Visgi krikščionybė – pati atkakliausia iš visų rusų tikėjimų. Ėmiau Valgirginui padrikai pasakoti apie įvykius, vykusius Palestinoje prieš dešimtį tūkstančių metų. Su užsidegimu klaidžiojau po dievažmogio Kristaus istoriją ir, sprendžiant iš visko, vis labiau ir labiau klaidinau senąjį šamaną.

– Palauk, – sustabdė jis mane, kai pasakojau apie Piloto išdavystę. – Tie patys žydai – giminės rusams ar kaip?

– Ne, – patikslinau aš. – Visiškai ne giminės.

– Tuomet kodėl gi rusams turi rūpėti, kas ten buvo kitoje tautoje? – paklausė Valgirginas.

– Tai nesvarbu, iš kokios tautos buvo Dievo sūnus, – paprieštaravau aš.

– O iš kur tu ištraukei, kad jis – Dievo sūnus? – paklausė šamanas. – Kažkoks dievas tai pasakė jų šamanams ar ką?

– Ne, jis pats taip sakė.

Ėmiau pasakoti apie prisikėlimą iš numirusiųjų, apie penkis duonos kepalus ir vandenį, paverstą vynu. Žodžiu – apie visus Kristaus stebuklus, kuriuos tik prisiminiau. Seniui jie įspūdzio nepadarė.

– Jis tau peilio nebuvo įrėmęs? – paklausė jis įtariai.

– Ne, – atsakiau aš.

– Mažumėlę silpnokas šamanas, – sumurmėjo Valgirginas su juntama užuojauta. – Visa tai gali daryti bet kurie šamanai – mirusįjį prikelti ir iš mažo kiekio daug maisto padaryti... Šamanai tai gali... Visgi niekas iš jų nebūna iš *kele* – dvasios...

– Juk jis žmones visokio gero mokė...

Valgirginas ėmė ilgai postringauti apie tai, kad rusai – kiek keistoki žmonės. Neturėdami nieko bendra su kažkokia tauta, kurioje apsirėškė – iš visko sprendžiant – šamanas, jie šitą šamaną ima laikyti Dievu. Nors nei jis pats, nei dievai niekam nieko apie tai nesakė.

– Ką gi jis kalbėjo? Ko mokė? – jau sudirgęs paklausė Valgirginas.

Mėgindamas išlaikyti pusiausvyrą, ėmiau aiškinti Kristaus mokymo pagrindus. Bandžiau remtis jo stiliumi, žodžiais. Iš esmės, Kristaus žodžiai stiliumi man labai priminė čiukčių arba nganasanų alegorijas. Viskas taip pat.

Senis Valgirginas dėl to pasakojimo darėsi vis niuresnis ir niuresnis. Pagaliau jis ištuštino savo stiklinę ir mostu mane sustabdė. Man jau buvo aišku, kad seniui nepatinka visa tai, kas buvo papasakota.

– Rusai man visada atrodė keistoki, – prisipažino jis pagaliau. – Visai keisti žmonės... O tau pačiam kas patinka šito jūsų Dievo mokyme?

– Viskas, – nuoširdžiai atsakiau aš.

Valgirginas apmaudžiai krenkstelėjo ir ėmė kalbėti, vis labiau įsikarščiuodamas.

– Štai, sakai, jis mokė „Nežudyk“... Jeigu į tavo jarangą atbėga beprotis, – o tokių daug pasitaiko, – ir pradeda kirviu kapoti tavo motiną, tavo vaikus... Vadinasi, tai gerai – leisti jam visus nužudyti ir pačiam žūti?... Kurgi čia išmintis? Gerai būtų, jei tu jį pats nusiųstum pas Viršutinius Žmones. Tas, kuris žudo tiesiog šiaip sau, – negali gyventi tarp žmonių. Tas, kas nužudė, turi mirti pats. Ne jis davė žmogui šį gyvenimą ir ne jis turi teisę jį nutraukti... Tai kvailas mokymas. O dar kvailas mokymas – jeigu tau vožia per galvą, vėl ją atkišti. Protingas žmogus niekada per galvą nedaužys. O neprotingam atkišti savo galvą – kvaila. Tavo galva kur kas reikalingesnė tavo giminės seniams ir vaikams...

Senis įsiau drino ne juokais. Kuriam laikui nutilo, tačiau nerizikavau išsizioti. Visgi jis buvo teisus.

– O štai jis sako: „Negeisk moterų“...

– Negeisk savo draugų moterų, – pataisiau aš.

– Dar kvailiau, – sureagavo senis, – kaipgi į tave žiūrės tavo žmonos, jeigu tu į jas nekreipsi dėmesio?..

Tai buvo itin čiukčiskas požiūris į problemą. Į rusų pažiūras tai visai nepanėšėjo. Čiukčiams vedybos ir dabar tebeturėtų grupinį pobūdį. Jauniems jau gal ne taip stipriai kaip seniams, bet visgi tai ne pagal rusus, ne pagal krikščionišką mokymą.

Kiekvienam čiukčių vyrui yra skirta grupė žmonių, o kiekvienai moteriai – grupė vyrų. Tai nėra paprasta sistema, ir dviem žodžiais jos nenupasakosi. Pačiais bendriausiais bruožais ji atrodo maždaug taip. Intymūs santykiai tarp čiukčių draudziami tarp atitinkamo laipsnio giminii. Mūsiškai sakant – artimesni nei trečios eilės. Juk bendruomenė vieni su kitais vienaip ar kitaip giminiavosi. Iš esmės visi dvylika tūkstančių čiukčių tarpusavyje yra giminės. Mažoje bendruomenėje ne taip ir daug pasitaiko žmonių, kurie būtų ne artimesni nei trečios eilės giminaičiai. Taigi kiekvienam berniukui ir mergaitei jau buvo numatytos žmonos ir vyrai. Berniukui žmonos buvo nustatomos tik iš jau esančių gyvų, gimusių iki jo atsiradimo pasaulyje, moterų tarpo, nepriklausomai nuo jų amžiaus. Žindomam kūdikiui buvo numatytos žmonos nuo seniausių senių iki tokių pačių kūdikių kaip ir jis, tik moteriškosios lyties. Mergaitei, be tų vyrų, kurie jau buvo gimę, į vyrus atitekdavo ir tie, kurie gimdavo viso jos gyvenimo metu. Todėl vyrui žmonių skaičius nuolat natūraliai mažėjo, o moteriai vyrų skaičius nuolat augo pildomas naujai gimusiųjų. Minimalų žmonių skaičių vyras turėdavo gyvenimo saulėlydyje, o maksimalų vyrų skaičių turėdavo senės. Tokia sistema siekė paties išmintingiausio tikslo – moterį lytine partneryste ji aprūpindavo viso gyvenimo metu. Čiukčijos visuomenė turėjo nuolatinę galimybę daugintis. Kiekvienos moters galimybės tokioje sistemoje buvo puikios. Gyvavo sudėtingiausia vyro santykių su skirtingo amžiaus jo žmonomis skirtingais gyvenimo laikotarpiais sistema, taip pat ir mergaičių santykių su vyrais. Čiukčiai vienos moters vaikus laikė bendrais jos vyrų grupės vaikais. Taip kiekvienas vyras turėjo vaikų nuo kiekvienos iš savo žmonių. Netgi netektys esant tokiai sistemai buvo ne tokios skausmingos, kaip nutinka mums, kai žūva vienintelis vaikas. Čiukčių atveju tokia situacija buvo tiesiog neįmanoma. O be to, vaikai nuoširdžiai laikė visus savo motinos vyrus savo tėvais. Jie taip pat buvo apsaugoti nuo pikto likimo, kuris nelaimei nutikus atimdavo maitintoją. Ko jau ko, o tėvų vaikai turėjo užtektinai. Dar čiukčiai sudarydavo „draugystę per žmoną“, kai žmonės iš skirtingų bendruomenių pamildavo vienas kitą. Jie tuomet atvirai kuriam laikui apsiekdavo moterimis, o galima sakyti – vyrais, jei žiūrėsime iš žmonių pozicijos. Čiukčiai visus likusius žmones laiko labai negarbingais dėl to, kad šie būna neištikimi vienas kitam paslapčiomis, apgaulingai ir panašiai.

– Kaipgi žiūrės į tave tavo žmonos, jeigu tu jų negeisi? – sąžiningai paklausė senis.

Vertinant iš čiukčių pasaulėžiūros pozicijų, Mokytojo patarimas buvo netinkamas.

– Atiduok marškinius, – jau beviltišku balsu tęsiau aš... ▶

► – Ką čia apie tai kalbėt? – piktinosi senis. – Kur tu matei, kad žmonės paliktų žmogų šaltyje nuoga? Aišku, kad kiekvienas atiduos ir savo kuchlianką, ir visa kita, ko reikia. Kam apie tai kalbėti. Kiekvienas vaikas pats žino, kad reikia žmonėms padėti. Kas pas mus nusitemps mėsą sau, jeigu kaimynai alksta? Kas pas mus neatiduos paskutinio, o pats nepaims nieko saviems, jeigu žmonėms reikia?..

Ir tuo jis buvo teisus. Patarimo dalintis paskutiniu su artimu iškilmingumas čiukčiams atrodė beprasmis.

– O ką jis ten apie vagystę kalbėjo? – gudriai prisimerkė senis.

– Nevok, – pakartojau aš.

– Štai, štai. Dabar aš jį supratau... – senasis šamanas pergalingai pažvelgė į mane. – Argi normaliam žmogui šaus į galvą vogti? „Nevok, nevok“ – tik vagis sako, tik tas sako, kas pats pavogti gali. Paprasti žmonės vogti negali. Blogas jo protas buvo, to jūsų rusų Dievo...

„Ne tik rusų, – pamaniau. – O daugelio.“

– Galbūt jūsų Dievas ir buvo šamanas, – užbaigė Valgirginas, – tik nežinau koks – reikia žinoti, ką jis galėjo daryti...

Pats senis priklausė gana gerbiama šamanų sluoksniui. Jo dvasinis rangas čiukčių kalba turėjo gana ilgą pavadinimą – *enenmeletynen*. Šios kategorijos šamanai galėjo gydyti žmones – jie išvadydavo iš žmonių dvasias-ligas, taip pat galėjo pataisyti orą. Baidarėmis plaukiantys medžioti stengdavosi į kompaniją priimti būtent *enenmeletynen*, kad šis juos apsaugotų nuo netikėtumų. Paprastai orus nuspėdavo gana tiksliai. Tam buvo žmonės, vadinami *jangeng* – „žmogus, kuris mato visą pasaulį“. Jie nebuvo jokie šamanai, tiesiog gerai jausdavo orus. Visgi, kaip ir bet kurie meteorologai, neretai suklysdavo. Pasitaikydavo, kad, nepaisant pastovaus palankaus oro požymių, audra užklupdavo baidarę sudaužytose ledo aiženose arba vėjas imdavo šiaušti ledo laukus, o tai yra dar blogiau. Tada ir prirėkdavo *enenmeletynen*. Jie mesdavo alksnio lazdelę jūron ir audra nurimdavo. Šie žmonės taip pat mokėjo „nukreipti dėmesį“. Šiuolaikiniai išsimokslinę čiukčių jaunuoliai tai vadina hipnoze. Todėl senis Valgirginas į mano pasakojimą apie Kristaus įvykdytą stebuklą su penkiais kepalais duonos ir sureagavo be priderančios pagarbos, juk pats sugebėjo daryti panašius dalykus. Jis galėjo priversti didelę žmonių grupę patikėti, kad atnešė ne vieną sumedžiotą žieduotąjį ruonį, bet privertė žvėrienos visą pakrantę. Ne tokią minią kaip Jėzus Kristus, bet šiaip ar taip – visą gyvenvietę. Esmė – pats principas. [...]

Buvo dar viena ne visai šamaniška, bet šamanizmui artima profesija – *keimiteleng*. Senolis vertė šį žodį taip – „kūmas“. Tai žmogus, kuris ieško naujagimiui vardo – pavalgo musmirių ir keliauja pas Viršutinius Žmones.

Jau nebe pamenu, kas pasakojo, kad šie „kūmai“ pirmomis dienomis būna patys artimiausi naujagimiui: jie perneša naujagimį per tuo tikslu užkurtą ugnį, per mažą lauželį, saugo, kad pirmąsias tris dienas niekas nežiūrėtų į mažylį, jie degina alksnį pelenams, kuriais barsto nupjautą virkštelę.

Tik visa tai netiesa. Daugelis neigia tai buvus „kūmo“ pareigomis. Visus šiuos apsauginius veiksmus turi atlikti gimdyvės motina, o jeigu šios nėra, tuomet – jos vyriausia sesuo. Jeigu nėra ir sesers, tai tiesiog vyriausia stovyklos moteris. Stovyklos senosios moterys buvo gana stiprios ir mitrios. Visai silpnų po tundrą nebetampydavo. Jos tiesiog gyvos nesulaukdavo senatvini silpnumo. Taigi gimdyvės priežiūros darbai buvo joms pagal jėgas.

O kiti žmonės kalba, kad jeigu vyras buvo bet kurios kvalifikacijos šamanas, su visu tuo galėdavo pats susidoroti. Jis turėjo ir vaiką gimdyti, ir pelenus naujagimio barstymui sudeginti, ir siūlą virkštelei perišti suvyti, ir pirmosiomis dienomis globoti žmoną bei vaiką nuo *kele* – dvasių.

O kai kurie tyrinėtojai, įskaitant jukagyrų rašytoją Semioną Kurilovą, kuris puikiai nusimanė apie čiukčių papročius, teigia, kad gimdyvei statydavo atskirą mažą čiumą, ir ji gimdydavo viena. Netgi vyras negalėjo jai padėti. Tad kuo tikėti?

Buvo dar viena šamaniška specialybė – patologas anatomas. Dalis šamanų skrozdavo lavonus ir žiūrėdavo, nuo ko jie mirė. Lygino vidinius organus ir nustatydavo, kuo sirgo žmogus – kur jame sėdėjo *kele* – dvasia. O tuomet jie to žmogaus palikuonims arba tiems, kuriuos vargino panašūs simptomai, sakydavo, ką reikia daryti, ką valgyti, kuo užsiimti. Kitaip tariant, jie atliko mokslininkų dietologų ir higienos žinovų vaidmenį.

– Eime, aš tave palydėsiu, – pasisiūlė Valgirginas, ir aš supratau, kad laikas plaukti į savąjį krantą.

– Eime, – sutikau aš, neparodydamas, kad perpratau jo gudravimą.

– Štai Umpenir, – parodė man į dangų senis, kai mes išėjome į prieanį.

Žvaigždės plazdėjo anglies tamsumo danguje. Umpenir – Šiaurinė. Štai pati ryškiausia – Ktotliap, štai Koragiletyn, – žinojau, kad šis žodis reiškia „piemenis“, – dvi ryškios, labai jaukios žvaigždės, štai Sveiveng – Paukščių Takas.

– Dievuliau! Juk čia visur – moteriški vardai. Visgi kokia galantiška tauta yra čiukčiai!

– Štai Pegtyn, – toliau vardijo senis...

Pegtyn – tai Aušrinė. Tik dabar susivokiau, koks subtilus ir kantrus jis buvo. Jau aušo rytas.

Pabaiga kitame numeryje

Iš: Симченко Ю. Б. Обычная шаманская жизнь. Этнографические очерки. М.: ИЭА РАН, 1993
Vertė Jurgita Jasponytė

SIGITAS POŠKUS

Triptikas

Šeštadieniui pereinant į sekmadienį

Rinkiminė kalba

kas nieko nemoka sukurti
piktą jaučia širdyje suplyšimą
„jie moka jie geba – o aš kodėl ne?“
kaip išeina lipdo tą plyšį:

viena vertus na
kita vertus o
iš tikrųjų

pasaulio griovimas – kasdienė prasčiokų kūryba
dėl to ir gyvenimai eina į niekur
(vienas toks ant grėblio užlipęs pasakė
du žingsniai pirmyn trys atgal)

trečia vertus ho
penkta vertus hmm
tam tikrai tam tikri
be abejo

ak...
(gal ik'?)

iš visų tikrųjų
iš tikrų be abejų
pažadu žadu žadu
ta prasme

...Piliečiai, koja kojona

Žalių valstiečių gaujos
siurbia mūsų kraują,
jos viską draudžia,
prasižengsim – baudžia,

jos viską žino,
net ir tai, ko ne.
Atėjo laikas dalgiams.
Paėmei? Eime!

O jeigu

O jeigu žmonių gyvenimus pabandytume traktuoti kaip sakinius? Tarkim, atsižvelgdami į struktūrą, skirtume:

- vientisinius [daugmaž nuoseklus gyvenimas];
- sudėtinius sujungiamuosius [mažiausiai dvi lygiavertės gyvenimo dalys, etapai];
- sudėtinius prijungiamuosius [būta pagrindinio ir šalutinio, mažiau matomo, gyvenimo];
- mišriuosius [komplikuoti, retesni atvejai].

Toliau, pagal gyvenimo būdą, galėtume skirti šiuos tipus:

- tiesioginis [„standartinis“ gyvenimas, daugmaž prisitaikant prie sociumo diktuojamų normų, čiumpant populiarius pasiūlymus];
- skatinamasis [ryški įtaka kitiems; siekis paaiškinti, padėti, mokyti, kontroliuoti, įkvėpti ar pan. – nuo politikų ar pedagogų iki vadinamųjų influencerių];
- klausiamasis [intensyviai ieškoma „tiesų“ – mokslininkai, visų pirma humanitarai, pasmerkti tų „tiesų“ nerasti; filosofai, rašytojai];
- šaukiamasis [įvairaus plauko radikalai, tvirtinantys tas „tiesas“ atradę; taip pat dvasininkai, šventikai].

Savaime suprantama, kad dalies gyvenimai – vienanariai, kitos dalies – (bent) dvinariai. Pastarieji persimainė su kitų gyvenimais ir juose užėmė veiksmų, pažymių ar papildinių vietą.

Vieniems konkretaus kito gyvenimas tapo esmingiau nieko nekeičiančiu įterpiniu, kitiems – reikšminga, struktūrą pakeitusia dalimi.

Visa kita tik – vietos, laiko, priežasties, tikslo, sąlygos ir kt. – aplinkybės.

– SAULIUS VASILIAUSKAS –

Proza: smulkioji: stiklinis miltinis

Stiklinis – sako jis. Miltinis – sako ji. Stiklinis – pakartoja jis.

Miltinis – pakartoja ir ji. Stiklelis, stikliukas, stiklainis, stiklinis – sako jis.

Miltinis – sako ji. Dabar jau metalinis – priduria. O man stiklinis – sako jis.

O man dzin – sako ji. Matai, pati sakai, kad stiklinis – sako jis. Kada sakau? – klausia ji. Sakai dzin, vadinas, stiklinis – sako jis. Koks gi jis stiklinis – sako ji. Jis Miltinis, dabar metalinis – priduria. O man stiklinis, net jeigu jis ir Miltinis, dabar metalinis – sako jis. Gerai, tebūnie stiklinis tas Miltinis, dabar metalinis – sako ji. Bet tu parodyk jį man – priduria. Prašau – sako jis. Pažvelkime visi į štai tą sieną, va ten turėjo būti Miltinis, dabar metalinis, dar ir stiklinis. Bet ten nematau jokio Miltinio, dabar metalinio, dar ir stiklinio – sako ji. Taip, nematai – sako jis. O ką matai? – perklausia jis. Matau stiklinį, bet ne Miltinį – sako ji. Teisingai matai. Tas stiklinis – ne Miltinis, o Kriukas – sako jis. Koks dar triukas? – klausia ji. Čia ir yra visas triukas, kad ant sienos ši kartą ne Miltinis, o Kriukas – sako jis. Stiklinis, Miltinis, triukas, Kriukas... Pavargau... Viešpatieježaumarija – sako ji. Blyn – priduria. Nori blynų? – klausia jis. Bulvinių ar miltinių? – perklausia. Džiazuoji? – klausia ji. Glassjazz. All that Glassjazz – sako jis. Glassdžyzuskraist – atsidūsta ji. Amen – išpučia jis.

– DAINIUS DIRGĖLA –

ARTO PAASILINNA

Kad tave kur galas

Spalio 15 d. literatūros pasaulis neteko vieno savičiausių ir beprotiškiausių balsų – suomių rašytojo, daugiau kaip 3 dešimčių romanų autoriaus Arto Paasilinnos. 1942 m. Laplandijoje gimęs rašytojas tėvynėje vienbalsiai vadinamas šelmių filosofu, jis – vienas verčiamiausių šiuolaikinių suomių rašytojų. Nors skaitytojai Paasilinnos romanus dažnai vertina kaip tik už savotišką humorą ir gebėjimą pasaulio nesuprastus antiherojus vaizduoti nuolat balansuojant tarp komedijos ir tragedijos, pats rašytojas 2001 m. interviu teigė, kad bent jau Suomijoje minėtam humorui ir ironijai skiriama pernelyg daug dėmesio ir dažnai nepastebima, ką autorius iš tiesų norėjęs pasakyti. Paasilinnos nuomone, Vidurio Europoje jo knygos buvo suprastos giliau. Lietuvių kalba išleisti Paasilinnos romanai: „Zuikio metai“ (1975, liet. 2000, vertė A. Krilavičienė), „Grupinės savizudybės magija“ (1990, liet. 2005, vertė D. Sirijos Giraitė), „Gudrioji nuodų virėja“ (1988, liet. 2007, vertė A. Krilavičienė), „Kaukiantis malūninkas“ (1981, liet. 2010, vertė L. Michelkevičė).

Čia pateikiamas 1980 m. išleisto romano „Kad tave kur galas“ (*Herranen aika*), kuriame pagrindinis veikėjas netikėtai miršta ir apsaoko pomirtinius nuotykius ir apmąstymus, pirmo skyriaus vertimas.

Vertėja Dovilės Bagdonaitės piešinys

sekti greitąją Unionikatu gatve Hakaniemio kryptimi. Pasileidau į tą pusę ir iškart supratau galįs judėti minties greičiu. Akimirksniu buvau Hakaniemyje, zoologijos sodo saloje ir Alpiloje, kur pasivijau tam tikra prasme gana lėtai riedančią greitąją.

Pro ruožtuotą langą pamačiau kūną, kurio veidas buvo pridengtas drabužiu. Vis dėlto atpažinau save iš kostiumo ir portfelio, gulinčio ant pilvo. Vilkėjau rusvą vasarinį kostiumą ir avėjau naujus rudus batus, kuriuos buvau įsigijęs vos prieš dvi dienas. Dabar galvoju, kokia kvailystė buvo pirkti naujus batus – kainavo brangiai, o senieji būtų kuo puikiausiai atlaikę paskutines dvi mano gyvenimo dienas. Bet iš kur žmogus gali žinoti. Kita vertus, šiek tiek geriau pagalvojęs visgi ėmiau džiaugtis pirkinium, mat dabar ne tik vilkėjau gerai sukirtą kostiumą, bet ir avėjau naujutėlius batus. Laimei, ryte išsitrinkau galvą, tad iš tikrųjų buvau visai stilingas velionis.

Greitoji pasuko į Meilahčio ligoninę. Mano kūnas buvo įneštas vidun. Budintis chirurgas greitai mane apžiūrėjo. Konstatavo mirtį. Atsegė mano portfelį. Viduje nebuvo nieko ypatingo: laikraščiai, užrašai straipsniams, pora knygų ir stiklainiukas marinuotų svogūnėlių.

Visuomet mėgau marinuotus svogūnėlius. Žmona namams jų niekad nepirkdavo, tad buvau įpratęs retkarčiais parsinešti pats. Suvokiau, kad mudu – aš ir žmona – per visą santuoką turėjome nedaug bendra. Lova, adresas – daugiau kaip ir nieko. Žinoma, ir tai jau šis tas. Dabar padariau žmoną našle. Išsilaisvino iš manęs ir marinuotų svogūnų.

Chirurgas konstatavo, kad miriau skilus kaukolei. Palindęs po mašina ir pats šiek tiek įtariau tą patį. Juk tas trakstelėjimas pasigirdo galvoje. Doktoras apvertė mane ant šono. Man iš burnos ant neštuvų ištekėjo truputis kraujo. Ne itin smagus vaizdelis.

Tada ištyrė mano piniginę. Gėda buvo žiūrėti, kaip skaičiuoja pinigus – jų buvo tiek mažai, nepilnos aštuonios dešimtytys markių. Visom prasmėn menkas lavonas. Jeigu būčiau žinojęs, kad kaip tik šiandien palįsiu po mašina, ryte laikraštyje iškart būčiau atsimejęs likusį atlyginimą. Būčiau prigrūdęs piniginę šlamančiųjų, ir niekas bent jau negalėtų teigti, kad esu koks vargeta negyvėlis. Galbūt ligoninės sargas arba gydytojas būtų nudžiovęs kokią šimtinę? Ir to yra buvę Suomijoje: budintys gydytojai pasiima mirusiųjų žiedus, laikrodžius, auksinius dantis. Negyvėlio apšvarinimas tuo požiūriu yra aiškus ir nepavojingas reikalas – auka niekad neįduos nusikaltėlio.

Iš mano paso į ligoninės blanką buvo įrašyti asmens duomenys. Skaičiau anketą sekretorei per petį. Padariau išvadą, kad žmogus nė numirti negali neužpildžius visokių blankų.

Užpildžiusi mano asmeninę informaciją sekretorė nuėjo paklausti chirurgo, ar jau galima apie mirtį pranešti artimiesiems – šiuo atveju žmonai. Juk vaikų mes, laimei, neturėjome.

Vis dėlto gydytojas dar neleido skambinti. Pasakė, kad prieš pranešant žmonai kūną pirmiausia reikia aptvarkyti.

– Šiek tiek pablizginsim ir nugabensim į morgą. Velionio žmonai praneškite po pusvalandžio, – pasakė gydytojas.

Reikėjo pasiskubinti. Privalėjau tuoj pat keliauti namo, kad būčiau ten, kai ateis žinia apie mano mirtį. Keliaudamas svarsčiau, kaip žmona reaguos į sukrečiančią naujieną. Gal pratrūks raudoti? Ims draskytis nuo savęs drabužius? Gaus šoką ir nugalims į beviltišką apatiją?

Vargu... bet juk greitai pamatysime. Gal bent šiek tiek pavėrs. Šiaip ar taip, buvau jos vyras. Juk tai turi nors šį tą reikšti.

Vertė Urtė Liepuoniūtė

Mirtis mane užklupo visiškai netikėtai.

Rugpjūčio pavakarę ėjau namo iš darbo – laikraščio redakcijos – Kaisaniemenkatu gatve. Nuotaika buvo šviesi ir, be abejonės, jaučiausi kupinas jėgų. Tuo metu buvau vos trisdešimties. Per savo gyvenimą ne itin dažnai rimtai susimąstydavau apie tai, kad galėčiau numirti vidury visko, staiga ir neatšaukiamai.

Tačiau kaip tik taip ir atsitiko.

Vasariškoje gatvėje virte virė džiugus, paviršutiniškas gyvenimas. Gatvė išvilioja tuščiausias ir gražiausias miesto moteris, kurios vaikščioja po parduotuves ieškodamos madingiausių drabužių rudens sezonui. Kvaila, saulėje įdegusi šutvė, vien savo egzistavimu prikaustanti kiekvieno vyro žvilgsnį. Smagu stebėti, kur jos eina, tyrinėti jų kojas ir klubus. Ties ta gatvės vieta automobilių išmetamosios dujos kvepia „Madame Rochasille“ ir „Dior“ kvepalais, „Max Factor“ kosmetika.

Turbūt pernelyg įsijaučiau žiopso. Išėjau keletą metrų į važiuojamąją dalį, kad galėčiau geriau įsižiūrėti į šalia minios žingsniuojančios moters kojas. Tvirtos blaudžios šmėščio tiesiog žavingai. Paspartinau žingsnį, kad galčiau dirstelėti į moters veidą. Aš nesu lėkštas, nepasitenkinu vien išvydęs moters kojas, man svarbi ir veido išraiška. Svarbiausia – visuma.

Nespėjau išvysti jos veido būdamas gyvas, mat staiga mane partrenkė mašina.

Nuo smūgio nuskriejau atgal ant šaligatvio, trenkiausi į grindinį ir likau ten gulėti, atrodydamas apgailėtina. Smūgis buvo baisiai skausmingas, galvoje kažki trakstelėjo. Skausmas bemat dingso.

Kurį laiką buvo tamsu.

Tada pamačiau, kas nutiko. Mano kūnas gulėjo ant šaligatvio, eismas sustojo. Minėta moteris išgirdo šauksmus ir smalsi sugrįžo pasižiūrėti, kas įvyko. Dabar pamačiau jos veidą. Nebuvo kokia gražuolė. Susigraūžiau: dėl tokios bjaurybės šitoks vyras palindo po mašina?

Mane pervažiavęs automobilis sustojo pakelėje. Vairuotojas tyrinėjo priekines groteles – šios vietomis įlinko. Subyrėjo vienas iš žibintų. Vyras nosine nuvalė kraują nuo šukių. Nuo geležinkelio stoties pusės buvo girdėti kaukiant greitąją.

Minia apvertė mano kūną. Kažkas paguldė mane ant nugaros ir prie burnos prikišo veidrodėlį. Kažkuris kitas atlaisvino kaklaraištį. Sukrėstas pasilenkiau virš savęs pažiūrėti, ar veidrodėlis apgauso.

Veidrodėlis liko skaidrus. Pažvelgiau sau į akis: žvilgsnis bežadis, vyzdžiai ėmė trauktis – aiškiai buvau negyvas.

Netrukus įvykio vietoje pasirodė greitoji. Ugniagesiai skubiai patikrino mano pulsą, papurtė galvą. Mane užkėlė ant neštuvų ir įstūmė į automobilį. Niekas neskubėjo – negyvas niekur nepabėgs. Greitoji išvežė mano kūną į ligoninę. Važiudama nebekaukė.

Po kelių minučių atvažiavo policija ištyri įvykio. Žiūrovai ėmė skirstytis, atrodo, įdomiausia vieta praėjo. Parduotuvės durininkas gatvėje šlavė stiklo šukes. Kažkurio namo prižiūrėtojas išėjo su vandens žarna ir nuplovė negausius kraujo pėdsakus. Mane pervažiavęs vyras policijai aiškino, kad dėl nelaimės kaltas buvau aš. Jis liūdnai žiūrėjo į automobiliui padarytus nuostolius.

Tad buvau negyvas.

Atrodė nesuvokiama. Mirtis pasiglemžė būtent MANE... buvo nepaprastai sunku susitaikyti su padėtimi.

Kokia prasmė šitaip numirti – taip tiesiog netyčia? Susierzinau pradėjęs galvoti apie tai, kokia bereikšmė ir bergždžia buvo mano mirtis. Kam tokia reikalinga? Nejaugi nebūtų geriau, jei būčiau gavęs gyventi dar bent dešimt metų? Tuomet bent jau būčiau turėjęs laiko įrodyti, kad esu vertas dėmesio, ne šiaip koks veltėdis.

Nejaugi vietoj manęs negalėjo numirti koks nors nereikšmingesnis žmogus? Dabar tiek liko nebaigta – arba, tiksliau sakant, gyvenime nesuspėjau nė pradėti ko nors svarbaus ir ilgai išliekančio. Jaučiausi išduotas – ar dėl tokios baigties gyvenau daugiau nei trisdešimt metų?

Svarsčiau, ko dabar derėtų imtis. Galbūt išmintingiausia būtų leisti viskam klostytis savaime? Stoviniavau gatvėje sutrikęs ir priblokštas. Mąsčiau, kad nė vienas gyvasis niekada to nepatirs. Šyptelėjau kvailai minčiai: juk gyvieji ir negali nieko žinoti apie mirtį. Jeigu žinotų, nebebūtų gyvi.

Ar dabar reiktų kaip niekur nieko tęsti kelionę namo, lyg nė nebūčiau numiręs? Atrodė logiška. Prieš nelaimę buvau nusprendęs stabtelėti mažame Lisankatu gatvės bare ir prieš grįždamas pas žmoną išlenkti porą bokalų. Dabar, ištikus staigiai mirčiai, nebeturėjau jokio noro šlaistyti po barus. Ko gero, taip net nedera: žmogus numiršta ir iškart nueina į kavinę – pirmu taikymu. Be to, manęs visiškai nebetroškino. Noras atsigaivinti šaltu alumi aiškiai liko negyvame kūne, o juk jį dabar kaip tik vežė į ligoninę.

Staiga susizgribau: juk galiu visai pamesti savo kūną, jeigu tuoj pat neišsiaiškinsiu, kur jį veža. Protingiausia buvo